

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2026

magazin istoric

Anul LX – serie nouă – nr. 2 (707)
februarie 2026

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Tradiția spune că Ștefan cel Mare a ridicat câte o biserică după fiecare victorie obținută pe câmpul de luptă. Pe cea de la Dobrovăț a început a o zidi la sfârșitul lungii sale domnii, după cum ne înștiințează pisania, adică la 27 aprilie 1503, și a terminat-o la 1504, în anul morții. Pictura interioară s-a realizat în vremea domniei fiului său, Petru Rareș. Chipul lui Ștefan, cum apare în tabloul votiv din naos

2 La 24 iunie 1859, armatele reunite ale Franței și Regatului Sardiniei și Piemontului înfrângeau armata Imperiului Austriac la Solferino. A fost ultima bătălie importantă din istorie în care toate cele trei armate s-au aflat sub directă conducere a suveranilor țărilor respective. Detaliu din tabloul picturii franceze Adolphe Yvon (1817 – 1893), care îl înfățișează pe Napoleon III pe câmpul de luptă

3 Imperiul Hitit a fost unul dintre cei mai puternici dușmani ai faraonului egiptean Seti I. Poarta Leilor și Poarta Sfincșilor din Hattusa, capitala Imperiului Hitit

4 O ilustrație dintr-un manuscris (circa 1570), păstrat în Biblioteca Universității Erlangen-Nürnberg, înfățișează bărbați și femei participând la o cursă în timpul Concursului de tir desfășurat în orașul german Augsburg, în 1509

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEL,

IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu

Corectura
Mădălina Geambașu

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puia Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR

februarie

2026

4 O fire originală
Eugeniu Carada
C. BACALBAȘA

5 De veghe
la Porțile Europei
Ștefan cel Mare
I.-A. POP

9 De la Suraia
la Gherla și înapoi
Mărturia lui Aurel Crăciun
despre cooperativizarea
agriculturii
N. ȘERBAN

15 „Prietenii
pentru totdeauna
și dușmani niciodată“
Dispute teritoriale
ruso-chineze
I. BISTREANU

21 Discuții
în contradictoriu
cu un om politicos
Regina Maria
și Alexandru Marghiloman
A. SPÂNU

26 Irlandezul pribeag
James Joyce
A. DARIE

EVENIMENT

31 A patra piramidă
Inaugurarea Marelui
Muzeu Egiptean
N. STAN-ȚURCANU

33 Recurs la istorie,
într-o lume
în metamorfozare
Școli de gândire
în politica externă
a României
M.E. IONESCU

38 Între jurământul
militar și „binele țării“
Complotiștii militari
care l-au detronat pe Cuza
P. OTU

42 Soarta tezaurului
identitar după revenirea
de la Moscova
I. SCHIPOR

45 Generalul
Robert Lee se predă
la... Walldürn
A.-S. IONESCU

49 În oglinda aliatului

Șantaj petrol contra arme

H. NEUBACHER,
C.M. FLORIAN

53 Un chestionar despre celălalt

L. VLAD

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

58 Geografie la Fond Secret

AL.-I. CRUCERU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

60 Medieri încrucișate, nereușite

W.F. SCHELLENBERG

65 O istorie pe lună

66 Trandafirul lui Arkan

Crima organizată sârbă
I.G. ANDREI

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

71 Compromisul cu realismul socialist

A.M. MĂCIUCĂ-
PUFU

CHIPURI UITATE

76 „Bobbies“... la feminin

D. MIHALCEA

EXCLUSIVITATE

84 Războaiele faraonului Seti I

A.v. EISENACH
PATRICIO

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

87 Doamna Ursinus operează cu arsen

T. STĂNESCU-
STANCIU

HOOVER INSTITUTION

93 Corespondență din exil

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

81 În România, acum 100 de ani

92 Telex

86; 94; 95 Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

EUGENIU CARADA

CONSTANTIN BACALBAȘA

Una din cele mai frumoase însușiri ale naturii omenești este recunoștința. A lăuda pe cei cari au făptuit glorios este nu numai o răsplătă, dar încă – ceea ce este și mai bine – un stimulent pentru urmași.

Fiindcă nimic nu descurajază mai mult ca ingratitudea și nimic nu înaripează avânturile cât recunoștința proclamată.

În fața filosofiei stă încă nerezolvată problema dacă este mai dreaptă judecata contemporanilor sau mai dreaptă judecata Istoriei, dacă pe om îl cunoști mai bine privindu-l de aproape decât privindu-l de la depărtare, dacă opera omului este numai produsul matematic și rece și ceea ce este păstrat în forme materiale ori și tot ceea ce a fost însuflețit în viață și tot ceea ce omul a inspirat, a îndemnat și a luminat în jurul său prin sfat și prin sugestie.

Cu Eugeniu Carada problema rămâne încă și mai puțin rezolvată fiindcă, deși om public, deși de la cea dintâi tinerețe a fost factor activ în luptele redeșteptării naționale, deși agitator, ziarist și om politic, deși întotdeauna pe planul întâi prin cugere și concepție, a stat mereu în penumbra planului al doilea prin manifestare.

Afară de cei câțiva intimi din apropierea lui și afară de zvonul public, care diformează toate realitățile prin exagerare sau prin reducere, contemporanii n-au cunoscut pe omul al căruia bronz îl salutăm astăzi.

Intrat, încă de pe când trăia, în sfera nebuloasă a legendei, pe Eugeniu Carada l-am cunoscut ca pe o ființă misterioasă. Ce lucra, ce plămădea în alambicurile lui, care era opera lui personală niciodată lumea n-a știut. Modestia, care e întotdeauna o virtute personală, e, de multe ori, o pagubă publică. Eugeniu Carada în toată lumina planului întâi ar fi avut acel sentiment al răspunderii care stimulează, iar din mintea lui ar fi țâșnit poate lucruri încă și mai mari.

Astăzi ni se înfățișează ca unul din acei pionieri născuți la începutul statelor dinamice, care, cu energie, cu voință, cu îndrăzneală, cu un cald patriotism și cu un vast geniu constructor, a lăsat, pe lângă atâtea sfaturi risipite în mintea și în sufletele celor din apropierea lui, o operă monumentală.

Modestia sau mândria cu o înfățișare nouă l-au

*Monumentul dedicat
lui Eugeniu Carada;
grupul statuar
din bronz era opera
francezului
Ernest Henri Dubois,
iar soclul
era realizat
de sculptorul român
Dumitru Mățăoanu.
Inaugurarea a avut loc
la 17 februarie 1924*

oprit să poarte titlul demnității pe care, de fapt, o exercita. Fiindcă Eugeniu Carada, deosebindu-se de acei cari cer întotdeauna mai mult decât li se dă, era dintre sufletele alese care nu primesc decât siliți ceea ce li se oferă.

Banca Națională a României, monument național, este în mare parte opera omului al căruia suflet mare a fost închinat înălțării patriei.

Istoria nu va ști niciodată dacă Eugeniu Carada a fost un modest, un sficios sau un mare ambițios însuflețit de acea nobilă ambițiune de a face mult bine și mare.

Prieten al lui Ioan Brătianu, neavând mijloacele de exteriorizare ale acestuia, Eugeniu Carada a înțeles că pe planul întâi văzut nu va întrece niciodată pe tovarășul său. De aceea, omul care avea ambițiunea de a fi cineva a urmat filosofia celui roman care, neputând fi primul la Roma, a vrut mai bine să fie cel dintâi în satul său. Eugeniu Carada neputând fi întâiul în lumină și-a ales ca să fie cel dintâi în întuneric.

Astfel a ajuns ca să fie șeful acelei oculte împotriva căreia s-a războit atât de crâncen Nicolae Flea.

Orice s-ar spune însă, acum și în viitor, despre omul acesta, un fapt va rămâne mai trainic poate decât însuși metalul destinat să-l perpetueze: Eugeniu Carada a fost o fire originală, purtând acea ștampilă a geniului și a mândriei. Caracteristica tuturor oamenilor cari cresc deasupra nivelului mulțimei.

(Text prilejuit de dezvelirea
statuii lui Eugeniu Carada
la Banca Națională;
Adevărul, 20 februarie 1924)

ȘTEFAN CEL MARE PREVESTITOR AL „DACIEI” ȘI APĂRĂTOR AL „REPUBLICII CREȘTINE”

Academician IOAN-AUREL POP,
Președinte al Academiei Române

În 1475, Ștefan cel Mare devenea vestit în întreaga Europă în urma mării victorii de la Vaslui, prin care dovedise că oștile cuceritorului Constantinopolului pot fi biruite. Era un semn foarte bun pentru Creștinătate, care spera în oprirea șuvoiului otoman cu ajutorul forțelor reunite ale monarhilor din Apusul și din Răsăritul continentului. Nu ar fi lipsit de interes să vedem ce timpuri erau acelea când se petreceau asemenea fapte.

*Ștefan cel Mare,
detaliu din tabloul votiv
de la Mănăstirea Voroneț*

Ștefan al III-lea, supranumit „cel Mare”, face parte dintr-o galerie de luptători din „prima linie” pentru apărarea „Republicii Creștine”, în „secolul de aur” al rezistenței antiotomane. Aceștia au fost Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Vlad Drăgulea (supranumit „Dracula” și „Țepeș”), Matia Corvin, ca să nu-i menționez decât pe cei din spațiul vechii Dacii. În primăvara anului 1475, Vlad Țepeș i-a oferit

sprijin tânărului Ștefan, cu care se cunoscuse de copil, spre a ajunge domn al Moldovei. Cu aceasta, marele efort antiotoman trecea, după Transilvania și Țara Românească, asupra Moldovei.

MATIA CORVIN SCAPĂ CU GREU

Ștefan a fost cel mai important domn român din Evul Mediu. A stat în fruntea țării

aproape o jumătate de secol și a dat nume și conținut unei epoci, ca și regina Elisabeta I în istoria Angliei sau precum Cazimir al IV-lea în istoria Poloniei. Poporul l-a numit „mare și sfânt” încă din timpul vieții, l-a slăvit ca pe un erou și l-a imaginat mereu, peste veacuri, cu crucea într-o mână și cu sabia în alta. După fiecare izbândă contra „păgânilor” (dar și contra altor inamici), indiferent de rezultat – spune tradiția –, ridica

câte o biserică, ca să aducă preaplecata mulțumire Domnului. Astfel, a înălțat zeci de biserici și mănăstiri, fiind unul dintre cei mai mari ctitori din istoria României. Astăzi, el este trecut în calendar între sfinți, după cum au fost proclamați în alte calendare mulți suverani importanți din întreaga Europă.

Ștefan s-a impus cu greutate la tron, fiindcă avea dușmani chiar între membrii familiei sale, dornici de putere, așa cum avea inamici și între boieri, temători de domni puternici. Cu stăruință, el a învins toate împotrivirile, a „tăiat“ (a condamnat la moarte) o parte dintre boieri și și-a întărit domnia. A mărit domeniul domnesc (bunurile, moșiile, Curțile), a întărit Sfatul țării cu boieri credincioși, a dezvoltat orașele și a pregătit bine armata. A asigurat funcționarea și înflorirea economiei și, mai ales, a negoțului (îndeosebi cu orașele din Transilvania și Polonia) și i-a răsplătit pe cei credincioși cu slujbe și moșii.

Domnul s-a bazat mult pe boierimea mică și mijlocie, pe orășeni și pe țăranii liberi (numiți răzeși). A întărit cu mare folos cetățile de apărare dinspre munți, dar mai ales pe cele de pe Valea Nistrului, apărând astfel Moldova de incursiunile dușmanilor tătari.

Nici în exterior nu era înconjurat de prieteni. Ungaria și Polonia se întreceau să-și impună suzeranitatea, în chip apăsător, asupra Moldovei, iar Imperiul Otoman dorea să-și

Matia Corvin, așa cum apare zugrăvit în ediția germană a Cronicii Hungarorum...

subordoneze și el această țară. Domnul a folosit cu dibăcie rivalitatea ungaro-polonă pentru a asigura independența țării sale. Inițial, s-a recunoscut, conform tradiției, vasal al regelui polon și, în paralel, s-a luptat cu Ungaria, a cărei oaste a învins-o, cu greu, la Baia, în decembrie 1467. Unii

boieri moldoveni au trădat atunci, dar, cu toate acestea, regele Matia a plecat de pe câmpul de bătălie pe targă, cu „răni de moarte“ (*vulnera lethalia*).

„TOATĂ CREȘTINĂTATEA VA FI ÎN MARE PRIMEJDIE“

Nu mult după aceasta, în ciuda unor ani de relații încordate, suveranul Ungariei a înțeles că este mai bine să aibă un aliat în Ștefan cel Mare, iar relațiile dintre cele două țări s-au îmbunătățit. Între Ungaria și Moldova s-au încheiat tratate de alianță, în formă medievală, ca între doi principii creștini, unul mai puternic (suzeran) și altul mai slab (vasal). Dar domnul Moldovei nu a rămas mereu „slab“ și nici nu a acționat în postură de supus. Prestigiul lui Ștefan cel Mare și influența sa în Transilvania creșteau pe zi ce trecea. În primăvara lui 1479, sașii brașoveni îl considerau pe Ștefan merit să le fie

... și o reprezentare a bătăliei de la Baia, din aceeași cronică

Miniatură otomană înfățișând urcarea pe tron a sultanului Mehmed al II-lea

lor apărător sub autoritatea Sfintei Coroane a Ungariei. Cam tot pe-atunci, regele Matia și domnul de la Suceava se îngrijeau să fie ridicate mitropolie și catedrală mitropolitană românească lângă Cluj (la Feleacu), sub oblăduirea Mitropoliei Moldovei. Calitatea de ctitor a domnului moldovean se vede și din trimiterea, prin vistiernicul Isac, a ferecăturii de argint a unui Tetraevangelh destinat Mitropoliei de Feleacu. Iar regele Matia avea să dăruiască, spre finalul domniei sale, voievodului român două cetăți (Ciceul și Cetatea de Baltă), cu domenii întinse și cu zeci de sate românești, în Transilvania.

Spre finalul secolului al XV-lea, Polonia a devenit amenințătoare, voind să impună pe tronul Moldovei un prinț polon.

Dar oastea polonă invadatoare a fost învinsă de moldoveni în 1497, la Codrii Cosminului (nu departe de Cernăuți, în nordul Bucovinei, azi în Ucraina), iar apoi și între Polonia și Moldova s-a încheiat un tratat de alianță, acesta cu suprimarea totală a vechilor relații de suzeranitate-vasalitate.

Mai dificile și complicate au fost raporturile cu Poarta. Cu un an înainte de venirea lui Ștefan la Tron, domnul de atunci al Moldovei, Petru Aron, acceptase plata simbolică a unei sume de bani către sultan, ca o răscumparare a păcii (ceea ce însemna neamestecul otomanilor în treburile

țării, în schimbul plății). Ștefan a plătit un timp tributul, care-i asigura liniștea, dar s-a pregătit de luptă, fiindcă nu se putea lăsa la voia „păgânilor”, el socotind țara sa drept o „poartă a Creștinătății” (în sens de stavilă sau zid în fața înaintării otomane). Domnul a încheiat alianțe, a făcut planuri, a încercat să atragă de partea sa și Valahia dinspre sud sau, cum o numea el, „cealaltă țară românească”. Pentru domnul moldovean, prima țară românească era chiar Moldova,

adică țara sa. S-a luptat și s-a dușmănit cu mulți dintre domnii de la sud de Carpați, contemporani ai săi și vorbitori de aceeași limbă (chiar și cu Vlad Țepeș), atunci când interesele sale și ale Moldovei o cereau și când acești domni se dădeau prea ușor de partea sultanului. Pentru acești principii din Evul Mediu conta mai întâi credința, dinastia, persoana lor și țara, încât etnia și chiar rudenția de sânge erau de mai mică importanță. Or, scopul principal al lui Ștefan, pentru cea mai mare parte a domniei sale, a fost eliminarea amenințării otomane. Când totul era pregătit, domnul a refuzat plata tributului, după care sultanul a trimis contra Moldovei o armată de 120.000 de oameni (din care făcea parte și oastea Țării Românești). Ștefan, cu vreo 40.000 de oameni, plus câteva mii de ardeleni și de polonezi, a reușit să obțină marea victorie de la Vaslui (Podul Înalt), la 10 ianuarie 1475. După bătălie, domnul

Maximilian,
„regele romanilor” ...

român a trimis o scrisoare circulară către toți monarhii creștini din Europa, prin care el aducea la cunoștință biruința („Am luat sabia în mână și, cu ajutorul Domnului Dumnezeu nostru atotputernic, am mers împotriva dușmanilor Creștinătății, i-am biruit și i-am călcat în picioare și pe toți i-am trecut pe sub ascuțișul sabiei noastre”) și le arăta marea primejdie care se prefigura pentru Moldova și pentru Europa, dacă nu veneau cu ajutoare. Sultanul va sosi curând, cu toată puterea sa – spune domnul –, „să supună țara noastră, care este poarta Creștinătății și pe care Dumnezeu a ferit-o până acum”, iar „dacă această poartă, care e țara noastră, va fi pierdută – Dumnezeu să ne ferească de așa ceva! –, atunci toată Creștinătatea va fi în mare primejdie”.

„PE ACEST ȘTEFAN VOIEVOD SĂ ÎL ASCULTAȚI”

Ajutorul cerut nu a venit însă și, în vara lui 1476, Ștefan a înfruntat singur o oaste uriașă, condusă de însuși cuceritorul Constantinopolului. În înfruntarea directă care a avut loc la Războieni sau Valea Albă (*Magazin istoric*, nr. 1/2004), oastea Moldovei a fost învinsă, dar otomanii nu au putut trage folos de pe urma victoriei, din cauza tacticii de pustiire aplicate de moldoveni. Oastea inamică a fost urmărită și obligată să se retragă peste

... și tatăl său, împăratul Frederic al III-lea

Dunăre, fără să-l poată înlocui pe domn și fără să poată supune țara.

În ciuda acestor presiuni otomane continue și a sacrificiilor imense făcute de Moldova, Ștefan cel Mare nu a încetat să spere într-o mare alianță creștină, absolut necesară salvării țării sale și, prin ea, a întregii civilizații europene. A adresat adesea, pe calea diplomației, chemări la rezistență comună și conjugată, fără să primească, din păcate, prea multe răspunsuri concrete și eficiente.

Până la urmă, dezamăgit și fără sprijin, Ștefan s-a văzut în situația să facă pace cu otomanii, să le cedeze (în 1484) cele două importante cetăți de la Dunăre și Mare (Chilia și Cetatea Albă) și să plătească anual un tribut. Simțind pre-

siunea crescută dinspre otomani, domnul și-a asigurat alianțele creștine europene. Îndată după moartea lui Matia Corvin (aprilie 1490), Maximilian, „regele romanilor”, a cerut Transilvaniei să-l accepte drept guvernator în numele său pe Ștefan, voievodul Moldovei, fidelul regelui romano-german. Era vorba despre o adevărată „proclamație transilvăneană” a lui Maximilian, dată la Graz, în 11 august 1490: „Venerabililor, măriților, aleșilor, nobililor și onorabililor și chibzuților prelați, baroni și nobili și comiți ai târgurilor și satelor și dregătorilor și cârmuitoarelor acestora de oriunde, în Transilvania orânduieți, iubiților fideli ai noștri și ai Regatului nostru al

Ungariei, mila regească și tot binele. [...] Vă punem în vedere și poruncim tuturor ca pe acest Ștefan Voievod, venit în numele nostru, să-l ascultați și să vă supuneți lui și să aveți, pentru nevoile voastre, adăpostul vostru la el”.

La 1490, Ștefan cel Mare trebuia să intervină în Transilvania, în conivență cu Habsburgii, dar domnul a condiționat intervenția de înțelegerea Habsburgilor cu Ioan Corvin, fiul lui Matia, împărțind demnitatea regală a Ungariei. Domnul i-a și scris tatălui lui Maximilian, împăratul Frederic al III-lea, să-l „aleagă” rege al Ungariei pe acest Ioan. Relațiile lui Ștefan cu Ioan Corvin s-au deteriorat ulterior.

(Va urma)

URMAȘII LUI ȘTEFAN CEL MARE SE RĂȘCOALĂ CONTRA COLECTIVIZĂRII

Colectivizarea agriculturii (1949 – 1962) a fost un proces prin care pământurile țăranilor au fost confiscate de statul comunist. Obiectivul a fost transformarea satului din punct de vedere economic, social și psihologic, prin distrugerea satului tradițional, a legăturii țăranului cu pământul și in-

Țărani cooperativizați „fericiți” și, în primul rând, de la stânga la dreapta, liderii comuniști: Teohari Georgescu, Vasile Luca, dr. Petru Groza, personaj neidentificat, Ana Pauker și Nicolae Ceaușescu

stituirea controlului asupra proprietății. Procesul s-a derulat greoi, căci regimul s-a lovit de opoziția fermă a țăranilor, care și-au apărât tradițiile și moștenirea părintească, uneori cu ce arme au avut la îndemână. Într-un final, țăranii au fost reduși la situația de proletariat agricol, transformați din proprietari în slujbași ai statului; oamenii au devenit muncitori salariați pe fostele proprietăți, muncind pe o sumă fixă de bani sau pe o cantitate de produse stabilită de stat. Noua ideologie impusă le-a dat viața peste cap.

În zona Vrancea (fosta regiune Galați), în noiembrie – decembrie 1957, s-au înregistrat revolte în trei sate alăturate. Izbucnită la Suraia în zilele de 27 – 29 noiembrie, revolta a avut un deznodământ tragic la Vadu-Roșca, în perioada 1 – 4 decembrie (soldându-se cu nouă morți), și a continuat la Răstoaca, în zilele următoare. Represiunea a pus capăt revoltelor într-un mod brutal. Numele lui Nicolae Ceaușescu rămâne legat de aceste evenimente. Rolul său a fost acela de a „pacifica” sătenii răsculați și a restabili ordinea în zonă.

Legătura cu pământul a rămas la fel de puternică pentru acești oameni, care au ieșit să o apere și care și-au pierdut câțiva ani din viață făcând închisoare politică, detenția însemnând pentru ei o lecție de supraviețuire în condiții extreme.

AUREL CRĂCIUN, născut în 1939, a avut bunăvoința de a ne relata

cele trăite la momentul respectiv. A fost unul dintre participanții la revolta din Vadu-Roșca, sat situat pe Siret, la 25 km de Focșani. Originar din Vadu-Roșca, el s-a stabilit după căsătorie în comuna vecină, Suraia, unde trăiește și azi.

Nicoleta ȘERBAN

N.Ș.: Povestiți-mi cum a început revolta. Am înțeles că de la Răstoaca ar fi pornit scânteia.

A.C.: Nu, din centru Surăii, de-aici! La 28 noiembrie au venit echipele de la oraș, ghiogași li se zicea. Au venit să îi convingă să se colectivizeze. Mulți oameni au auzit ce se întâmplă la Suraia. Au pus caii la căruță și-au venit la Suraia. Au ajuns la poartă la Ion Dobrin. El le-a povestit cum i-au prins pe cei trimiși, cum i-au bătut, cum i-au alungat pe ulițe. O femeie care-a fost mai cu inimă-n ea le-a dat c-o cioată-n cap.

La noi, la Vadu-Roșca, la 1 decembrie, am ieșit mai mulți băieți în sat, în centru, ca să discutăm. Stând noi acolo, a venit mașina cu tov. Moldovan, secretar de partid de la raion, de la Liești. S-a oprit drept la noi și când am văzut, noi, nebuni, am răsturnat mașina! El a ieșit din mașină și-a luat-o la fugă spre Siret. Când au ajuns la Siret, au găsit barca lui Moș Anton Mânzu, care era barcagiul satului, el trecea pe toată lumea peste Siret. S-au suit în barcă, i-au dat drumul de la mal, n-aveau vâsle, vâsleau cu mâinile, cu ce puteau, ca să se depărteze de mal. Cu bolovani, cu pietre, i-am hăituit. La 1 decembrie seara au venit să aresteze peăștia care duseseră zvonul în sat. A venit Securitatea, a cău-

tat instigatorii. N-au putut să-i aresteze. Eram în alertă. Știi ce mi-au zis când m-au arestat: „400 de cartușe aveam, vă puneam la pământ pe toți care erați acolo, vă făceam praf“.

N.Ș.: Și cum de nu v-au împușcat?

A.C.: Pentru că nu aveau voie să tragă, dar dacă năvăleam peste ei, ne împușcau pe toți. A doua zi la fel, am ieșit prin sat, s-a mai liniștit treaba. Seara am făcut de gardă, iar a venit Securitatea să aresteze. Marți după-amiază a venit primul secretar de la Galați, a venit un securist, un alt securist care era un grad mai mare, acela nu s-a dat jos din mașină. Lazăr Sandu avea o baionetă militară. IMS-ul avea o prelată și-a dat cu baioneta în prelată.

Un securist a ținut o cuvântare. Avea o haină de piele pe el și avea un pistol. L-am cătat și i-am luat pistolul ofițerului. Tatăl meu, de jos, din mulțime, strigă: „Dă-i pistolul înapoi!“ Și i-am dat pistolul înapoi.

N.Ș.: Nu v-a zis nimic?

A.C.: N-avea voie să zică nimic, era lume multă tare. Asta a fost marți. Primul secretar care venise marți ne-a zis: „Nu vă mai revoltați, că nu

vă face nimeni colectiv dacă nu vreți.“ Miercuri dimineața a venit un batalion de la Iași și s-a oprit la cazemată, unde toată lumea s-a dus să vadă ce avea să li se mai spună. Și atunci s-a dat lumea la ei. Din cabină s-a dat ordin: „Foc!“ S-a tras cu bile de cauciuc întâi, dar o femeie, care era îmbrăcată cu bundă din aceea de piele de oaie, a observat că i s-a proptit un glonț în piept. Ne-a strigat: „Dați-i bătăi, că trage cu bile de cauciuc!“ Atunci s-a strigat din cabină: „Foc în plin!“ și au început să cadă unul aici, unul colo... Era o femeie, Dana lui

Fișa matricolă a deșinutului
Crăciun N. Aurel

Chilichi, era gravidă într-a noua lună, a căzut și încă mișca copilul în ea, bre! Deci au început să tragă și cădeau oamenii, unul rănit pe umăr, altul în plămân... Când am văzut cum curge sânge și toți erau loviți de gloanțe, am plecat spre casă. Eu mergeam înainte, iar din urmă venea mașina. Când s-a oprit la biserică, Ene Ene, Ion Arcan și încă unul, Vasile Șurub, erau în clopotniță. Trăgeau clopotul, ca să iasă lumea. Securiștii au tras în clopotniță. I-au împușcat pe Ene Ene, pe Ion Arcan, care-au murit în clopotniță. Iar Vasile Șurub, cum îi clopotnița făcută din patru stâlpi, s-a pus în dreptul unui stâlp și asta a scăpat neîmpușcat. Au suit un câine dresat în clopotniță, s-a urcat pe scări, să vadă care-i treaba, dacă mai e cineva viu sau nu, ca nu cumva să aibă armament să-i împuște pe ei. Și câinele începe să tragă de cadavre. Bun, s-au suit și ei și-au dat de respectul care era viu, de Vasile, avea 12 ani, nu era mare. Era speriat copilul. I-au dat jos pe cei care erau morți, i-au pus în mașină și i-au dus la marginea satului, în partea unde stau eu, spre Călieni, pe toți nouă inși care erau morți. I-au ținut acolo 24 de ore. Apoi i-au luat și i-au îngropat în cimitirul de la Focșani.

N.Ș.: Și cu băiatul de 12 ani ce s-a întâmplat?

A.C.: I-au dat drumul. L-au luat, l-au anchetat întâi, ce să spună un copil, nu știa nici ce era cu el. După care au început arestările. M-au luat de-acasă.

Au venit la poartă și-l strigă pe tata: „Aurel i-acasă?” „Da!” „Să nu se-mbrace prea gros, să meargă pân' la școală”. Și-am plecat mai sărmănuț în bulendre,

Aurel Crăciun, în picioare

așa, școala era vecină cu noi, la vreo patru case. Și m-am dus. Și de-acolo m-am întors în 1960! Am ajuns la Securitate, la Galați.

La școală ne-au pus la pereți, cu mâinile la ceafă, de jur-împrejur, cât era sala aceea de mare. Când a venit întunericul, ne-au băgat în mașini și ne-au dus la Galați.

Când am ajuns, locotenentul căruia îi luasem pistolul mi-a dat una cu pistolul uite-aici, este un os mai înăuntru. A început trierea, și-am rămas singur într-o celulă, ăilalți au fost duși prin alte celule. Și-a-nceput ancheta: unde-ai fost, ce-ai făcut, dă-i anchetă, dă-i bătaie.

Eu le ziceam că n-am fost deloc acolo. Ei, a venit locotenentul căruia îi luasem pistolul. M-a sculat din somn la 12 noaptea, m-a luat din celulă gardianul și m-a dus la căpitan, și locotenentul era acolo. A băgat cartuş pe țevă să mă-mpuște, bre!

Căpitanul nu m-a dat să mă împuște. Nu-l uit cât oi trăi, și-i mulțumesc, iar dac-a murit, Dumnezeu să-l ierte. M-a bătut și el, nu zic că nu, dar nu m-a dat să mă-mpuște. Că asta îți dădea un glonț și erai gata, te termina. Când am ajuns la Tribunal, să mă judece, eram niște copii, aveam 17 ani. Am fost chemat la ultimul cuvânt: „Domnule președinte și onorată instanță, am o rugămintă la dvs., dați-mi o pedeapsă mai mică să mă reabilitez și eu.”

N.Ș.: N-ai încercat să faciți apel?

A.C.: A făcut tata, dar fără succes. N-aveam scăpare, trebuia să ajungi acolo, asta era.

N.Ș.: Ați ajuns așadar la închisoare.

A.C.: Am stat doi ani, trei luni și 24 de zile.

N.Ș.: Ce pedeapsă ați avut?

A.C.: Cinci ani închisoare corecțională și doi interdicție. Locotenentul care voise să mă împuște a pus gardienii de m-au bătut trei schimburi, în fiecare zi, și seara și dimineața, trei zile la rând. Gata, m-au făcut praf! Atâta m-au tocat și m-au bătut...

Și ce mâncare era? O pâine de 2 kg tăiată în 20 de feliuțe, 100 de grame de pâine. Eram șase inși într-o celulă, veneau șase feliuțe din acelea. Te-nchinai la Dumnezeu, o duceai la gură și mușcai câte-o țândărică din pâinea aia, ca să-ți faci timpul c-ai mâncat. Asta era dimineață și o cană de zeamă de surogat, de orz din acela copt. La 12 îți dădea un turtoi, o bucată de mămăligă coaptă la tigaie, și din bucățița aceea de mămăligă trebuia să ai și seara. Se mai dădea o fasole, asta dacă dădeai de o boabă de fasole! Am dat un interviu pentru elevii de la

Liceul „Alexandru Ioan Cuza” din Focșani, au început să plângă când le-am povestit că dacă dădeai de un bob de fasole, mușcai de două ori din el. Nu era nimica, era fasole măcinată și cu miros de motorină. Și-am slăbit, de-am rămas la 35 kg.

Și la 11 iunie 1958 ne-au scos din celule pe toți și ne-au dus în gară la Galați și-au umplut o garnitură de tren, mai multe vagoane-dubă. Și am plecat spre Gherla. Am mers șapte zile și șapte nopți. Nu mergea trenul direct, se mergea cu localul, ne duceau într-o gară, acolo așteptam alt tren, făcea altă manevră. În vagonul unde eram 60 de deținuți ne făceam necesitățile toți într-o puțină. Când ajungea la o gară, se deserta. Ne dădeau apă, aveam cofere d-astea de-ale lor, emailate. Și-o bucată de șuncă sărată și încă o bucată de pâine. Eu n-am mâncat-o, că eram bolnav, i-am dat-o lui Hașcu Andrei, de la Golești. Am bătut la uși, zic: „Domn plutonier, nu pot să mai stau aici, nu mai rezist, mi-e rău tare.” Și mi-a dat o celulă, 1 m pe 1 m. M-a băgat în celula aceea și după un timp am bătut iar la ușă: „Domn plutonier, da-ți-mi și mie un om, dac-oi

Turnul clopotniței

muri să am și eu un martor c-am murit și eu pe-aici.” Și mi-a dat pe Hașcu Andrei din Golești.

La Gherla eram 300 de inși într-o cameră de 9 m pe 6. Ne puneam jos culcați, unul lângă altul, până ne-au băgat pe celule pe toți. Acolo am cerut la doctor. M-a controlat, m-au trimis înapoi în camera aceea. Când m-au scos la infirmerie, ce-mi spune un cetățean, era de-aici

din sat: „Măi Aurel, și-așa și-așa tot mori, lasă, mă, bagajul ăsta aici.” Ce-aveam: o zeghe ruptă vai de mama ei, un pantalon scurt, o cămașă decoltată și o zoaie de cearșaf. „Ia-le, măi Vasile” – le-am dat și-am plecat la infirmerie. Când am ajuns la doctor, m-a consultat și m-a cântărit. Aveam 35 kg. Profesor doctor, îi spunea, Cornea, tot deținut: „Încă mai sunt fii de-ai lui Ștefan cel Mare pe-aici” – mi-a zis. „Domnule doctor, zic, aicea-i pământul crăpat, aicea voi intra și eu.” Zice: „Nu te las să mori!” M-a internat într-o celulă, unde erau și alți deținuți. Și-a-nceput tratamentul, și dă-i tratament, și dă-i, și dă-i!

Eu nu aveam păr pe cap când am ajuns acolo, îmi pica-se tot părul, eram chel. Picase părul de la suferință, de la nemănecare. Și doctorul s-a pus cu tratamentul pe mine, un an și nouă luni m-a ținut în infirmeria aceea. De aicea încolo am început să iau și eu în greutate. Mi-a dat 110 g streptomicină belgiană, am avut probleme și cu plămânii. Și cu vitamine, mi-a dat calciu.

N.Ș.: Deci omul ăsta v-a salvat viața. Mai știți ceva de el?

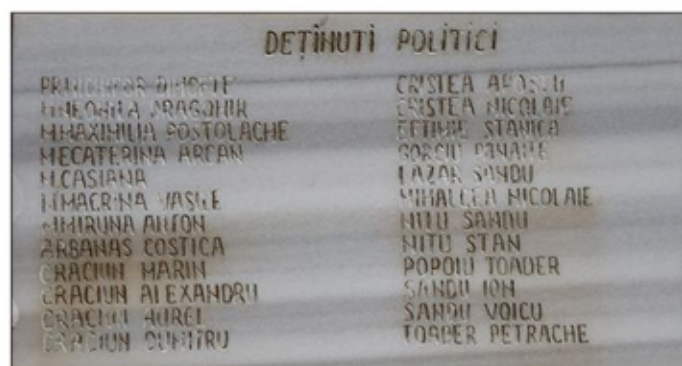
A.C.: N-am avut cum să-l caut. Am fost acum câțiva ani la Spitalul Universitar din Iași. M-a-ntrebat doctorul de acolo cine m-a tratat la Gherla. El fusese coleg cu fata lui. I-am zis: „Faceți-mi legătura, să mă duc să-i spăl picioarele.” Și n-a avut de unde să-mi facă legătura.

De la infirmerie m-am eliberat.

N.Ș.: Deci dvs. n-ați stat în închisoare propriu-zis, n-ați stat în celulă?

A.C.: În celulă, dar celulă

Placa cu numele celor uciși, aflată în curtea bisericii

cu medicamente. Și-acolo aveam tot deținuți, eram în închisoare, la Gherla, dar era o celulă care era infirmerie.

N.Ș.: Erați mulți țărani în închisoare?

A.C.: Eiii! Majoritatea era țărâime, bre!

Din zi în zi așteptam un decret, se mai vorbea la țevă, băteau la Morse cu celula de-alături. Vorbeau prin perete, tot la fel, băteau la fier pa-pa-pa. Și numărăi pavelele pe jos, în dreptul cutare puneai cana și vorbeai: „Alo!“ Puneam urechea pe fundul cării, se auzea exact! Cum vorbim noi aicea, așa vorbeai prin perete. Mai veneau alții de-afară, mai cunoșteau niște legi noi, se mai auzea. Erau acolo doi băieți, Simionescu și încă unul, i-am uitat numele, erau doi studenți, fuseseră la Moscova la studii și ei fugiseră și se întorseseră în țară. I-au prins și i-au băgat la Gherla. Acolo l-au bătut pe Simionescu asta pe șira spinării, l-au bătut până i-au rupt toate coastele, l-au făcut burtă și pe spate. L-a pus doctorul Cornea în scândură de pe capul patului, așa, frumos, și l-am hrănit pe Simionescu șase luni de zile. V-am spus: dacă mor, mâinile astea două le găsești neputrezite. Pe câți i-am spălat și i-am curățit, după ce m-am făcut sănătos și-am văzut câtă milă am primit eu de la ei, mi-am spus că dacă m-am făcut sănătos, atâta

Monumentul ridicat în amintirea celor căzuți

milă le-am dat și eu lor. Și mâncare le dădeam. Mă duceam la baie o dată pe săptămână și-acolo am văzut un butoi așa mare, butoi de lemn, plin cu calupuri de săpun. Și m-a pus naiba și-am băgat mâna acolo și-am găsit un calup, din acela cum era săpunul la magazin odată. L-am înfășurat în cârpa ceea, n-aveam prosop să mă șterg, aveam o cârpă, nu m-am mai șters și-am venit cu el. Și le-am dat la toți.

Prima dată când m-a scos la plimbare, când m-am făcut mai sănătos, aveam unghiile netăiate din 1957 până în 1958, aveam și-un bocanc strâmt și unghia încarnată. Mergeam șchiop: „Aleargă, banditul!“ Zic: „Am o unghie încarnată și nu pot“. Când am venit

înapoi, era doctorul Cornea venit, să-mi scoată unghia și mi-a scos-o pe viu, fără anestezie. La ambele picioare am avut unghia scoasă pe viu. Petrovici Radu din Luncavița, tot copil era și el, ca și mine, când a văzut că bagă bisturiul sub unghie și-o despică-n două și-o smulge cu penseta, a leșinat.

N.Ș.: E adevărat că a venit Ceaușescu la Suraia?

A.C.: La Vadu-Roșca, eu am fost anchetat de el, bre! În cancelarie la Vadu-Roșca am fost anchetat de el.

N.Ș.: Cum v-a anchetat? V-a bătut?

A.C.: Nu, nu. Doi militari, unul mă ținea cu pistolul aici și celălalt alături și eu față-n față cu el, m-a întrebat că de ce ne-am răsculat. I-am zis c-au venit echipele și băteau părinții ca să treacă la colectiv... Și-atâta a fost discuția între mine și el. Când m-am adresat către el cu „tovarășul Ceaușescu“, mi-a zis: „Nu mai ești tovarăș cu mine, de-acuma-ncolo ești cu domnii“. Tovarășii erau în libertate, domnii erau la pușcărie.

În 1959 s-a dat un decret, să se pună toți deținuții în libertate. Eram mulți, bre, la Gherla eram 15.000. M-am eliberat în 1960, la 1 martie. La 15 februarie m-au luat din celula de unde eram și m-au dus la camera de liberare, acolo ne-am adunat mulți, ne-au pus pe tren. Ne-au

Locul numit „la cazemată“

dat hainele înapoi. Noi știam c-or să ne ducă într-un lagăr în Rusia, că eram prea mulți la Gherla.

La Galați când am ajuns, altă minune. M-au trântit într-o celulă c-un dobrogean care era numai pielea și osul pe el, slab tare. Și în celulă era apă pe jos, erau patru pereți, fără pat, fără nimic, am stat de cu sara și pân-a doua zi dimineața. Și mă uitam la omul acela că s-a pus în apa aia și stătea culcat acolo. Mi-am zis că dacă moare, mă pun și eu lângă el.

N.Ș.: Și a doua zi v-au dat drumul.

A.C.: Ne-au dat drumul. Ne-au luat invers, m-au suit într-o mașină, pe paie, doi securiști cu pistoale la spatele meu, și dă-i drumul la Tecuci. La Tecuci, când m-au dat jos, era o bicicletă rezemată de gardul pușcării, scria pe ea „Tecuci“, atunci mi-am dat seama că sunt la Tecuci. Când am ajuns, toți ai mei din Vadu-Roșca și Suraia erau acolo. Și-acolo altă minune: au fierit mâncare, bojoci de vaci cu ce-o fi mai fost acolo, au pus o găleată de apă rece și-au încrucișat mâncarea și ne-a deranjat la burtă pe toți. Mizeria cea mai mare ce-am putut s-o văd în viața mea. N-au vrut să dea drumul la wc afară, unde erau wc-uri cu găuri mai multe. La Tecuci ne scotea pe fiecare în parte, ne-au îmbrăcat în deținut, ne-au dat o căciulă urâtă, o haină urâtă. Au venit: primarul de la Vultur, un securist și unul de la județ și părinții și-ți luai angajamentul în fața lor că vei deveni un om cuminte.

Când m-a văzut tata, m-a întrebat: „De unde vii, măi Aurele?“ „De la Gherla.“ „Și

cum a fost acolo?“ Zic: „Închisoare.“ Ce era să spui? „Ai să mergi în libertate, n-ai să te legi de cei care te-au acuzat.“ Și numai bine, că a treia zi l-am bătut pe unul! Nu puteam să am răbdare. Mergeam cu tata la pădure și când l-am văzut pe acela care m-a pârât, m-am dat jos din căruța și l-am luat la bătaie. Atunci tata l-a luat în brațe și i-a zis: „Costică, nu te duce să spui la nimeni, taci din gură, măi Costică. Nu spune, că îl ia din nou și nu-l mai vād!“ Au început să plângă amândoi. Altfel, dacă mă dădea pe mâna Securității, mă lua imediat.

După ce-am venit din pușcărie, un pădurar din sat îmi spune: „Măi Aurel, ai rămas în urmă cu multe treburi. Toți băieții au muncit pe la pădure, și-au luat biciclete, și-au făcut costume de haine. Tu ai rămas în urmă cu multe. Mă, du-te-n pădure, am patru rânduri de răchită, din aceea care se leagă la vie, și tai-o și du-te și tu și vinde-o. Așa, vinde-o și cumpără-ți și tu ori o bicicletă ori un costum de haine.“

În 1960, dac-am văzut că mă tot cheamă la Securitate, m-am dus la Ivești și-am spus că-s bolnav. I-am explicat doctorului că abia venisem din închisoare și mă tot chemau la Securitate. Îmi zice: „Măi băiatule, nu pot să te țin decât cinci zile aici, dar dau telefon la Tecuci și te duci acolo.“ Am stat două luni de zile fugăr, la Tecuci, în 1960. Am dat de un doctor bun, m-au și îngrășat acolo.

În 1962 iar m-a luat la tocat Securitatea. Mă trimiteau să colectivizez vecinii, părinții, neamurile. M-am dus la doctorul Baldovin, la spitalul de

TBC de la Focșani, și-am vorbit cu el, i-am explicat c-am fost cam bolnav în pușcărie. „Cum aș putea să stau la dvs. un timp oarecare, ca să nu mă mai cheme la Securitate?“ „Vino, mă, încoace, că am și pentru tine o rezervă.“ M-am dus frumos și-am stat două luni de zile acolo, februarie și martie. Venea tata la mine, mai aducea câte-o bere, și într-una dintre zile vine tata la mine și zice: „Hai, mă, acasă, că ne-am colectivizat!“

N.Ș.: Dar cât pământ aveai?

A.C.: Patru hectare. N-aveam, bre, eram oameni de mijlocul satului.

N.Ș.: De ce vă speria colectivizarea?

A.C.: Îți luau caii, căruța, tot. Să vă povestesc: tata a plecat în război în 1938, i-au luat caii și căruța cu totul. Mama m-a născut în 1939. În 1945 a venit tata din război. Nu mă văzuse de când m-a făcut. Astea au fost timpurile grele. Și de-asta ne era ciudă: reușisem să cumpărăm între timp o căruță de la Brăila, cumpărase tata cal. Când să zici și tu că aveai cu ce ara pământul, să-ți faci muncile agricole, au venit să te treacă la colectiv, să-ți ia căruța, să-ți ia caii, pământul, să-ți ia totul. Era unul, Ioniță Haralambie, care fusese în Rusia, el văzuse rusoaice muncind la colhoz și-a strigat în gura mare: „Oameni buni, nu vă treceți la colhoz, că uite, am văzut în Rusia cum mergeau rusoaicele la colectiv și mâncate și nemâncate...“ De-asta ne-a fost frică de colectivizare, că dacă era cu blândețe... Uite-acuma n-am dat pământul la Asociație? Ei, toată lumea l-a dat la Asociație. ■

UN CONFLICT UITAT

ION BISTREANU

În luna decembrie 1949, Mao Zedong, președintele nou proclamatei Republici Populare Chineze (octombrie 1949) a făcut prima sa vizită la Moscova, în perioada de apogeu a relațiilor sino-sovietice. Un tânăr poet, M. Verșinin, a scris o poezie, Moscova – Pekin, primul vers fiind „Rușii și chinezii sunt frați pentru totdeauna”. Compozitorul V. Muradeli a pus versurile pe portativ. Lui Stalin i-a plăcut cântecul, compozitorul primind Premiul „Stalin” (cea mai înaltă distincție sovietică acordată pentru realizări în domeniul artei, științei etc., ulterior înlocuită cu Premiul de Stat). Peste un an, cu prilejul turneului în China al unui ansamblu artistic sovietic, a auzit și Mao cântecul. S-a interesat de autorul versurilor. După îndelungi căutări, a aflat că poetul era într-un lagăr din Siberia, pentru că trimisese ilegal niște poezii în Occident. Peste câțiva ani, cântecul a fost scos pentru totdeauna din repertoriu...

Afiș de propagandă din perioada când relația dintre cele două țări era caracterizată a fi de „monolit”: Stalin și Mao Zedong

Între 1950 și 1956, relațiile sino-sovietice au fost caracterizate ca alianță strategică și cooperare intensă, pe fondul războiului din Coreea și al reconstrucției Chinei după victoria comunistilor. Pentru China, prioritatea principală era stimularea și consolidarea alianței cu U.R.S.S., singura sursă potențială de asistență economică și alianță politică de care avea nevoie. Atunci s-au născut mitul „monolitului sovieto-chinez” și, în antiteză, obsesiva „amenințare roșie și

galbenă la adresa lumii libere”.

Imediat după moartea lui Stalin și începutul destalinizării au apărut germenii neîncrederii în relațiile bilaterale, acestea degradându-se treptat între mijlocul anilor '50 și începutul anilor '60, până la o veritabilă ruptură diplomatică și ideologică. Punctul de cotitură în relațiile sino-sovietice l-a constituit călătoria oficială a lui Hrușciov la Beijing, din 31 iulie 1958 (din anul 1958 denumirea „Beijing” – „Capitala Nordului” – a fost introdusă oficial în

China pentru a reda pronunția standard a limbii chineze; în anii 1970 – 1980 pronunția și scrierea au fost preluate și la nivel internațional). Hrușciov a fost primit foarte rece și a avut parte de o adevărată „premieră” mondială în desfășurarea unui dialog politic bilateral la nivel înalt: el, care nu știa să înoate, a trebuit să poarte discuțiile cu Mao într-o piscină, cu un inel de cauciuc în jurul brâului, liderul chinez fiind, în schimb, un înotător de clasă.

Din anul 1954, în presa

După moartea lui Stalin, în 1953, s-au instalat neîncrederea și suspiciunea între China și Uniunea Sovietică, dar la nivel oficial ele erau disimulate: Mao Zedong cu Nikita Hrușciiov, în 1958

din R.P. Chineză a început să apară articole, ilustrate cu hărți pe care erau marcate „teritorii disputate”, considerate ocupate ilegal de U.R.S.S. în secolele trecute. În total, conducerea chineză a desemnat 22 de zone disputate de-a lungul întregii frontiere de 7.520 de km cu U.R.S.S.

Sovieticii s-au indignat degeaba, uitând că, în anul 1919, comisarul adjunct pentru Afaceri Externe, Lev Karahan, într-o declarație privind relațiile cu China (cunoscută sub numele de „Manifestul Karahan”), promitea că Rusia va renunța la „tratatele inegale” semnate de Rusia și China în anii 1858 și 1860 și că „va returna toate cuceririle Guvernului țarist care au lipsit China de Manciuria”.

În anii următori, s-au înregistrat și incidente de frontieră (peste 5.000 în anul 1962), însă limitate doar la încăierări între civili

chinezi cu grănicerii sovietici.

Gradual au crescut pretențiile chineze privind reexaminarea frontierei. În 1964, în cadrul unei întâlniri cu o delegație japoneză, Mao a declarat: „Acum 100 de ani, Rusia a luat de la China Vladivostok, Habarovsk și Kamciatka. Acestea sunt teritoriile noastre. Nu am închis încă acest dosar.”

Istoria problemelor de la granița dintre Rusia și China data din secolul al XVII-lea, când coloniști ruși au sosit în regiunea Amur. După o serie

În 1689 s-a semnat la Nercinsk primul tratat de frontieră dintre cele două imperii (panorama orașului, gravură din 1710)

de confruntări armate, Rusia și Imperiul Qing al Chinei au încheiat (Nercinsk, 1689) primul tratat de frontieră din istoria celor două imperii. În secolul al XIX-lea, prin tratatele de la Aigun (1858) și de la Pekin (1860), Rusia a dobândit teritoriile de la nord de Amur și de la est de Ussuri, spre coasta Pacificului, inclusiv portul Vladivostok și insula Sahalin. Granița a fost plasată exclusiv pe malul chinezesc al fluviului Amur, astfel că toate insulele de pe cursul acestuia au devenit teritoriu rusesc. În timpul dinastiei Qing târzii, Rusia țaristă a preluat peste 1,5 milioane km² din teritoriul chinez. China era slabă, cu greu se putea apăra și a trebuit să recunoască oficial pierderile prin tratate.

La 25 februarie 1964, cele două state au început negocierile, convenind ca linia de frontieră pe cursurile de apă Amur și Ussuri să treacă de-a lungul șenalului navigabil, dar după înlăturarea lui Hrușciiov de la conducerea P.C.U.S. (13 octombrie 1964), negocierile au fost întrerupte. Noua conducere de la Kremlin a încercat o reapropiere de China, evitând disputele ideologice, dar răspunsul venit de la Beijing a fost categoric: între cele două partide comuniste – P.C.C. și P.C.U.S. – „există ceva care divide, dar nimic care unește”.

Prezența militară a început să crească dramatic de-a lungul frontierei. În 1966, aproximativ 25% din forțele armate ale U.R.S.S. erau dislocate în zonele adiacente graniței cu China.

Anul 1969 a fost deosebit de tensionat în relațiile sovieto-chineze: pe fluviul Ussuri o ambarcațiune sovietică alungă cu tunul cu apă un pescar chinez

Pe fondul declinului accentuat al relațiilor bilaterale, al invaziei sovietice în Cehoslovacia (1968) și, ulterior, al lansării de către L. Brejnev a doctrinei suveranității limitate, Mao Zedong a încercat o manevră menită să demonstreze hotărârea și capacitatea Chinei de a riposta ferm la o eventuală agresiune sovietică. A decis, după cum spunea chiar el, să „pipăie fundul tigrului”, dar în așa fel, încât să nu provoace un război major. Iar un atac armat local și de mică amploare urma să fie, în viziunea sa, „o lecție amară” dată Moscovei. A fost aleasă insula Damanski, situată la nord de Vladivostok, pe fluviul Ussuri. Insula, lată de aproximativ o jumătate de kilometru și lungă de peste 1.500 m, se afla la cca 50 m de malul chinezesc și la 120 m de cel sovietic. De-a lungul anilor, țărani chinezi din zona de frontieră veneau des pe insulă pentru a paște vite sau a cosi fân, însă, odată cu răcirea relațiilor dintre cele două țări, această practică a fost oprită.

La 2 martie 1969, câteva

zeci de militari chinezi au atacat grănicerii sovietici de pe insula Damanski, rezultând pierderi umane de ambele părți. După câteva zile, la 14 martie, soldați chinezi au încercat din nou să pătrundă pe insulă și, profitând de proasta coordonare a grănicerilor sovietici, au ocupat-o. În timpul confruntării, un tanc versiunea T-62, considerat cel mai avansat tanc sovietic al vremii, a fost avariat și s-a scufundat. Soldații chinezi au reușit să scoată din tanc echipamentele de ultimă generație, iar ulterior, să-l tracteze și să îl ducă la Beijing, unde se află și azi în Muzeul Armatei Populare de Eliberare.

În cele două incidente, 58 de soldați sovietici au fost uciși și 94 au fost răniți. Conform unor surse neoficiale, numărul victimelor de partea chineză a fost între 100 și 300.

Imediat după incidentele de pe insula Damanski, Moscova a convocat de urgență (17 martie) o reuniune la nivel înalt a Tratatului de la Varșovia, insistând pe elaborarea unei declarații comune de condamnare

a Chinei și cerând, în semn de solidaritate, trimiterea la frontieră sovieto-chineză a unor contingente simbolice de trupe din statele membre. Demersul a eșuat. Toți liderii comuniști prezenți au declinat propunerile, subliniind că asistența militară reciprocă în cadrul Tratatului nu se extinde la disputele sovieto-chineze și pronunțându-se în favoarea unui dialog politic Moscova – Beijing. Delegația română a declarat: „Țările socialiste nu ar trebui să escaladeze tensiunea deja ridicată dintre U.R.S.S. și R.P.C., ci mai degrabă să faciliteze dialogul sovieto-chinez; o declarație comună a țărilor socialiste pentru facilitarea unui astfel de dialog ar fi mai potrivită.” Totodată, a propus ca un eventual dialog să aibă loc la București.

La 21 martie, premierul sovietic Aleksei Kosîghin a încercat să-l sune pe Mao, însă operatorul chinez care a preluat apelul de la Moscova a răspuns scurt că „nu discută cu revizionisti” și a închis telefonul!

Presa sovietică s-a lansat în atacuri furibunde la adresa politicii chineze. Nu a lipsit nici poezia! E. Evtuşenko, poetul rebel și nonconformist, la modă în acei ani, a scris poemul *Pe zăpada roșie de la Ussuri*, în care Gărzile Roșii chineze – comparate cu hoardele tătare care invadaseră cu șapte secole în urmă principatele din Statul Kievean Rus’ – visează la pământurile rusești, unde pe câmpuri nu va mai crește grâul, ci doar citate din Mao, taigaua siberiană va fi tăiată pentru a face rame pentru tablourile lui Mao, balerina Maia Plisețkaia va fi obligată să frământă ciment în pantofi

de balet etc. Inițial, cenzura nu a aprobat publicarea poeziei, dar după câteva zile ea a apărut în principalul săptămânal *Literaturnaia gazeta*, în urma dispoziției ideologului P.C.U.S., M. Suslov.

Considerând că „lecția” din martie nu a fost suficient de convingătoare, chinezii au organizat, la 13 august, o nouă provocare în zona lacului Jala-nașkol (pe atunci, în R.S.S. Kazahă), soldată cu noi pierderi umane de ambele părți (sovieticii – doi morți și zece răniți, chinezii – 19 morți și trei capturați, doi murind ulterior din cauza rănilor suferite).

După aceste ultime confruntări armate, conducerea sovietică a luat în calcul și un atac nuclear împotriva Chinei (care își dezvoltase și ea propriile arme nucleare din 1964). Peste ani, surse din KGB au dezvăluit că inițiatorii „castrării nucleare” a Chinei au fost mareșalii U.R.S.S. Viktor Kulikov și Dmitri Ustinov.

Conform documentelor desecretizate de National Security Archive, la 20 august 1969, ambasadorul sovietic la Washington l-a informat pe Henry Kissinger, consilierul pentru probleme de securitate națională al președintelui Nixon, despre intențiile U.R.S.S., invocând „necesitatea neutralizării permanente a amenințării nucleare chineze”, și a cerut S.U.A. să rămână neutre. Moscova a sondat, de asemenea, reacția statelor membre ale Tratatului de la Varșovia; reacțiile au fost negative, cele

mai ferme obiecții ridicând România și Polonia.

După câteva zile, directorul CIA, Richard Helms, a informat presa americană că Moscova a contactat mai multe guverne străine pentru a le întreba despre reacțiile la un potențial atac nuclear asupra Chinei. *The Washington Post* a publicat la 28 august știrea că U.R.S.S. intenționează să lanseze rachete cu încărcătură nucleară asupra Beijingului, Changchun, Anshan și a poligoanelor de lansare a rachetelor din Jinquan, Xichang și Lop Nur. Tot atunci, Kissinger a transmis chinezilor, prin intermediari pakistanezi, un set de „documente secrete” fabricate de CIA, conform cărora Uniunea Sovietică urma să lanseze un atac nuclear preventiv asupra siturilor nucleare chineze.

Toate informațiile privind o posibilă reacție nucleară a U.R.S.S. au fost luate în serios de Beijing. Cu reticență, chinezii au acceptat o întâlnire la nivel de prim-ministru între cele două state. La întoarcerea de la Hanoi, unde participase la înmormântarea liderului nord-vietnamez Ho Și Min, premierul sovietic A. Kosîghin a făcut, la 11 septembrie, o scurtă escală pe aeroportul

din Beijing, unde a avut o convorbire cu omologul său chinez, Zhou Enlai. Cei doi au convenit încetarea provocărilor armate, reluarea negocierilor privind frontiera, restabilirea relațiilor diplomatice și relansarea relațiilor economice. Nu a fost cazul semnării vreunui document privind încheierea confruntărilor armate, întrucât acestea nu debutaseră cu o declarație de război. În schimb, Zhou Enlai a cerut omologului sovietic garanții că U.R.S.S. nu va ataca nuclear China, repetând cererea o săptămână mai târziu, dar Moscova nu a răspuns.

Tăcerea rușilor, coroborată cu informațiile „secrete” primite de la americani, au creat panică la Beijing. Mao Zedong s-a mutat la Wuhan, ministrul Apărării Lin Biao la Suzhou, iar Zhou Enlai într-un buncăr antiatomic pe dealurile vestice de lângă Beijing. Întreaga armată a fost pusă în alertă, iar în țară a început construirea de adăposturi antiatomice. Această psihoză de război a durat până spre sfârșitul lunii octombrie, când o delegație sovietică a vizitat China; cele două părți, „fiind de acord că nu sunt de acord în problemele de frontieră”, au convenit reluarea negocierilor bilaterale.

La 15 octombrie, Kissinger îi transmite ambasadorului sovietic că „președintele Nixon consideră interesele Chinei strâns legate de interesele S.U.A.” și că, în cazul unui atac nuclear al sovieticilor, S.U.A. nu vor fi neutre și, ca represalii, vor ataca

Ofițeri sovietici și chinezi discută aprins pe graniță apartenența insulei Damanski

orașe sovietice. Mai mult, președintele Nixon a ordonat o alertă nucleară cu nume de cod „Giant Lance“, care prevedea deplasarea – cu scopul vădit de a fi detectată de sovietici – a unei escadrile de bombardiere încărcate cu arme nucleare deasupra nordului Alaskăi, în direcția Uniunii Sovietice. Operațiunea a fost anulată la 30 octombrie. Kissinger nota mai târziu în memorii că Statele Unite au acționat în asemenea manieră „pentru a arăta clar că nu suntem indiferenți la amenințări nucleare sovietice“ și că, „după ce am văzut multe documente publicate de principalele părți, acum înclin spre opinia că Uniunea Sovietică a fost mult mai aproape de un atac preventiv decât ne-am dat seama“.

Confruntat cu riscul ca S.U.A. să reacționeze în favoarea Chinei și, nu în ultimul rând, din cauza unei lipse de sprijin în cadrul Tratatului de la Varșovia, Kremlinul a renunțat la scenariul atacului nuclear. În schimb, s-a mers pe o strategie de intimidare și de menținere a tensiunii: frontiera a continuat să fie puternic militarizată, iar potențialul unui incident similar care ar putea declanșa un conflict interstatal fără precedent a rămas un pericol constant. Cu 34 de divizii sovietice și 59 de divizii chineze desfășurate de-a lungul frontierei – inclusiv amplasarea de către ambele părți a unor arme nucleare –, conflictul de frontieră sino-sovietic a reprezentat unul dintre cele mai periculoase momente ale perioadei Răz-

Președintele american Richard Nixon în timpul vizitei din 1972 la Mao Zedong

boiului Rece.

În mai 1970, relațiile diplomatice dintre U.R.S.S. și China au fost restabilite, rușii promițând să nu lanseze atacuri nucleare, însă partea chineză a continuat să susțină că Rusia rămâne pentru China principala amenințare existențială.

Incidentele pe linia de frontieră între cele două state au continuat, dar fără confruntări armate sau victime. Astfel, în perioada 1970 – 1980 au fost înregistrate circa 7.500 de încălcări ale frontierei, mai ales pe cele câteva sute de insule de pe fluviile Amur și Ussuri.

Nu a existat un „câștigător“ decisiv al conflictului de frontieră sino-sovietic din 1969, acesta încheindu-se printr-o soluție diplomatică, iar statu-quo-ul teritorial *ante bellum* a fost restabilit. Însă China a început să vadă U.R.S.S. nu doar ca pe o țară socialistă pe calea revizionismului, ci și ca pe un imperiu „neo-țarist“, mai amenințător și mai periculos decât S.U.A. În consecință, s-a concentrat pe pregătirea respingerii unui atac armat dinspre nord, iar în politica externă a început să

caute o alianță strategică cu Statele Unite împotriva amenințării sovietice.

Principalul beneficiar al incidentelor armate sino-sovietice din 1969 au fost Statele Unite, care au văzut o oportunitate de a modifica echilibrul global de putere prin promovarea unei înțelegeri sino-americane, realizată după istorica vizită (1972) în China a președintelui Nixon. Mao Zedong era într-o stare precară de sănătate, iar

medicii au făcut tot posibilul să-l aducă într-o stare în care să poată vorbi cu Nixon cel puțin 30 de minute. În final, a fost semnat Comunicatul de la Shanghai, în care se sublinia că cele două state vor abandona încercările lor de a domina estul Asiei și promiteau să respingă împreună orice țară care dorea să domine regiunea. În plus, China promitea să-și continue politica de distanțare de Moscova. Drept urmare, și doctrina politicii externe a S.U.A. a fost schimbată: dacă anterior era promovată politica de „dublă izolare“ a U.R.S.S. și a Chinei, de acum era vizată doar izolarea U.R.S.S.

După destrămarea U.R.S.S., N. Leonov, fost șef al serviciului de analiză al KGB, declara într-un interviu că „alianța Statelor Unite și a Chinei împotriva U.R.S.S. a fost în mare parte rezultatul prostiei conducerii sovietice. Cu propriile noastre mâini, am creat terenul pe care Kissinger a construit cu îndemănare o alianță antisovietică. Ne-am luptat pentru insulele de pe râul Amur, conducerea noastră

hotărând că inamicul numărul unu este China“.

Pentru Statele Unite, apropierea de China comunistă a asigurat ruptura finală a „monolitului“ sovieto-chinez și eliminarea pericolului acțiunilor comune și coordonate ale celor două state socialiste pe scena mondială, în primul rând împotriva Washingtonului.

În ajunul vizitei președintelui Nixon, premierul Zhou Enlai afirma: „Imperialismul american nu are de ales decât să îmbunătățească relațiile cu China pentru a-i ține sub control pe revizionistii sovietici [...] De ce a fost China de acord să-l accepte pe președintele R. Nixon? Este necesar să se extragă toate beneficiile din contradicțiile dintre S.U.A. și U.R.S.S. și acestea să se amplifice“.

La rândul lui, Kissinger sublinia că „interacțiunea dintre Statele Unite și China a reflectat realitatea geopolitică generată de anxietatea cu privire la creșterea puterii sovietice“ și a avut scopul de a determina Uniunea Sovietică la „reținere și cooperare“.

Prin dezghețarea relațiilor dintre S.U.A. și China și obținerea unei destinderi cu Uniunea Sovietică, Kissinger a realizat ceea ce s-a numit „diplomația triumfalistă“. Toate cele trei colțuri ale acestei diplomații aveau o anumită greutate politică, militară și economică, care, totuși, nu permitea niciuneia dintre părți să domine arena internațională. Dominația putea fi asigurată doar printr-o combinație a două „unghiuri“ împotriva unui al treilea. Cei trei actori – Statele Unite, U.R.S.S. și China – au

căutat să realizeze o astfel de combinație, jucând în mod activ pe contradicții, suspiciuni și ambiții reciproce, însă în anii '70, S.U.A. era pivotul!

Relațiile sino-sovietice au rămas tensionate chiar și după moartea (1976) lui Mao Zedong. În primăvara anului 1982, într-un discurs la Tașkent, Leonid Brejnev a recunoscut China ca țară socialistă și a declarat că U.R.S.S. nu revendică teritorii aparținând Chinei. Tot atunci, a declarat că U.R.S.S. consideră Taiwanul exclusiv parte a R.P.C. Din acel moment, a început o timidă normalizare a relațiilor bilaterale, proces finalizat în 1989, cu puțin timp înainte de prăbușirea Uniunii Sovietice. Cu toate acestea,

*În 1949 se clama:
„Rușii și chinezii
sunt frați pentru totdeauna“;
astăzi
formula este:
„prietenii pentru totdeauna
și dușmanii niciodată“;
președintele Xi Jinping
și președintele Vladimir Putin*

forțe militare considerabile au continuat să fie staționate de o parte și de alta a frontierei și, fără un acord formal, riscul războiului a rămas o amenințare constantă.

Întrerupte la mijlocul anilor 1970, negocierile asupra frontierei au fost reluate în 1987, într-un climat radical diferit de cel din 1964 sau din perioada 1969 – 1978. Evitarea de ambele părți a disputelor ideologice a condus, cu prilejul vizitei la Beijing a lui Gorbaciov (mai 1989), la convenirea principiilor de rezolvare a problemelor frontierei. În mai 1991, a fost semnat un prim acord, în baza căruia linia de frontieră urma cursul șenalului navigabil pe fluviul Ussuri, iar insula Damanski era transferată Chinei, fiind redenumită Jenbao („Insula comorilor rare“). Frontiera de stat dintre China și Rusia a fost definitiv reglementată în anul 2008 și de-a lungul șenalului navigabil al fluviului Amur: dintre cele 1.680 de insule de-a lungul fluviului Amur, acordul a recunoscut 902 insule ca aparținând Chinei și 708 – Rusiei. Pe fluviul Ussuri 167 de insule au revenit Rusiei și 153 – Chinei. Actuala frontieră dintre cele două state are o lungime totală de 4.209,3 km și este considerată una dintre cele mai stabile din Eurasia. Totuși, dacă în discursul oficial chinez, problema frontierelor este considerată rezolvată definitiv, în mediul academic sau naționalist chinez, reapare periodic ideea recuperării teritoriilor pierdute în secolele anterioare.

(Continuare în p. 80)

REGINA MARIA VERSUS ALEXANDRU MARGHILOMAN

*Regina Maria
și principele Carol
(în centrul imaginii)
pe frontul
din Moldova*

ALIN SPÂNU

Regina Maria a fost o personalitate de prim rang în societatea românească încă de la sosirea în România ca principesă moștenitoare. Destul de repede s-a atașat de oameni, locuri, obiceiuri și a făcut tot posibilul să arate public acest lucru. Atât ca principesă moștenitoare (1892 – 1914), cât mai ales ca regină (1914 – 1927), s-a afirmat ca un demn reprezentant al cauzei românești și, nu de puține ori, a demonstrat un patriotism înflăcărat. Spirit multilateral, pasionată și pasională, implicată în multe acțiuni și decizii politice, militare și sociale, regina Maria și-a așternut pe hârtie gândurile, sentimentele, dorințele și nemulțumirile. Nu știm dacă și-a dorit ca memoriile să-i fie publicate, dar acest lucru s-a întâmplat. Scrisul său scoate la iveală o serie de amănunte din viața familiei regale, a aristocrației și burgheziei, a zonei politice (partide, guverne, parlamente), precum și a diverselor persoane cu care a intrat în contact. Relațiile apropiate, chiar intime, cu Barbu Știrbey, devenit administratorul Domeniilor Coroanei, a cărei soră era căsătorită cu Ion I.C. Brătianu, președintele Partidului Național Liberal, au apropiat-o pe regină de această zonă a eșichierului politic și l-au influențat pe regele Ferdinand în luarea anumitor decizii.

Alexandru Marghiloman s-a născut bogat. Tatăl, Ion (Iancu) îmbina succesul în afaceri cu cel politic. Iancu Marghiloman a fost primar în Buzău (1848), prefect de Buzău (1855 – 1858) și parlamentar conservator (prima dată ales în 1855). S-a căsătorit cu Irina Isvoranu, provenită dintr-o familie de boieri olteni foarte bogați, a cărei zestre i-a mărit averea și i-a aprofundat relațiile politice. Așadar, Alexandru Marghiloman a avut tot ce-i trebuie pentru a se ocupa de afaceri sau a se implica în politică. Le-a făcut pe amândouă cu succes, mai ales că de la vârsta de 30 de ani a fost ales deputat conservator, ulterior senator, iar de la 34 de ani a fost numit în funcții ministeriale. Vârful carierei politice a fost alegerea ca președinte al Partidului Conservator (din 1914) și numirea ca prim-ministru (martie – octombrie 1918). În 1890 s-a căsătorit cu Eliza Știrbey, însă cei doi au divorțat în 1906. Peste mai puțin de un an, în martie 1907, Eliza se va recăsători cu Ion I.C. Brătianu, liderul Partidului Național Liberal (din 1909) și premier de mai multe ori (1909 – 1910, 1914 – 1918, 1918 – 1919, 1922 – 1927). Relațiile dintre regina Maria și Alexandru Marghiloman au fost politicoase, dar niciodată apropiate. Cei doi se întâlneau la cursele de cai de la hipodrom, unde caii conservatorului câștigau de multe ori derby-urile, și la Crucea Roșie, unde Marghiloman era președinte. Părerile reginei

despre politicianul buzoian au fost, probabil, influențate de originea sa anglo-rusă, de anturajul pro-liberal și de opțiunile politice conservatoare, mai puțin belicoase și mai aproape de realitățile naționale.

SINGURA SOLUȚIE, ARMISTIȚIUL

Izbucnirea Primului Război Mondial (1914) a pus România în fața unei alegeri: deși era aliată cu Germania și Austro-Ungaria, majoritatea societății autohtone dorea să se alăture Angliei și Franței. Prin urmare, la Consiliul de Coroană din 21 iulie/3 august 1914 majoritatea celor prezenți au fost de părere ca țara să rămână în neutralitate față de conflictul abia izbucnit.

Alexandru Marghiloman, ...

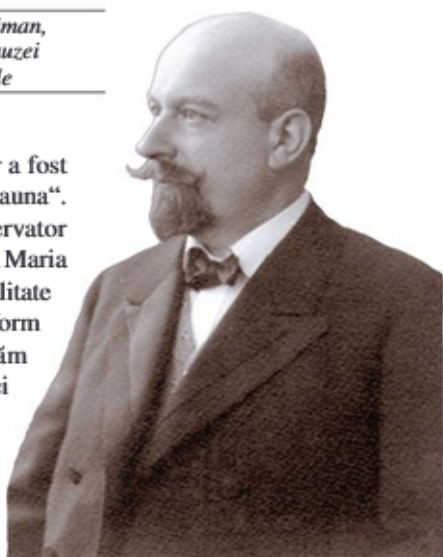
... Petre P. Carp...

După doi ani, timp în care au fost analizate interesele naționale și opțiunile existente, România s-a îndreptat către Antanta, adică Anglia, Franța, dar și Rusia, țara din cauza căreia s-a optat, la un moment dat (1883), pentru aderarea la Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria). La 14/27 august 1916 a fost convocat un Consiliu de Coroană, la care majoritatea a votat pentru intrarea în război împotriva Imperiului Austro-Ungar. Regina Maria a notat că politicienii conservatori Titu Maiorescu, Petre P. Carp, Theodor Rosetti și Alexandru Marghiloman s-au opus renunțării la neutralitate. Marghiloman „mersese prea departe într-o direcție ca să se mai poată întoarce

... și Alexandru Beldiman,
trei susținători ai cauzei
Puterilor Centrale

acum atât de repede, dar a fost politicos, cum e întotdeauna". Direcția liderului conservator a fost explicată de regina Maria astfel: „Era pentru neutralitate și a dezvoltat teoria conform căreia era illogic să luăm partea unei tabere a cărei victorie ar pune Dardanelele și Constantinopolul în mâinile Rusiei, pe care o considera adversarul dintotdeauna al României.” Nu era doar o teorie, ci un adevăr, căci Rusia nu a făcut un secret din obiectivele sale, încă de la începutul secolului al XIX-lea: controlul Gurilor Dunării și al Strămtorilor. Pentru controlul Gurilor Dunării a anexat Basarabia (1812), un teritoriu eminent românesc, ce a reprezentat primul pas al politicii expansioniste ruse în această direcție.

A început războiul pentru eliberarea Transilvaniei, cu succese militare inițiale, apoi eșecuri, retragerea în Moldova, refacerea armatei coordonată de Misiunea Militară Franceză și obținerea victoriilor în vara anului 1917. În tot acest timp, regina Maria s-a dovedit activă inclusiv pe front, unde a alinat suferințele militarilor și a susținut rezistența armată chiar și atunci când această idee nu părea viabilă. La finalul anului 1917 bolșevicii au preluat puterea politică în Rusia, iar prima măsură a fost să solicite un armistițiu Puterilor Centrale pe toate fronturile. A doua etapă a constat în retragerea în arealul

național a trupelor ruse aflate pe teritoriul statelor aliate. Retragerea s-a produs pe fondul dizolvării ordinii și disciplinei militare. Au urmat dezertări, debandadă, violențe și dezordini publice, împotriva cărora armata română a fost obligată să intervină în forță. Pe acest fond, Guvernul de la Iași nu a avut altă soluție decât să solicite și el armistițiu; apoi i s-a impus să deschidă negocieri de pace cu statele inamice (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Imperiul Otoman). În consecință, Ionel Brătianu a demisionat (ianuarie 1918), fiind înlocuit de generalul Alexandru Averescu (ianuarie – martie 1918), care a sperat că, fiind militar, va putea obține condiții de pace cât mai bune.

O SOLUȚIE GREU DE SUSȚINUT

Nici nu a început bine anul 1918 că, la București, oamenii politici filo-germani au elabo-

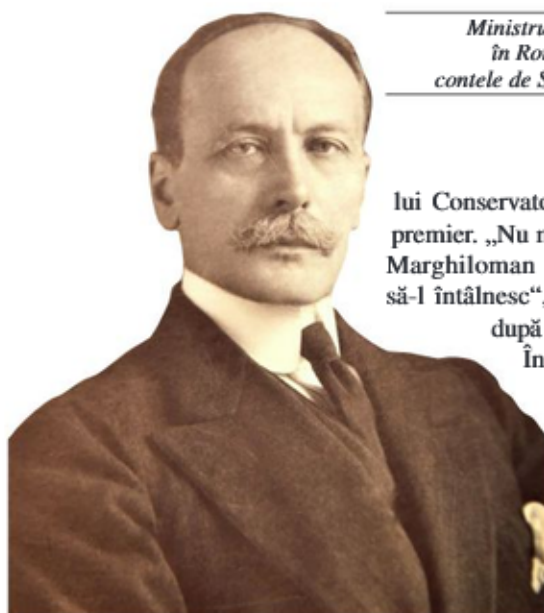
rat planuri de viitor pentru România, bineînțeles sub egida Germaniei. Alexandru Marghioloman a primit o scrisoare de la Alexandru Beldiman, fost ministru plenipotențiar la Berlin între 1896 – 1916, care, între altele, menționa că „dinastia fiind nedemnă de orice încredere!”, trebuia să fie îndepărtată. Dar, de fapt, esența mesajului era: „influența reginei Maria nu trebuie să se mai poată exercita”. Destinatarul a notat că Beldiman „poate visa asemenea enormități”, dar germanii nu vor fi de acord.

La începutul lunii februarie 1918 delegații de la Iași au mers la București pentru primele tălăvări diplomatice cu germanii. În Capitală aceștia s-au întâlnit

„Cel mai destoinic prieten
și slujitor”
al regelui, prințul Barbu Știrbey

și cu o delegație de filo-germani, care au prezentat un act semnat și de Petre P. Carp, în care solicitau abdicarea regelui Ferdinand și înlocuirea actualei dinastii cu alta, tot germană. După ce a aflat, regina Maria i-a calificat pe semnatari drept

Ministrul Franței
în România,
contele de Saint-Aulaire

lui Conservator în funcția de premier. „Nu m-am întâlnit cu Marghiloman și mi-e groază să-l întâlnesc“, a notat regina după aflarea numirii.

În ultima zi a lunii februarie 1918 Barbu Știrbey îi spune că a discutat cu toți diplomații străini aflați la Iași „și cu toții

trădători, însă în context a menționat că Marghiloman „e indiferent, el și Costică Arion nu se alătură celorlalți – asta mă bucură, întotdeauna mi-au plăcut amândoi“. Nu aceeași părere o consemnează regina la finalul aceleiași luni (27 februarie/12 martie 1918), când se știa că generalul Averescu n-a obținut ameliorarea condițiilor de pace și urma să demisioneze. Se vehicula că numele viitorului premier era Alexandru Marghiloman. După o discuție cu Olga Presan, soția generalului care conducea Marele Cartier General, regina a consemnat că „și ea e disperată – *l'Homme du Malheur* [omul nenorocirii – *n.n.*] ne conduce către o distrugere totală, către robie. Cred că Nando a trimis după Marghiloman, lucru care în sine pare incredibil, extraordinar; mintea mea nu mai e în stare să urmărească evenimentele“.

Regele Ferdinand primește demisia generalului Averescu și îl numește pe liderul Partidu-

il preferă pe Marghiloman lui Averescu; mai bine un *bochofile* [filogerman – *n.n.*] pe față decât un *bochofile* care se pretinde antantist – primul se luptă cu tine deschis, al doilea te înjunghie pe la spate“. A doua zi (1/14 martie 1918), jurnalul este plin de eforturile reginei de a se reveni asupra numirii premierului: „Toată ziua mi s-au turnat în urechi versiuni diferite ale soluției Marghiloman. În general, erau marcate de o conștănță îngrozită. [...] În noaptea aceea, înainte să ne fie trimiși acasă prietenii, am încercat din răspuț să obținem căderea celui *Homme du Malheur*, fiindcă vedeam în ea o ultimă speranță de salvare a situației – dar am eșuat, făcuse tot răul de care era capabil, nu mai era nimic de salvat, iar pentru mine Marghiloman *n'est pas une solution*! [nu este o soluție – *n.n.*]“. Lucrurile se complică atunci când vine în audiență ministrul plenipotențiar francez, contele de Saint-Aulaire, cu care are o

lungă discuție. Între altele, acesta îi spune că, „fără îndoială, între Averescu și Marghiloman ar prefera sincer dușmanul fățiș, dar că față de celelalte țări soluția Marghiloman ar fi foarte greu de apărut. Înțeleg și mă înfior, nu știu încotro ne îndreptăm – încotro?“

CEL MAI DESTOINIC PRIETEN ȘI SLUJITOR

La 6/19 martie 1918 Cabinetul Marghiloman a depus jurământul în fața regelui. Regina a suferit enorm, însă după-amiază s-a întâlnit cu noul prim-ministru. „A urmat un moment foarte dureros – a trebuit să-l primesc pe Marghiloman. Firește, mi-a ușurat situația, întotdeauna e foarte amabil și mai mult decât dispus la compromisuri, dar a fost teribil, sinistru să mă gândesc că, oricât de agreabil ne-am purta față în față, în ceea ce privește convingerile suntem adversari implacabili. Am vorbit de multe lucruri, aproape ca și cum am fi fost prieteni – dar dedesubt rămânea acel ceva teribil care ne desparte mai hotărât decât o mică de leghe fizică“, a scris ea. Subiectul principal îl reprezentau condițiile de pace impuse de germani, unele draconice, care produceau multă amărăciune. La 21 martie/3 aprilie 1918 memorialista era îngrijorată de „atmosfera pe care o răspândește în jurul său Marghiloman, deși din punctul lui de vedere cred că încearcă să facă tot ce poate“.

Sfatul Țării de la Chișinău a votat, la 27 martie/9 aprilie 1918, Unirea Republicii

Alexandru Marghiloman
semnează pacea impusă de Puterile Centrale

Democrate Moldovenești cu România. Premierul român s-a aflat la Chișinău în timpul votului, iar a doua zi a revenit la Iași. Dintr-o simplă coincidență, regina și premierul s-au întâlnit în gara din Iași. Potrivit celor scrise, „trenul meu a sosit la cinci minute după al lui Marghiloman, care fusese la Chișinău, și, la întoarcere, fusese primit cu multe ovații, iar acolo, pe peron, eu și actualul meu prim-ministru, care suntem *en-froid* [în relații reci – *n.n.*], ne-am dat mâna în public, în fața mulțimii care aclama, și ne-am felicitat de parcă întreaga lume ar fi fost o grădină de trandafiri. Ca să vezi, ca să vezi, măcar am avut parte în sfârșit de un eveniment fericit, atât cât va dura – dea Domnul să dureze!”

La sfârșitul lunii martie 1918 premierul a solicitat o audiență la regină, care a considerat discuția drept „una dintre cele mai crude încercări din viața mea, să lucrez cu un Guvern al cărui punct de por-

nire fundamental e diferit de al meu”. Premierul i-a arătat situația reală și a rugat-o să aibă o atitudine ponderată. Cel puțin în jurnal, autoarea s-a exprimat mai degrabă sentimental, dar extrem de vehement: „I-am spus că sunt gata, într-o oarecare măsură, să rămân liniștită ca să nu fac imposibilă munca Guvernului, dar că trebuie să înțeleagă că nu cred deloc că am ales cauza cea dreaptă, ca înainte de nenorocirile noastre, că sunt una dintre cei care înving sau cad în numele unei cauze, și nu dintre cei care își trădează steagul sau prietenii când vine ceasul încercării și că, dacă-și închipuie că voi da mâna cu dușmanul fiindcă s-ar putea să fie avantajos, se înșală. Mă împotrivesc lor cu mult mai multă vehemență acum, după pacea aceasta, decât pe când luptam împotriva lor; atunci erau adversarul meu loial și mult mai puternic, acum sunt stăpâni de sclavi vulgari și hoți de rând care vor să ne secătuiască

țara de puteri și s-o supună la cele mai rele schingiuri.” Despre interlocutor a notat că a fost „elocvent, plăcut și amabil, cum îi e obiceiul. Dar eu sunt de părere că vede dușmanul prin lentile roz, cu un optimism foarte greu de suportat. Am fost, totuși, cum nu se poate mai prietenoși unul cu celălalt. M-a rugat ca, dacă mă deranjează ceva în mod deosebit, să trimit după el și să-i dau ocazia de a explica lucrurile. I-am spus că sunt întotdeauna o rivală sinceră – de fapt, prea sinceră, de aceea l-am chemat pe Mitileneu”.

La 9/22 aprilie 1918 cei doi se revăd, după ce și Barbu Știrbey o sfătuiește pe regină să fie ceva mai conciliantă cu premierul. Acesta pleca la București pentru tratativele de pace cu Puterile Centrale și a trecut pe la palat. Regina nota: „Mi s-a cerut să fiu ceva mai amabilă cu el, să-l ajut cu munca lui dificilă. Am făcut ce am putut, cu inima sângerândă, dar umbra brutalității germane parcă se înălța amenințătoare deasupra mea în timp ce îi arătam un zâmbet forțat.” La revenire, premierul l-a sfătuit „insistent” pe Barbu Știrbey să părăsească spațiul românesc, probabil pentru că era considerat de inamici „eminența cenușie” a reginei. Știrbey îi spune reginei de recomandare, dar „se aprinsese în el spiritul luptătorului. Le va ține piept”. De altfel, regina a considerat că, prin înlăturarea administratorului Domeniilor Coroanei, „i-ar face un mare deserviciu regelui, privându-l de cel mai destoinic prieten și slujitor”.

(Va urma)

JAMES JOYCE ÎN CĂUTAREA UNEI ALTFEL DE ITACA

• Trei ani pentru absolvirea primei clase • De ce a ales medicina • „Ucigașa de bărbați” i-a rămas alături până la sfârșit • Un profesor cu metode neortodoxe • Funcționar de bancă și antreprenor fără succes • Atent monitorizat de serviciile secrete britanice și austro-ungare • „Chiar nimeni nu înțelege?!“

ANA DARIE

În nenumărate rânduri scriitorul irlandez James Joyce a declarat că Ulise – considerat astăzi cel mai cunoscut și mai apreciat roman al său – a fost inspirat de epopeea care i-a marcat copilăria. Dar paralela cu odiseea antică nu se termină acolo. Viața însăși a lui Joyce poate fi văzută ca o adevărată epopee, o călătorie, pe de o parte una inițiativă, de descoperire și re-descoperire, iar pe de alta, o continuă deplasare, schimbare de adrese, de țări sau de orașe.

Când a cunoscut-o pe May Murray, John Stanislaus Joyce a știut că ea era aleasa. El era unic copil la părinți și destul de încrezător că poate să întrețină o familie, deoarece i se lăsaseră moștenire câteva mici proprietăți în comitatul Cork. Cei doi și-au unit destinele în 1880 și s-au mutat într-o periferie a Dublinului, localitatea natală a tinerei. Dar următoarele luni, care ar fi trebuit să fie numai lapte și miere, s-au transformat

într-un coșmar. May a pierdut câteva sarcini până când, la 2 februarie 1882, a reușit să aducă pe lume un băiat sănătos. L-au botezat James și, în amintirea bunicului patern, Augustus, dar, după cum avea să descopere în arhivele parohiei biograful Richard Ellmann, o greșală de transcriere a făcut să primească în documente numele de... Augusta! După confirmare, în 1891, copilul a primit numele complet de James Augustus Aloysius.

O vreme, familia a trăit fericită. Stanislaus avea o slujbă destul de bine plătită, așa că s-au mutat la Bray, un pitoresc orașel costier din apropierea Dublinului. Acolo băiatul, din toamna anului 1888, a urmat cursurile unui cunoscut colegiu iezuit. Era atât de micuț și de puțin obișnuit cu școala când a ajuns acolo, la doar șase ani și jumătate, încât i-au trebuit mai bine de trei ani să absolve prima clasă. Și nu au fost singurele

problemele de adaptare cu care s-a confruntat. După cum avea să noteze în însemnări de mai târziu, un incident cu un câine care l-a atacat i-a indus o teamă pe viață față de acele animale, dar și furtunile violente, cu tunete și fulgere, l-au speriat atât de tare, încât i-au rămas pe veci în memorie. Dar, tocmai când băiețelul se obișnuise cu orele, profesorii, colegii și natura, situația s-a schimbat radical.

Începând cu anul 1891, starea financiară a familiei Joyce s-a deteriorat. Defectuoasa gestionare a finanțelor l-a condus pe Stanislaus spre îndatorare. S-a apucat de băutură. Angajatorii nu l-au mai considerat capabil, inițial l-au suspendat, pentru ca, doi ani mai târziu, în 1893, să îl oblige să se pensioneze, cu o rentă modestă. Familia a fost nevoită să-și reducă drastic cheltuielile. Mai ales că deja devenise numeroasă. Câți membri avea exact rămâne până astăzi o întrebare pe toate buzele celor care i-au studiat viața. Conform profesorului Sam Slote, recunoscut spe-

La Dublin, în 1904

Cu soția, în 1930

cialist al literaturii respectivei perioade, totul a rămas neclar, pentru că mulți dintre copii nu au ajuns să depășească vârsta de un an. Citând o scrisoare trimisă celei care avea să îi devină soție, James Joyce ar fi scris că, cu toții, ar fi fost 17: 15 copii și doi adulți. Însă, în jurnalul celui mai mic dintre frați, botezat tot Stanislaus (1884 – 1955), apărea scris că ar fi fost 17 copii! Nici cercetările locurilor de veci deținute de familie nu au ajutat prea mult, deoarece nu toți au fost înmormântați în același cimitir, după cum a scos la iveală un alt specialist, John Foyle. Oricum, una dintre puținele date sigure o oferă Recensământul din 1901, unde James apare să trăiască alături de părinți, împreună cu șase surori și trei frați.

La început, James a rămas să studieze singur acasă, iar frații mai mici – la o școală de mănăstire. Cheltuielile, din ce în ce mai mari, au determinat familia să se tot mute, căutând locuințe ieftine (peste șase adrese au tot schimbat în doar câțiva ani!). Apoi, prin 1893, un preot care îl cunoscuse pe Stanislaus

în vremurile lui bune, i-a întins o mână de ajutor și a asigurat studii gratuite pentru doi băieți, James și Stanislaus jr., la un colegiu ieșuit mai puțin pretențios.

Acolo a petrecut James următorii cinci ani și s-a impus ca un elev neobișnuit de dotat: a câștigat premii și a obținut rezultate strălucite la examene. Obișnuia să își impresioneze profesorii cu esuri foarte bine concepute, în special legate de Ulise, despre care spunea peste tot că era „eroul său preferat”.

Un an mai târziu, în 1898, părea că își găsisse calea: se înscria la studiul limbilor moderne, la Universitatea Regală din Dublin. S-a dovedit fascinat încă de la început de opera lui Henrik Ibsen (pentru a o citi în original s-a apucat să studieze norvegiana) sau cea a lui Gabriele d'Annunzio. După patru ani, James Joyce a absolvit, în octombrie 1902. O altă carieră părea că îi devenise, peste noapte, preferată: medicina. Ceea ce l-ar fi determinat să se schimbe într-o manieră atât de radicală ar fi fost o altă tragedie care i-a lovit familia. La 9 martie 1902, fratele cel

La Zürich

mai mic, George, a murit de peritonită când abia împlinise 14 ani. James l-a vegheat zile bune și a fost profund afectat (peste ani, și-a numit și propriul fiu Giorgio).

Astfel că, la finele aceluiași an, a început să participe la cursurile Facultății Catolice de Medicină din Dublin. Dar, atunci când conducerea școlii nu i-a acordat un post cu ajutorul căruia să-și poată susține financiar studiile, a decis să plece la Paris. Acolo a obținut, din decembrie 1902, permisiunea de a urma cursuri de fizică, chimie și biologie la prestigioasa École de Médecine. Abia începuse un nou an, 1903, când tânărul Joyce a renunțat să le mai frecventeze. A rămas însă la Paris, unde și-a petrecut cea mai mare parte a timpului prin biblioteci, citind pe rupe.

În scrisorile trimise acasă se plângea adesea de vremea neprietenosă, de problemele materiale, cerându-i familiei să îi ofere un sprijin financiar. Pe care însă aceasta nu și-l putea permite...

Aventura pariziană s-a

terminat brusc, în aprilie 1903. James a primit o telegramă de la tată, prin care era înștiințat că mama era pe moarte. S-a întors cu durerea că nu îi fusese alături în acele momente teribile. Decesul lui May, survenit în august 1903, l-a marcat pe viață, sentimentele de vinovăție și remușcările, în principal legate de faptul că refuzase apropierea religioasă cu cea care îi dăduse naștere, aveau să iasă la iveală în operele literare de maturitate.

Durerea pare să fie alinată, odată cu întâlnirea celei care avea să îi fie alături pe viață: Nora Barnacle (1884–1951). Aparent o simplă fată de la țară – cum s-a caracterizat într-o însemnare legată de prima întâlnire –, care crescuse într-o familie de oameni muncitori, credincioși, dar neștiutori de carte. În realitate, o personalitate complexă, care reușise să depășească obstacolele, să învețe pe rupe și să ajungă să se întrețină singură, angajându-se cameristă departe de casă, la Dublin. Acolo avea să îl întâlnească pe tânărul Joyce.

Nici Nora nu era la prima experiență amoroasă. După

cum își aminteau cei apropiați, tocmai datorită experiențelor tragice în amor, primise porecla de „ucigașa de bărbați”: atât primul iubit, cât și următorul i-au murit.

Cei doi s-au întâlnit pentru prima oară la 10 iunie 1904. Joyce a fost cucerit pe dată de spiritul direct și liber al fetei, de privirea pătrunzătoare, de naturalețea pe care o răspândea. Șase zile mai târziu cei doi deveneau iubiți, data de 16 iunie 1904 devenind emblematică pentru autorul lui *Ulise*, cunoscută până astăzi ca *Bloomsday*, comemorarea lui Joyce, denumită în amintirea eroului romanului, Leopold Bloom.

Au rămas împreună mai bine de trei decenii și jumătate, o relație plină de pasiune – scrisorile cu un conținut explicit erotic, trimise în special de Nora în perioadele când era departe de James (pentru a-l feri de a cădea în păcat, ar fi mărturisit ea unor apropiați!) rămân dovadă –, dar și de dificultăți.

Acestea din urmă au ieșit la iveală încă din primele luni. Problemele financiare și imposibilitatea de a găsi o locuință

Soția și fiul Giorgio

Spre finalul vieții

care, directorul instituției i-a îndrumat să meargă la Trieste (pe atunci, parte a Imperiului Austro-Ungar). Din păcate nici acolo nu au avut noroc. Însă după intervenția directorului școlii de acolo, cuplul s-a îndreptat spre Pula, o importantă bază navală imperială, unde Joyce avea să predea limba engleză ofițerilor. Cuplul nu a fost însă prea încântat de oraș – pe care scriitorul l-a comparat cu... Siberia – și nici de sumele mici pe care le câștiga James.

Deoarece nu era vorba de elevi obișnuiți, Joyce a ales metode mai neortodoxe pentru acele vremuri de predare: adesea le povestea studenților despre propriile scrieri sau idei de romane, îi atrăgea în discuții despre politică, cinematograful sau muzică. Cum moștenise de la tată o voce impresionantă de tenor, de multe ori își încheia orele interpretând cântece tradiționale irlandeze. Chiar dacă nimeni nu se așteptase la un profesor atât de neobișnuit, care de multe ori venea la lecții amețit și întârziat în marea majoritate a cazurilor, mulți dintre cei care i-au fost elevi i-au rămas prieteni sau admiratori pe viață.

Nora a reușit și în condițiile acelea destul de complicate să îi aducă iubitului o mare bucurie: l-a înștiințat că era însărcinată. Primul născut, Giorgio (variante italiană a lui George, limba italiană fiind cea vorbită în Trieste, orașul nașterii, multă parte din copilărie și adolescență băiatul și tatăl conversând adesea în acea limbă!), a venit

pe lume la 27 iunie 1905.

Din martie 1905, James și Nora reveniseră la Trieste, unde se eliberase un post la școala dorită. Sarcina l-a determinat pe Joyce să caute o locuință mai mare, pentru a cărei întreținere a fost nevoit să predea până la 10 cursuri pe zi, continuând, în același timp, să scrie.

La sfârșitul toamnei aceluiași an, la rugămintele fratelui, a sosit la Trieste pentru a ajuta și Stanislaus jr. Din păcate, în loc să se împuțineze, problemele au început să curgă. Cu toate că și fratele mai mic a fost angajat ca profesor la aceeași școală, cele două salarii nu reușeau să acopere cheltuielile unei locuințe individuale. Cei patru Joyce au fost nevoiți să împartă din nou un apartament cu un cuplu de prieteni. Și aceasta nu a fost singura dificultate: la sfârșitul lunii mai 1906, directorul școlii i-a înștiințat pe cei doi frați că nu mai are posibilitate să îl plătească decât pe un singur profesor. James a decis să plece. Se plictisise de Trieste și dorea, totodată, să îi ofere stabilitate mezinului.

Cei trei Joyce se îndreaptă, spre sfârșitul lunii iulie, spre Roma, unde un cunoscut reușise să îi găsească o slujbă capului de familie. De astă dată, angajatorul era o bancă. Pentru o scurtă perioadă, James s-a transformat în... funcționar, în detrimentul scrisului. În martie 1907 revine la Trieste.

Acolo, tot într-o locuință pe care o împărțeau cu fratele și doi prieteni, a venit pe lume o fiică, la 26 iulie 1907, Lucia. James nu s-a putut bucura pe deplin, deoarece se afla în perioadă de recuperare după un puternic episod de febră reumatică, maladie

ieftină, l-au determinat pe Joyce să împartă casa cu mai mulți prieteni. Până la urmă, după ce s-a consultat și cu Nora, cei doi au decis să părăsească Irlanda. Nu contaseră numai lipsurile materiale, ci și mentalitatea retrogradă a conaționalilor, care îi împiedica pe mulți să îi recunoască și să îi aprecieze scrierile, publicate mai ales în presa Capitalei.

La 8 octombrie 1904 au ajuns în Europa, grație intervenției și ajutorului financiar al unor apropiați (care vor fi reali susținători pe toată perioada vieții lui Joyce). După scurte escale la Londra și la Paris, pentru a se întâlni cu prieteni care promisese să le împrumute niște bani, s-au îndreptat spre Zürich. Orașul fusese ales la sfatul unui agent din Anglia care aflase că la o prestigioasă școală ar exista un post vacant de profesor de limba engleză. Dar, odată sosiți, au descoperit că acela fusese ocupat. Au stat în Zürich aproximativ o săptămână, după

Cu nepoata

care i-a exacerbat problemele oculare mai vechi, ce i-au marcat tot restul vieții.

Dificultățile financiare erau din ce în ce mai mari. Pentru a le acoperi, James a început, pe lângă predatul cu jumătate de normă la școală, să ofere și meditații, în particular, în special membrilor elitei locale. Metodele speciale l-au transformat rapid într-un personaj de mare interes, astfel că James Joyce a ales să părăsească școala și să se dedice în totalitate studenților privați. Succesul i-a permis să mute familia într-o casă mai mare. Dar situația nu a durat prea mult: câteva luni mai târziu, în martie 1909, au revenit la condiții de locuire mult mai modeste.

Plata în avans, neașteptată, din partea unui student l-a ajutat să se reîntoarcă, împreună cu fiul, în Irlanda natală, pentru a prezenta familiei nepotul, dar și a încerca să găsească surse de venit, prin publicarea lucrărilor deja terminate.

Singurul succes palpabil a fost că a reușit să o convingă pe una dintre surori, Eva, care nu împlinise încă 18 ani, să îi însoțească la Trieste, pentru a o ajuta pe Nora cu creșterea copii-

lor și gospodăria. Tot de la Eva se pare că a venit și prima idee de a-l transforma pe James în... antreprenor. Cu susținerea unor figuri importante din Trieste, a revenit la scurt timp la Dublin pentru a deschide un cinematograf. Cu toate că a dat dovadă de clare abilități manageriale, afacerea a eșuat în doar câteva luni. Astfel că a fost nevoit să revină, în ianuarie 1910, de astă dată însoțit de o altă soră, Eileen, în vârstă de 21 de ani.

Până la debutul primei conflagrații mondiale, James Joyce a tot încercat să găsească editori pentru scrierile sale, atât în Irlanda, cât și în alte orașe europene. În Trieste, situația familiei devenea pe zi ce trecea tot mai complicată: mutări frecvente, certuri cu Stanislaus, chirii neachitate și proprietari furioși...

Situația s-a schimbat puțin, în 1913, când un editor din Dublin a fost de acord să îi publice colecția de povestiri *Oamenii din Dublin* (care avea să vadă lumina tiparului la 15 iunie 1914).

După ce Italia a declarat război Imperiului Austro-Ungar (mai 1915), cu ajutorul unor prieteni influenți, cei patru Joyce

au reușit, la 27 iunie 1915, să părăsească orașul și să se mute în Elveția neutră, la Zürich. Pe tot parcursul războiului, familia a fost atent monitorizată atât de serviciile secrete britanice, cât și de cele austro-ungare.

Devastați de situația atât de complicată, mare parte din timpul petrecut la Zürich, atât Nora, cât și James au suferit dese căderi nervoase, cel de-al doilea fiind internat de mai multe ori pentru intervenții chirurgicale oculare. Dar, tot din acea perioadă, situația lor financiară s-a îmbunătățit, scriitorul descoperind din ce în ce mai mulți susținători, care îi vor rămâne alături până la sfârșit.

Odată terminat războiul, cum traiul în Elveția devenise mult prea costisitor, familia Joyce a ales, după o scurtă perioadă petrecută din nou la Trieste, să se mute, din iulie 1920, la Paris. Ceea ce, inițial, s-a vrut doar un repaus de doar câteva luni, s-a transformat într-o ședere îndelungată. Au urmat atât ani de glorie și de împlinire – publicarea romanului *Ulise* (1922) sau căsătoria la Londra (4 iulie 1931) –, dar și de noi probleme. Medicii au fost fermi, de astă dată, în a o diagnostica pe Lucia cu schizofrenie, fapt care i-a determinat să revină la Paris, unde fiica a rămas mai mereu internată.

După căderea Franței, în 1940, James a ales să părăsească Parisul și să se reîntoarcă la Zürich, unde și-a găsit sfârșitul, la spital, la 13 ianuarie 1941, alături de soție și fiu. Ultimele cuvinte pe care cei doi le-ar fi auzit de la autorul lui *Ulise* – „Chiar nimeni nu înțelege?!“ – par să îi descrie perfect întreaga existență, plină de frământări. ■

INAUGURAREA MARELUI MUZEU EGIPTEAN

Dr. NICOLETA STAN-ȚURCANU

După decenii de așteptare, Marele Muzeu Egiptean a fost inaugurat la 1 noiembrie 2025 cu o ceremonie grandioasă, demnă de istoria și patrimoniul Egiptului. Este supranumit „a patra piramidă”.

O dată cu deschiderea acestui muzeu unic în lume, Egiptul a devenit o destinație turistică aparte. Menit să atragă cât mai mulți turiști, pentru a stimula atât turismul, cât și economia, a fost inaugurat cu mare fast fiind invitați oaspeți din întreaga lume: regi, regine, șefi de stat, demnitari. Toată lumea a fost uluită de noua bijuterie a Egiptului, care se află în vecinătatea piramidelor din Giza.

Acest eveniment global a fost organizat minuțios de o armată de profesioniști care și-au dat silința ca totul să iasă perfect. O întreagă echipă de specialiști din diverse domenii de activitate (designer vestimentar, dirijor de orchestră, compozitor, coregraf, regizori de cinema etc.) au muncit pentru realizarea spectacolului. În fața muzeului a

fost amplasat un ecran imens pe care au fost redade diverse imagini din muzeu, imagini de arhivă cu descoperirea mormântului lui Tutankhamon etc.

Inaugurarea Marelui Muzeu Egiptean a fost prezidată de președintele egiptean Abdel Fattah El Sisi. Alături de soție, Entissar El Sisi, și-a întâmpinat oaspeții sosiți la inaugurare. Ceremonia a început cu o fotografie de grup a cuplului prezidențial alături de liderii mondiali, acompaniați de muzică simfonică și un spectacol de lumini. Apoi a fost interpretată o melodie de pace compusă de un compozitor egiptean în timp ce cerul era luminat de drone formând urarea: „Bine ați venit în țara păcii!”

Toată ceremonia a fost foarte bine organizată și structurată astfel, încât măreția și civilizația

*Fotografia oficială
a participanților
la inaugurare*

Imagine din timpul spectacolului de sunet și lumină

egipteană să fie elogiata așa cum se cuvine. A fost o călătorie în timp și spațiu. Pe ecranul din fața muzeului au fost afișate imagini cu Sfinxul, piramidele, zeii Osiris, Isis, templul din Luxor, templul din Abu Simbel, palate din Cairo etc. Iar obeliscurile și clădirea muzeului au strălucit de lumină și au captivat atenția lumii, alături de o muzică înălțătoare, divină. Au fost interpretate cântece religioase, imnuri. Am remarcat că un diacon a interpretat în timpul festivității un imn copt, care se cântă în Biserica Ortodoxă Coptă din Egipt.

Ceremonia a fost marcată de un spectacol deosebit de jocuri de lumini, culori, artificii, efecte scenografice etc. Toate aceste efecte spectaculare audiovizuale, care au fost proiectate pe cer cu ajutorul a 5.000 de drone (piramide, zeități, care de luptă, bărci solare, masca lui Tutankhamon) și pe fațada muzeului, au creat o atmosferă mitologică, impresionantă. A fost o călătorie prin istoria magnifică a Egiptului.

Mai mulți artiști, actori, cântăreți, violoniști, dansatori au contribuit la un spectacol de mare grandoare. A fost o împletire între dansurile tradiționale egiptene și dansurile contemporane. Fiind inspirat din istoria Egiptului Antic, spectacolul a creat o conexiune cu vremurile, ritmurile și ritualurile de atunci. Artiștii au fost acompaniați în timpul reprezentației de o orchestră și un cor și au avut o vestimentație inspirată de Egiptul antic. Nenumărați interpreți au fost îmbrăcați în costume faraonice, având pe cap coroane de aur și sceptre în mână. Astfel, organizatorii au dorit să îmbine cultura, istoria, creativitatea, inovația. Totodată, în timpul ceremoniei a fost amintită o poveste bine

cunoscută de egipteni despre un băiețel egiptean din Luxor care a descoperit din întâmplare treapta superioară a unei scări. Băiatul i-a relatat celebrului arheolog Howard Carter cele întâmplate și astfel a fost descoperit mormântul lui Tutankhamon în 1922. Povestea a fost însoțită de imagini de arhivă proiectate pe ecranul din fața muzeului cu momentul descoperirii mormântului faraonului-copil. Nu a fost uitat nici Nilul. Organizatorii au ținut să elogieze și să evidențieze importanța Nilului în dezvoltarea culturii și civilizației egiptene.

Ceremonia de inaugurare s-a încheiat cu focuri de artificii, apoi a urmat turul muzeului pentru invitații ceremoniei,

alături de președintele Egiptului.

În timpul inaugurării, efectele de lumini au pus în valoare spațiul dintre Marele Muzeu și piramidele din Giza. Tot acest spectacol luminos a fost testat înainte de organizatori, pentru ca totul să decurgă perfect în momentul inaugurării.

Ceremonia a fost gândită altfel față de cea a paradei mumiilor din anul 2021. A fost concepută pentru un public internațional, pentru că acest muzeu celebrează măreția civilizației egiptene și constituie un punct de atracție de neegalat. De această dată, la ceremonie nu au mai defilat „faraonii“, ci liderii mondiali. De aceea au fost instituite măsuri stricte de securitate.

Presa locală a descris această ceremonie de inaugurare „complet diferită de parada mumiilor regale care a fascinat lumea“ în 2021. Este vorba de transferul celor 22 de mumii regale de la Muzeul Egiptean din Piața Tahrir la Muzeul Național al Civilizației Egiptene.

Egiptul a emis cu ocazia inaugurării Marelui Muzeu Egiptean monete și timbre comemorative. Tot cu ocazia inaugurării, oficialitățile egiptene au adus în discuție restituirea și repatrierea mai multor artefacte care aparțin Egiptului, printre care celebra piatră Rosetta, argumentând că artefactele trebuie returnate țării de origine.

Per ansamblu, egiptenii s-au bucurat foarte mult de acest eveniment. Peste tot era o atmosferă de sărbătoare, de entuziasm. Multe clădiri au fost decorate special cu ocazia inaugurării Marelui Muzeu Egiptean.

Aici, în Egipt, este o vorbă: „Întâi a fost Egiptul, iar apoi istoria.“ ■

ALBUM ISTORIC

Domnul Victor Andrei, din București, ne-a pus la dispoziție cu generozitate mai multe fotografii din colecția pe care a moștenit-o de la bunicul său, Pantelimon Florescu (1885 – 1957), funcționar și director în Banca Națională a României timp de patru decenii (1908 – 1948). Domnul Victor Andrei nu și-a cunoscut bunicul. După 1990 a devenit și el funcționar și apoi director în B.N.R.

Născut la Târgu Jiu în 1885, Pantelimon Florescu a urmat cursurile Școlii Superioare de Comerț din Craiova și, la 20 de ani, a devenit funcționar la Banca Severinului din Turnu Severin, iar în 1908, prin examen, a fost acceptat ca funcționar provizoriu în Administrația centrală a Băncii Naționale a României. A urcat treptat în ierarhia funcționarilor Băncii, ca ajutor-contabil, contabil, director de agenție și apoi de sucursală, pentru ca, în ultimii ani de activitate, să revină în Administrația centrală, ca inspector. În 1921, a fost inclus în Corpul contabililor autorizați și al experților contabili.

După ce a fost funcționar la agențiile B.N.R. din Focșani și Galați, a condus, ca director, reprezentanțele Băncii Centrale din Târgu Jiu, Focșani, Sighișoara și Brașov. Pensionat în 1940, a fost rechemat în activitate, fiind detașat la Direcția Reglementării Comerțului Exterior, în subordinea Ministerului Economiei Naționale.

Fotografiile pe care le publicăm ne oferă posibilitatea să urmărim nu numai ascensiunea profesională și momentele importante din biografia lui Pantelimon Florescu, ci și maniera în care își petrecea timpul liber, alături de familie, prieteni și colegi. Avem astfel acces la orizontul cultural al unei generații care și-a adus contribuția la modernizarea României interbelice.

Nadia MANEA

*Cu prieteni
(al doilea
din stânga),
în București, 1910*

*Fotografie de la ceremonia de căsătorie,
Turnu Severin, august 1930*

Într-un grup de prieteni, 1911 (în centru)

*Fotografia de pe legitimația
de serviciu*

Cu soția

*Cu soția și prieteni, la Poiana Brașov, 1936
(primul din dreapta)*

*Director
al Agenției
B.N.R. Sighișoara,
1930*

*Pantelimon Florescu (primul din dreapta),
director al Sucursalei B.N.R. Brașov, la revederea
cu profesorul de matematică Georgescu
și foști colegi de la Școala Superioară de Comerț din Craiova*

Unirea din 1859 s-a realizat în contextul marilor transformări petrecute în relațiile internaționale (Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 12/2024; 1 – 12/2025; 1/2026).

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Secolul al XIX-lea a cunoscut o evoluție sistemică fără precedent. A început cu zguduirea puternică reprezentată de apariția unui conducător neobișnuit, Napoleon, care nu doar a condus Franța în prima tentativă de a dobândi hegemonia în Europa. S-a războit în centrul, vestul și sudul Europei, în Africa de Nord și în Rusia, a câștigat bătălii celebre, a eșuat în campanii spectaculoase, dar a consolidat ideologia liberală a Revoluției franceze din 1789, așezând baze temeinice sistemului european, sfărâmând structuri statale vechi – Sfântul Imperiu Roman de Neam German – și înlocuind vetuste monarhii seculare cu altele proaspete, în fruntea cărora a pus întemeietori dintre colaboratorii săi. Tentativa sa hegemonică a lăsat-o moștenire altor mari puteri, iar revoluția industrială desfășurată în ritmuri înalte față de secolul anterior a făcut loc unei organizări moderne. Se vorbește des despre „lungul secol” al XIX-lea, care debutează cu Revoluția franceză în 1789 și se sfârșește cu Primul Război Mondial, declanșat în august 1914.

Înfrângerea lui Napoleon la Waterloo în 1815 a lăsat moștenire o organizare sistemică de tip imperial, care va purta în interior germenii scindării Europei în blocuri antagonice și în final va duce la prima conflagrație globală.

O caricatură de epocă prezintă Congresul „Sfintei Aliațe” de la Verona, din 1822

Cauze sistemice ale formării blocurilor continentale concurente. Congresul de Pace de la Viena, din 1815, a organizat „concertul de putere”, practic o tentativă de securitate co-

lectivă într-un sistem gestionat de imperii mari și puternice, cu rol recunoscut de decidenți. Mai ales după experiența destrămării ordinii vechi de către Napoleon (iar prin invitarea Porții

la Congres, respinsă însă de sultan, Europa sconta extensia sistemică până la Golful Persic și nordul Africii), inovația părea să fie soluția pentru instalarea unei perioade lungi de pace.

*Napoleon III în timpul bătăliei de la Solferino,
tablou de Jean-Louis-Ernest Meissonier (1815 – 1891)*

Prin această organizare, cele patru mari puteri învingătoare au preluat conducerea continentului; mai apoi, în 1818, au adăugat și Franța învinsă, pentru un echilibru sporit de putere imperială. Reglementarea primejdiilor la echilibrul format era făcută prin evaluări și decizii în conferințe anuale, la început ale șefilor diplomațiilor marilor puteri, apoi ori de câte ori se impunea, soluțiile adoptate fiind obligatorii, la nevoie impuse de forța militară copleșitoare a „celor cinci”. Era deci o dublă inovație: pe de o parte, crearea unui „guvern european” ad-hoc („concert”), pe de altă parte, o procedură și azi prezentă, anume formarea la nevoie a așa-numitei „coalitii de voință” între două sau mai multe puteri pentru impunerea deciziilor, nu de puține ori implementarea fiind dată uneia singure, care să acționeze militar (vezi cazul Irak din 2003). Așa s-a întâmplat curând, când Rusia a fost surprinsă în 1821 – prin anunțul generalului greco-rus Ipsilanti la trecerea Prutului, în primăvara anului 1821 – că declanșează pe cont

propriu acțiunea de destrămare a Imperiului Otoman și a fost silită să dea înapoi. Se cuvine menționat că Poarta, care avea suveranitate asupra Moldovei și Țării Românești, precum și a teritoriilor viitorului regat elen independent, nu era membră a „concertului”, dar acțiunea Rusiei avea urmări importante asupra echilibrului european „păzit” de acesta. La fel au decurs lucrurile în 1848 – 1849, cu o deosebire importantă, impusă pragmatic de formarea în 1815, alături de „concertul” imperial al continentului, a alianței între monarhii absolutiști ai Rusiei, Prusiei și Austriei, cunoscută ca „Sfânta Alianță”. Intervenția militară rusă în Principatele Române și în Transilvania a fost agreată de această alianță în fața mișcărilor revoluționare, iar ceilalți doi membri ai „concertului” au acceptat.

Așadar, la circa trei decenii de la Congresul de la Viena deveniseră evidente asincronii în „concertul de putere” din cauza existenței a două alianțe de tip imperial diferite, una care cuprindea pe

cei „cinci”, iar alta doar „trei” dintre aceștia. Tensiunea dintre aceste două componente ale ordinii imperiale vieneze se vădise și înainte de 1848, iar „miezul” ei se afla în declinul Imperiului Otoman, așadar în afara „concertului”, supus constant asaltului națiunilor componente. Revoluția greacă din 1821, căreia i s-au raliat inițial și Principatele Române (Serbia se pronunțase în revoluția proprie din 1804), anunța generalizarea declinului de putere al Porții, ridicând chestiuni de fond ale „ordinii vieneze”. Rusia, prin următorul război împotriva Porții, din 1828 – 1829, a reiterat că ținta sa geopolitică este controlul Strâmtorilor și „ieșirea” la oceanul planetar. Acest design imperialist rus genera împotrivirea înverșunată din partea celorlalți, mai ales a Angliei, Franței și Austriei. Anglia, pentru a împiedica „ieșirea” la mările calde a Rusiei și a afirma interesele proprii în Mediterana și Orientul Apropiat, devine treptat sprijinitoarea solidă a integrității teritoriale a Porții. Franța împărtășește același obiectiv, mai ales că se manifesta colonial în Nordul Africii, neocolind nici Sudul și Estul Europei, iar Austria avea propriul plan împotriva Imperiului Otoman, ținând să ajungă, evitând „încercuirea” terestră din centrul continentului, la Mediterana.

Putem vorbi după 1815 de o ordine globală sau de una europeană? Între „cei cinci”, apoi „cei șapte” – odată cu acordarea în concertul „continental” a Porții (practic din 1856), Italiei (1871) și Germaniei (care lua locul Prusiei – 1871) – se aflau actori cu întinse imperii coloniale,

Trupe daneze se retrag, sub presiunea prusacilor

Anglia, Franța și Rusia, mai apoi și Germania și Italia, deci evoluțiile sistemice europene aveau impact global. Pe glob existau și alte sisteme civilizaționale, cu specificitate strictă, precum cel chinez, indian sau otoman/islamic până în 1856, precum și uriașa S.U.A., care în 1823 va adopta „doctrina Monroe”, desprinzându-se de Europa și rezervând sieși emisfera vestică (la Vest de meridianul ce trece prin Greenwich, apoi extinsă). Legătura tradițională între Anglia și S.U.A., precum și schimbările determinate de geografia în mișcare a imperiilor coloniale – S.U.A. se substituie și unor posesiuni europene, îndeosebi spaniole, dobândite militar sau devenite independente (Texas, New Mexico și altele ori achiziții prin cumpărare: Louisiana sau Alaska), Japonia se alătură inițiativei coloniale, China începe „Jungul secol al umilinței”, iar India are o situație similară de la jumătatea secolului – nu afectează însă caracterul de centru al sistemului global deținut de Europa, dobândit și sancționat ca legal din secolul XV.

Aceste mari mutații erau evidente din anii 1820 – 1830, când intervin înțelegerile cu Poarta privind accesul prin Strâmțori (1841 – Unkiar Iskelessi), iar complicațiile interne (răscoala din Egipt) anunțau o posibilă destrămare a imperiului islamic. Rusia, generatoare a ascensiunii pan-slavismului în Balcani, vădea că vrea hegemonia continentală, iar evoluțiile după 1848 – 1849 au dus la Războiul Crimeii (1853 – 1856), care a marcat modificări importante ale ordinii vieneză prin victoria Vestului. Poarta a

devenit membră a „concertului” ca un *buffer* de talie mare în fața înaintării ruse, inclusiv în Asia, și nicidecum – cum susține o parte a istoriografiei turcești – ca țintă a Vestului pentru bogățiile Balcanilor. Mai mult, România va fi sub protecția „concertului” – un nou obstacol în calea rușilor spre Istanbul –, iar „Sfânta Alianță” va vădi semnele apropiatei destrămări prin ruperea alianței Austriei cu Rusia în 1856, după ce în 1849 armata țaristă lichidase valul revoluționar polono-ungaro-român. Rusia mai era obligată să dezarmeze instalațiile militare pe țărmurile Mării Negre și să respecte integritatea Porții.

Dar la câțiva ani de la Congresul de Pace de la Paris din 1856 vor avea loc evenimente care vor desena o altă configurație de putere pe continent prin afirmarea Regatului Piemontului – viitoarea Italie –, care în 1859 aplica o înfrângere Austriei, iar în lumea germană, cancelarul Otto von Bismarck, prin trei acțiuni încununate cu succes, împotriva Danemarcei (1864), Austriei (1866) și apoi Franței (1870),

Regele Prusiei Wilhelm I, Bismarck și generalul Helmuth von Moltke sunt martorii victoriei obținute la 3 iulie 1866, la Königgrätz de armata prusacă împotriva celei austriece

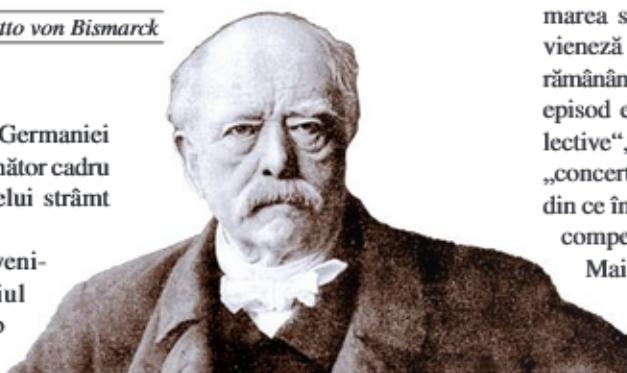

Cancelarul german Otto von Bismarck

va impune apariția Germaniei și crearea unui impunător cadru imperial, în locul celui strâmt al Prusiei.

Dintre aceste evenimente post Războiul Crimeii, clădind o nouă Europă, un renumit istoric american, Carroll

Quigley, profesor la Harvard, cu profundă influență asupra studentului, viitorul președinte, Bill Clinton, avea să remarce despre apariția Germaniei: „Multă vreme, Marea Britanie [...] mai degrabă a avut tendința de a saluta ascensiunea Germaniei, deoarece a eliberat-o, în mare măsură, de presiunea Franței în domeniile politic și colonial. Această incapacitate de a vedea schimbarea situației a continuat până după 1890, datorită geniului diplomatic al lui Bismarck și din cauza eșecului general al non-germanilor de a aprecia vasta capacitate organizatorică a germanilor în activitățile industriale.“ Ambasadorul american în Germania scria la Washington, în 1870: „Interesele noastre politice externe sunt aproape întotdeauna paralele cu cele ale Germaniei și sunt adesea în conflict direct cu cele ale Franței. [...] Bismarck adoră să acorde Statelor Unite importanță în ochii Europei ca un echilibru pentru Marea Britanie [...] Dacă ne trebuie bunăvoința solidă și încrederea vreunui guvern din Europa, o putem obține cel mai bine cu Germania.“ După 1890 – 1900, responsabili britanici sau americani susțineau exact contrariul.

Germania se profila ca viitor competitor/inamic hegemonic.

Ironie istorică neașteptată? Fatalitate sistemică? Anglia s-a epuizat economic și demografico-militar în Primul Război Mondial purtat împotriva Germaniei, doar defectiunea rusă din cauza revoluției bolșevice și intrarea în luptă a S.U.A. de partea Antantei, fenomene aparent contradictorii, asigurând victoria. A avut loc în consecință, în două decenii, transferul de conducere sistemică către S.U.A., după un veac de primat al Albionului.

Dacă ordinea globală reflecta centralitatea marilor puteri europene, ele fiind, comparativ cu cele non-europene, prezente constant în sistem, iar unele neîntrerupt, atunci utilizarea atributului „global“ sinonim cu „european“ este justificată. Mari puteri au fost constant în ultimele două secole Anglia, Franța, Rusia, Germania, după secunda conflagrație globală intrând în „plutonul“ select S.U.A. și China, devenite azi decisive sistemic, membre cu drept de veto în Consiliul de Securitate al O.N.U., mai puțin Germania.

Cum se poate desprinde din cele de mai sus, odată cu consu-

marea secolului XIX, ordinea vieneză din 1815 se modifică, rămânând imperială, după scurtul episod eșuat al „securității colective“, între 1919 – 1939, iar „concertul“ supraviețuind, dar din ce în ce mai greu, din cauza competiției intense în interior.

Mai ales după apariția Germaniei se pot identifica și ciocniri ireducibile, amortizabile doar prin război în două zone: Orientul

Mijlociu cu prelungirea balcanică și Alsacia – Lorena. Ele vor dobândi relief de urgență, apropiind un război hegemonic peotriva dezvoltării ideologiilor construite pe similitudini etnice, cum au fost panslavismul și pangermanismul, pe declinul ireparabil al Porții și, nu mai puțin, consecință a revoluției industriale cu tendințe spre globalizare. Aceasta din urmă introduce și mari modificări, cum ar fi, de exemplu, consacrarea în „secolul lung“ (1870 – 2010) a decalajului economic extraordinar în plan global cu modificări substanțiale în serialitatea istorică. Evoluțiile din prima zonă menționată vor duce la formarea blocului central-european, modificând brusc alianțele existente în anii 1878 – 1880, implicând deci atât Austria, Italia, Rusia și Imperiul Otoman, dar și Anglia. În a doua zonă europeană, revanșa Franței pentru înfrângerea aplicată de Germania în 1870 – 1871 influențează deopotrivă o altă geografie a alianțelor europene. Ordinea vieneză de la 1815 se îndreaptă rapid, de la sfârșitul secolului XIX, către un război de mari dimensiuni, impus de contradicțiile imperiale ale „concertului“.

Dacă ordinea din 1815 era așezată și evolua prin decizii ale marilor puteri, atunci care putea să fie soarta puterilor mici și mijlocii, cele apărute în „Jungul secol al XIX-lea”, între care și România, independentă la 1877, odată cu Serbia și Muntenegru? Există vreo șansă ca ele să reziste asaltului imperial, să-și promoveze propriile programe naționale, cum era în cazul României cel al deplinei unificări a națiunii?

Nu doar că practica istorică a arătat că acest lucru a fost posibil, dar abordările teoretice au explicat care e legătura complexă dintre marile puteri și puterile minore și cum au influențat astfel evoluția sistemică de tip imperial. În literatura de profil se afirmă că există „paradoxul puterii statului mic”, substanțiat în realitatea că acesta poate exercita un impact important asupra aliatului superior ca forță, indiferent în ce tabără imperială se află. Istoria probează faptul că într-o relație asimetrică de putere nu totdeauna cel mai puternic decide. Evul Mediu românesc al compro-

misului imperial al Moldovei și Valahiei cu Poarta este plin de exemple de acest gen, iar secolul XIX de asemenea. Încă de la începutul relației asimetrice, cel mai slab dobândește influență asupra partenerului, evident plenar în momentele de confruntare a acestuia cu altă mare putere, când cel mic poate juca cartea realinierii, inhibând declanșarea războiului sau smulgând beneficii pentru loialitate. La Plevna, în iulie 1877, când rușii au suferit dezastrul celui de al doilea asalt, au fost obligați să apeleze la armata română, acceptând conducerea operațională nominală de către domnitorul român a forțelor aliate de la sud de Dunăre, ceea ce înainte refuzaseră. O altă împrejurare de influență a statului minor apare când partenerul mai puternic este „împins” prin mijloace diverse către conflict cu marea putere concurentă ori să-l evite prin simularea unui sprijin redus. În general, astfel de cazuri de influență, în pofida discrepanței de putere, au fost teoretizate în patru mari ipoteze demonstrabile istoric: a

neutralismului, a descurajării, a coaliției și, în sfârșit, a polarizării. Ipoteza neutralistă se referă la tensiunea înaltă între marea putere parteneră cu alta. Neutralitatea „aliatului minor” devine profitabilă acestuia, fiind calibrată cu achiziționarea unor beneficii. În ipoteza descurajării este vorba de reținerea hegemonului de a angaja altă mare putere de teamă că micșorarea resurselor proprii, prin dezertarea partenerului minor, ar putea spori forța adversarului; în cea a coaliției se referă la prezența unui stat mic în tabăra proprie, care descurajează conflictul sau anexiunea de teama reacției partenerului, mai ales dacă vizează alt stat mic (în Consiliul de Coroană din iulie 1914, Al. Marghiloman a replicat dorinței regale de război cu Serbia cu argumentul că o agresiune similară a Austriei poate avea loc în viitor asupra României, stat mic).

Cea din urmă ipoteză, a „polarizării” sistemice, afirmă că statul mic va fi mai strâns controlat în cazul unei tensiuni prelungite între puterile mari concurente, dar pe de altă parte poate genera o realiniere a aliatului mai mic (or simularea ei) la tabăra adversă (cum s-a întâmplat cu România post-criză rachetelor din Cuba din 1962, când Bucureștii au informat, un an mai târziu, S.U.A. că România nu deține arme nucleare pe teritoriu și nici nu le va accepta, ceea ce a determinat Pentagonul să scoată din propriile planuri țintele din România în caz de conflict nuclear cu U.R.S.S.; *Magazin istoric*, nr. 12/2022, 1/2023).

(Va urma)

Carol I cu suita
(litografie color de Carol Popp de Szathmári)

Alexandru Ioan Cuza era înlăturat la 11 februarie 1866 de pe tronul Principatelor Unite, devenite din 1862 România, printr-o lovitură militară (Magazin istoric, nr. 1/2026). Care a fost soarta ulterioară a capilor militari ai complotului?

MILITARI PARTICIPANȚI LA „MONSTRUOASA COĂLIȚIE“

PETRE OTU

Pentru a aplana disputele din armată, în Adunarea Deputaților s-a propus, la 10 mai 1866, următoarea hotărâre: „Adunarea României, recunoscătoare fostei Locotenente Domnești, precum și Ministerului ei, pentru înțelepciunea și energia cu care au condus țara la realizarea dorințelor ei. Declară că d-nii general N. Golescu, L. Catargiu, colonel N. Haralambie, precum și d-nii Ion Ghica, P. Mavrogheni, D. Ghica, I. Cantacuzino, D. Sturdza, C.A. Rosetti și maior Lecca au bine meritat de la Patrie. Hotărăște a se decerna acestor bărbați, drept semn de recunoștință din partea țării, o medalie comemorativă de aur. O comisiune ad-hoc va specifica modelul acestei medalii“.

La propunerea lui Lascăr Catargiu, s-a amânat aprobarea propunerii, până când Guvernul va elabora lista cu toate persoanele care au bine meritat de la Patrie.

La 24 mai Nicolae Blaremberg a făcut o propunere, iscălită de 70 de deputați, prin care Adunarea României declara: „Armata română, prin purtarea și atitudinea sa în ziua de 11 februarie, a binemeritat de la Patrie“. Dezbateră pe marginea moțiunii a fost vie, Ion Strat combătând propunerea prin argumentul că după trei luni, „noi, contemporanii, nu suntem în drept a judeca cui se cuvine laudă și cui blam“. Propunerea a fost aprobată cu 98 de voturi pentru și unul împotriva.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a primit, cu câteva zile înainte să fie obligat să abdice,...

DIN PASIUNE PENTRU O FRUMOASĂ LIBERALĂ

Concomitent, ziarele liderilor „monstruoasei coaliții” au publicat elogii la adresa armatei. Cu toate aceste declarații de dragoste față de armată, disputa dintre grupul de ofițeri adepți ai lui Cuza și cei care au organizat înlăturarea a continuat mult timp, mai ales că aceștia din urmă au avut acces la grade și funcții însemnate în armată. Armata și-a păstrat, totuși, unitatea, lucru evidențiat și de modul cum ea a răspuns față de intențiile Imperiului Otoman de a interveni militar la nord de Dunăre. Guvernul a luat ample măsuri, mobilizând importante efective militare și creând „Armata de la Argeș”, ce avea scopul să se opună unei intervenții otomane. Concomitent, s-a încercat crearea unui corp de voluntari, care avea același obiectiv. Abia Războiul de Independență a aplanat în mare măsură controversa din cadrul corpului ofițeresc român. Participarea la răsturnarea domnitorului căruia îi depuseseră jurământ de credință rămâne totuși, indiferent de motivație, o pată neagră asupra corpului ofițeresc român.

Să ne oprim succint și la cariera ofițerilor complotiști. Destinul lor a fost diferit. Unii au continuat cariera militară, alții au intrat în viața politică, după cum alții au rămas în anonimat.

Nicolae Haralambie (22 august 1835, București – 3 aprilie 1908, București) a fost inclus în Locotenența Domnească, având, după unele mărturii, un rol foarte activ. El s-ar fi împotrivit veleităților de domnie ale unor complotiști, cum era Ion Ghica, și a acționat stăruitor pentru aducerea pe tron a unui prinț străin. De altfel, colonelul Haralambie a rostit, în numele prințului Carol, jurământul acestuia la învestirea ca domn. Primul cuvânt rostit de noul suveran a fost „Jur”. După depunerea mandatului Locotenentei, el a fost numit ministru de Război (6 august 1866 – 8 februarie 1867). În octombrie 1867, și-a dat demisia din armată.

Complotiștii au căutat, imediat după înlăturarea lui Cuza, arhiva domnitorului pentru a găsi dovezi ale trădării sale, dar cercetările au fost infructuoase. „Am fost înșelat, sunt un trădător”, i-ar fi mărturisit N. Haralambie lui Alexandru V. Beldiman, după deschiderea biroului și aflarea

... asigurări privind fidelitatea oștirii
din partea colonelului Nicolae Haralambie

corespondenței secrete a lui Cuza.

La izbucnirea Războiului de Independență, domnitorul Carol I-a rechemat în armată, numindu-l, mai întâi, comandant al milițiilor și avansându-l la gradul de general (24 aprilie 1877). I-a încredințat, ulterior, comanda Corpului de Vest. A părăsit din nou armata, a intrat în politică, fiind ales senator, fără a se remarca în mod deosebit. A făcut parte din „Opoziția Unită” (D. Brătianu, Gheorghe Vernescu, Nicolae Filipescu, Gheorghe Panu) ce era îndreptată împotriva Guvernului condus de Ion C. Brătianu.

A murit la 3 aprilie 1908, presa relatând aspecte ale carierei sale. La înmormântarea în Cimitirul Bellu au vorbit: generalul Coandă, din partea armatei, Dimitrie A. Sturza, din partea Guvernului, și Costescu-Comăneanu, vicepreședinte al Senatului. În discursurile rostite, faptele de om politic și distins militar au rămas în penumbră, iar Constantin Bacalbașa scria: „A fost apărat de acuzația ce i s-a adus cum că și-a călcat jurământul militar și a contribuit la detronarea lui Cuza”, din pasiune pentru o frumoasă liberală.

Generalul Anton Berindei

STRĂBUNICI ACADEMICIANULUI DAN BERINDEI

Dimitrie Lecca (2 decembrie 1832, Tecuci – 4 iulie 1888, Radomirești, județul Bacău) a studiat la Școala militară de la Metz și la Școala de ofițeri de stat major din Paris (1852 – 1855). Revenit în țară, a intrat în armată, fiind avansat maior în 1863 de Alexandru Ioan Cuza. A fost comandant al Batalionului de Vânători care asigura garda palatului în noaptea de 10/11 februarie 1866. A fost numit în Guvernul provizoriu ministru de Război (11 februarie – 10 mai 1866). A mai ocupat această demnitate între 11 iulie 1879 – 24 aprilie 1880.

La 3 februarie 1872 a demisionat din armată. A fost rechemat în cadrele active la declanșarea Războiului de Independență și a participat cu gradul de colonel la luptele de la Lom-Palanca și Smârdan. În 1880, a fost înaintat la gradul de general. A intrat în viața politică, fiind membru al Partidului Liberal, iar între 1883 – 1888 a fost

președinte al Camerei Deputaților.

Constantin Pilat (10 aprilie 1833, Botoșani – 5 iulie 1922, Cluj) și-a început cariera militară cu gradul de cadet (1855), sublocotenent (1858), locotenent (1862), căpitan (1865), maior (1868), locotenent-colonel (1871), colonel (1877), general de brigadă (16 martie 1883), general de divizie (28 noiembrie 1895). A comandat, între altele, Diviziile 6 și 7 Infanterie, ultima cu sediul la Roman, și Corpurile 3 și 8 Armată.

În anul 1868, când este avansat maior, Constantin Pilat a trecut în neactivitate. Apoi a participat ca voluntar în armata franceză în timpul războiului franco-prusac (1870 – 1871). La 9 ianuarie 1871, este avansat locotenent-colonel. Reîntors în țară, Constantin Pilat este reîncadrat în armata română la 1 iulie 1877 și participă la Războiul de Independență ca subșef al Statului Major al armatei române, fiind avansat pentru merite deosebite în organizarea și conducerea armatei la gradul de colonel (1 decembrie 1877). A fost decorat în grad de ofițer cu „Steaua României”, „Virtutea Militară” de aur, „Trecerea Dunării”, „Apărătorii Independenței”, Ordinul rus „Sf. Ana” și „Medalia Comemorativă de campanie”, tot rusă.

Generalul Pilat a avut un duel cu ziaristul Cerkez, redactorul responsabil al *Vocii Botoșanilor*, motivul fiind articolele defăimătoare la adresa familiei generalului. Duelul s-a desfășurat vineri, 30 decembrie 1887, cu pistolul. Au tras fiecare trei focuri, niciunul dintre protagoniști nefiind atins. Martorii generalului Pilat au fost coloneii Costescu și Lipoianu, foștii colegi în complotul împotriva lui Vodă Cuza. Discursul funebru la ceremonia înmormântării din 6 iulie 1922 a fost rostit de generalul Ion Anastasiu.

Anton Berindei (6 ianuarie 1838, Roșiori de Vede – 31 octombrie 1899) a făcut studii militare la Școala de Artilerie și Geniu de la Metz, Franța (1858 – 1860). Cariera militară: locotenent (1862), căpitan (1865), maior (1868), locotenent-colonel (1872), colonel (1877), general de brigadă (1885) și general de divizie (1895). A debutat ca tânăr ofițer în Batalionul de Geniu (1864 – 1869), urmând apoi o carieră administrativă în armată la cel mai înalt nivel: șef de Stat Major de Geniu în Divizia I (1870 – 1872), director al Direcției a IV-a în Ministerul de Război (1873 – 1875), șef de Stat Major de

Geniu (1877 – 1878), șef superior al Geniului (1879), director general în Ministerul de Război, comandant al Diviziei 1 Craiova și al Diviziei 8 Botoșani (1885 – 1887), inspector general al Geniului (1888 – 1894), director general al Direcției Lucrărilor de fortificații din Ministerul de Război (1892 – 1894), comandant al Corpului I Armată (1895 – 1896), ministru de Război (25 noiembrie 1896 – 26 martie 1897, 31 martie 1897 – 30 martie 1899). În calitate de inspector al Geniului (din 25 martie 1888), Anton Berindei a dirijat lucrările de construcție a fortificațiilor Capitalei, în 1899 fiind numit guvernator al Cetății București. S-a căsătorit la 27 aprilie 1866 cu Maria Brăiloiu. Anton și Maria Berindei sunt străbunicii materni ai academicianului Dan Berindei.

NESOCOTIREA JURĂMÂNTULUI DE CREDINȚĂ, O TRAMBULINĂ?

Dimitrie Kretzulescu (octombrie 1824 – 12 aprilie 1872) a intrat în armata otomană, fiind avansat locotenent-colonel. La 18 martie 1859 a fost primit în armata română cu gradul de colonel. În 1866, ca șef al Diviziei Teritoriale, al cărei sediu era în București, a participat la complotul împotriva lui Cuza. În 1869 a trecut în neactivitate. A fost reprimat în activitate în 1870, pentru ca la 1 ianuarie 1871 să fie avansat general de divizie. În același an a fost trecut, din nou, în neactivitate și apoi la pensie.

Alexandru Lipoianu (30 august 1838 – 13 mai 1901) a intrat în Școala militară în 1854, fiind avansat sublocotenent în 1856. Cariera militară: locotenent (20 februarie 1860), căpitan (6 iunie 1862), maior (10 mai 1866). La 13 februarie 1867 trece în neactivitate, pentru ca un an mai târziu să reintre în serviciul activ. Rămâne în armată până la 23 mai 1875, după care intră în concediu timp de un an. La 7 mai 1876 este, din nou, activ, iar la 24 aprilie 1877 este avansat locotenent-colonel. La 25 octombrie și-a luat un concediu de un an de zile, iar la 28 noiembrie 1880 a fost reactivat, pentru ca să fie plasat, din nou, în concediu (20 iulie 1880). La 6 aprilie 1883 a fost avansat colonel, iar documentele militare îl arată director general al Telegrafului și Poștelor. A mai fost și

prefect al județelor Râmnicu Sărat și Bacău. A demisionat din armată la 1 noiembrie 1889. I s-a aprobat o pensie militară de serviciu de 746 lei și 66 bani, începând cu 1 noiembrie 1889. După pensionare, a fost membru în Consiliul de administrație al Căilor Ferate Române, înlocuindu-l pe ministrul de Interne C. Olănescu. A murit la 13 mai 1901, în vârstă de 62 de ani, în urma unei afecțiuni severe a inimii.

Rolul grupului de ofițeri în acțiunea de înlăturare de pe tron a lui Alexandru Ioan Cuza a fost hotărâtor. Fără participarea lor, lovitura preconizată de „monstruoasa coaliție” avea foarte puține șanse de reușită. Unii dintre ei, cum ar fi colonelul Haralambie, l-au și asigurat pe Cuza, cu câteva zile înainte, de devotamentul trupelor, ceea ce l-a făcut să nu dea crezare informațiilor ce i-au parvenit privind complotul și să nu ia măsuri în consecință.

În cei 160 de ani de la acest eveniment fundamental al istoriei naționale, participarea grupului de ofițeri la înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza a fost apreciată diferit, criticată sau lăudată. Cert este că, prin gestul lor, ofițerii au încălcat jurământul militar, dar din altă perspectivă, ei au fost agenți ai schimbării, domnul străin fiind un obiectiv major, stipulat în hotărârile Divanurilor ad-hoc din toamna anului 1857.

Este, desigur, de discutat dacă maniera de înlăturare a fost cea mai potrivită, având în vedere că A.I. Cuza însuși și-a manifestat hotărât intenția de a abdică. În plus, mai este de examinat și ipoteza vehiculată în istoriografie, potrivit căreia domnitorul avea o înțelegere secretă cu împăratul Napoleon al III-lea, ca în cazul unui război în care va fi implicată Austria, el să poată să ocupe Transilvania. În 1866, Imperiul Habsburgic era învins de Prusia.

Prin participarea grupului de ofițeri la acțiunea „monstruoasei coaliții”, s-a reconfirmat relația foarte complexă dintre eșichierul politic și armată, cea de-a doua substituindu-se, uneori, celei dintâi. Militarii s-au aliat cu un grup opoziționist, schimbând autoritatea în funcție. Cu toate că au fost agenții unei schimbări necesare, reputația ofițerilor a avut de suferit în posteritate. Putem să ne întrebăm, desigur retoric, dacă nesocotirea jurământului de credință de către un militar nu este și o trambulină pentru ascensiune în cariera acestuia? ■

Ce anume a returnat Moscova din bunurile și valorile evacuate în 1916 și 1917, cu acte care garantau proprietatea României asupra lor și obligația autorităților ruse de a le restitui (Magazin istoric, nr. 1/2026)?

DESTINUL TEZAUURULUI IDENTITAR AL ROMÂNIEI

ILIE SCHIPOR

Trei dintre cele patru categorii de valori ale Tezaurului României evacuate la Moscova (întregul transport I, adică Rezerva de aur a B.N.R. și bijuteriile regale, respectiv valorile bancare din cel de-al doilea transport) încă nu au fost restituite României, deși de la predarea lor către împuterniciții oficiali ai Imperiului Rus – prin protocoalele semnate de părți la 16 februarie și 3 august 1917 – a trecut mai mult de un secol.

Soarta Rezervei de aur a B.N.R. (evaluată de români la 321.580.456,84 lei-aur și echivalentă de ruși la 117.936.636,99 ruble-aur) și valorilor personale ale reginei Maria a fost prezentată detaliat și documentat în monografia *Destinul Tezaurului României. Argumente din arhivele ruse*, în 13 studii publicate în *Magazin istoric* (nr. 11 – 12/2020; 1 – 2, 6/2021; 6/2022; 2 – 7/2024; 1/2025; 10 – 12/2025; 1/2026) și mai multe articole tematice găzduite, în ultimii trei ani, de revistele *Arhivele Totalitarismului*, *Evenimentul Istoric*, *Periscop*.

Conform documentelor identificate în arhivele ruse, aurul B.N.R. – confiscat (indisponibilizat) de Guvernul bolșevic la 13 ianuarie 1918 – a fost păstrat intact până la 23 mai 1921, dată la care dintre cele peste 11,3 milioane de monete aparținând României nu lipsea nicio piesă.

Protocoalele româno-ruse din 9 și 18 august 1917, semnate la Iași și Moscova, pentru al doilea transport al bunurilor Băncii Naționale a României

În următoarele 100 de zile, din aurul B.N.R. s-au folosit 9,7 t aur pur, astfel că – până la 2 septembrie 1921 – în depozitele Comisariatului Poporului pentru Finanțe mai existau 81,6 t aur-pur, echivalente la 105.378.712 ruble-aur.

Utilizarea aurului românesc a continuat în același ritm (la începutul lui 1922 mai existau cca 70 t aur pur, iar la sfârșitul lui 1924 doar cca 1/3 dintre monetele de aur predate rușilor în februarie 1917), astfel că, peste patru ani de la declararea, de către bolșevici, a intangibilității rezervei de aur a B.N.R., aceasta se ridica la doar 35 milioane ruble-aur (față de 117.936.636,99 ruble-aur, contabilizată la confiscarea din ianuarie 1918).

Devalizarea finală a aurului României s-a făcut prin Hotărârea comună, din 9 ianuarie 1925, a Comitetului Executiv Central (organul suprem al conducerii de stat sovietice între 1922 și 1938) și Sovietului Comisarilor Poporului, care stabilea creșterea contabilă și faptică a capitalului propriu al Băncii de Stat a U.R.S.S. cu 50 milioane ruble-aur, dintre care „1,5 milioane *cervoneți* [15 milioane

*Raportul Arhivelor Centrale
ale R.S.F.S. Ruse,
din 7 septembrie 1923, privind
analizarea materialelor arhivistice
românești evacuate la Moscova*

ruble – n.n.] din sumele de rezervă aflate în bilanțul băncii și 3,5 milioane *cervoneți* [35 milioane ruble-aur – n.n.] transferați din contul depozitelor la termen de metale prețioase [rezerva de aur a B.N.R. – n.n.], depuse la Banca de Stat de Comisariatul Poporului pentru Finanțe“.

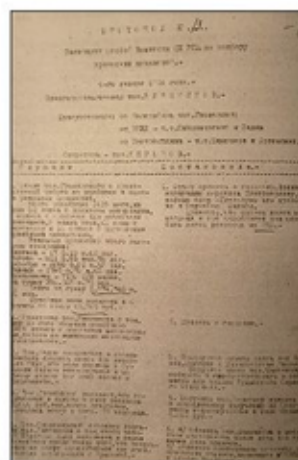
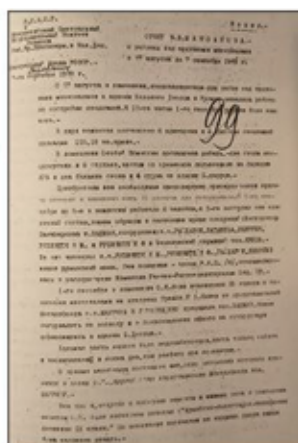
După această operațiune de depersonalizare finală a aurului românesc, efectuată la șapte ani după confiscarea acestuia (13 ianuarie 1918), în documentele păstrate în arhivele ruse nu mai există referiri directe și explicite privind existența faptică sau scriptică a Tezaurului B.N.R. evacuat în decembrie 1916 la Moscova.

Dacă soarta aurului României evacuat la Moscova a fost pecetluită în urmă cu un secol (ianuarie 1925), destinul sovietic al celui de-al doilea transport al Tezaurului a continuat și poate fi urmărit – până în zilele noastre – cu ajutorul documentelor identificate atât în arhivele rusești, cât și în cele românești.

Valorile Băncii Naționale a României (188 de casete cu aur și cu alte valori), care au fost depozitate în august 1917 (alături de Rezerva de aur a B.N.R.) în Palatul Armelor din Kremlin, nu au apărut niciodată în sintezele, rapoartele sau bilanșurile contabile întocmite – începând cu 14 august 1919 (Doc. nr. 53 din *Destinul*) – de Banca Poporului sau Comisariatul Poporului pentru Finanțe.

Este de presupus că acestea au fost scoase, printr-o dispoziție administrativă neidentificată arhivistic, pentru a fi inventariate și predate unei structuri valutare sovietice.

Bunurile materiale și documentele aparținând celor 14 bănci parti-

*Proces-verbal al ședinței
Comisiei Șliapnikov
din 4 ianuarie 1924 privind predarea
„valorilor reale muzeistice”
Direcției Generale pentru Cultură*

culare depozitate în Ssudnaia Kazna au fost supuse, începând cu 1921, aceluiași operațiuni de inventariere, mutare și transfer administrativ ca întregul Tezaur identitar al României.

Deși acest subiect a fost abordat în mai multe lucrări – de la cunoscuta monografie a lui Mihail Gr. Romașcanu publicată la Editura Cartea Românească din București în 1934 (lucrare reeditată în mai multe ediții) și până la cea mai completă abordare a temei, semnată de Marian Voicu (*Tezaurul României de la Moscova. Inventarul unei istorii de o sută de ani*) –, soarta celui de-al doilea

transport al Tezaurului României ajuns la Moscova nu a fost încă deplin elucidată, iar această situație nu poate fi imputată cercetătorilor acestei incitante teme de interes național, ci unor „cauze obiective“, dintre care amintesc doar: necunoașterea de către istoricii români a documentelor păstrate, sub regim special, în arhivele ruse; secretomania instituțională manifestată, până și în prezent, de entitățile statului român, cărora le-au fost repartizate valorile identitare restituite în 1956; politizarea excesivă a readucerii în țară a patrimoniului cultural-artistic și religios evacuat în U.R.S.S.; superficialitatea și lipsa de profesionalism a decidenților sau actorilor implicați în evacuarea din 1917 și revenirea în țară a Tezaurului identitar românesc.

In sprijinul celor afirmate mai sus amintesc doar că Marian Voicu a constatat, pe timpul pregătirii lucrării sale, că „unele documente sunt clasificate, fie în baza unor legi din anii '50, fie dintr-un exces de discreție de neînțeles în cazul unui litigiu vechi de 100 ani – ne referim, de exemplu, la un documentar redactat de Dinu C. Giurescu în a doua parte a anilor '60 sau la inventarul privind valorile restituite în 1956, de negăsit la Muzeul Național de Artă a României“. Între timp, acest din urmă document a fost semnalat celor interesați (*Magazin istoric*, nr. 4/2017).

În studiul pe care îl propun cititorilor revistei *Magazin istoric*, am valorificat peste 250 de documente românești și sovietice – unele sintetice și concise, altele cu sute de pagini

fiecare –, cu ajutorul cărora se poate reconstitui istoricul Tezaurului identitar al României pe parcursul a 50 de ani, între toamna lui 1916 (când la Iași au fost adunate parte dintre valorile patrimoniale ce au fost evacuate, în iulie 1917, la Moscova) și 1966, când s-a încheiat inventarierea și „distribuirea” către noii administratori a bunurilor identitare.

Asumându-mi toate riscurile, semnez că inventarele și procesele verbale întocmite de români în 1916 – 1917, 1941 („inventarierea *in rem*”, adică în lipsa valorilor supuse evaluării de către comisia condusă de Al. Tzigara-Samurcaș), 1935 (restituirea arhivelor) și între 1956 – 1966 (primirea, inventarierea și repartizarea bunurilor patrimoniale restituite) au fost și vor rămâne incomplete sau unele chiar inutile, în comparație cu aceleași tipuri de documente redactate de comisiile sovietice care au analizat, inventariat (în 1920, 1921, 1922, 1923 – 1924 și 1948 – 1950) și descris în detaliu cele aproape 150.000 de obiecte de valoare (109.698 din platină, aur, argint, bronz, alte metale comune și pietre prețioase – identificate în lăzile instituțiilor bancare, de credit și consemnațiuni evacuate la Moscova –, respectiv 39.656 „piese de muzeu”, formate din: lucrări de artă plastică; numismatică; orfevrărie, inventar de cult și odăjdii bisericești; artefacte arheologice și muzeografice nemetalice etc.) evacuate la Moscova cu cel de-al doilea transport al Tezaurului din iulie 1917, dintre care doar ultimele (adică „piesele de muzeu”) au fost restituite României în august 1956.

Repet, la fel ca în cazul Rezervei de aur a B.N.R. și a celor două casete cu bijuteriile reginei Maria, nicio piesă din „valorile reale” (gajuri, cutii de valori, bijuterii, podoabe din metale prețioase

și pietre naturale etc. aflate în lăzile băncilor particulare) predate oficial împuțerniciților ruși, prin Procesul-verbal semnat la 5/18 august 1917, și depozitate la Ssudnaia Kazna din Moscova nu au fost încă restituite părții române.

Toate aceste „valori reale” neartistice – altele decât bunurile identitare românești ce vor face obiectul restituirilor din 1935 și 1956 – au fost evaluate la 1.274.749,91 ruble și au fost depozitate, la încheierea inventarierii Comisiei Șliapnikov (27 iulie 1922 – 24 iulie 1924), în 359 lăzi, care au fost predate, prin Hotărârea Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S. din 24 iulie 1924, Fondului de Stat pentru Metale (*Metalfond*) și Fondului de Stat pentru Valori, instituții din subordinea Comisariatului Poporului pentru Finanțe.

Prin comparație, toate „valorile reale muzeistice” (monete, ordine, medalii și alte componente numismatice, artefacte istorice, orfevrăria bisericească și alte bunuri identitare românești care conțineau metale și pietre prețioase evaluate la 46.245 ruble) au fost inventariate și depozitate în șase lăzi care au fost predate – prin Hotărârea Comisiei Șliapnikov (procesul verbal nr. 13 din 4 ianuarie 1924) – Direcției Generale pentru Cultură (*Glavnauk*) din subordinea Comisariatului Poporului pentru Educație (*Narkompros*), structură căreia i-au fost repartizate și celelalte bunuri cultural-identitare românești (lucrări de artă, icoane, inventar de cult și odăjdii bisericești; artefacte arheologice și muzeografice nemetalice), a căror valoare nu a fost calculată în ruble, întrucât nu aveau în componență aur, argint ori pietre prețioase.

(Va urma)

DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI (Biverb: 10, 6)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **EPOCA VIKINGILOR**,
din nr. 1/2026

NORMANDIA – ODON – AUTOR –
VILJANDI – L – GNL – STONG – O – OASE
– EHD – RD – VESTRI – ORVAR – HAUL
– DOAR – FYN – U – TRIPARTIT – OTA
– ORA – HH

Soluția jocului **REVOLTĂ**, din nr. 1/2026

INSURGENT ÎNARMAT
(IN – S – U/R – GEN – T/IN – A – R – MAT)

CAPITULAREA DE LA APPOMATTOX, LA... WALLDÜRN

Autorul înfruntă arșița toridă

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Primăvara este sezonul cel mai potrivit pentru campanii de reconstituire a istoriei trecute. La sfârșitul lunii mai, câțiva devotați fii (valahi) ai Sudului ne-am îndreptat spre Baden-Württemberg, unde, la periferia pitorescului orașel Walldürn, se adunau sub drapel confederați și uniuniști, spre a înscena o luptă din Războiul Civil american.

Am ajuns în tabără pe înserate. Am aflat unde se află unitatea noastră, Regimentul 7 Georgia Cavalerie descălecată, și ne-am întins corturile pe aleea ce ne era rezervată. Am mers la clăia de fân unde ne-am umplut sacii pe care aveam să dormim, ca moale și înmiresmată saltea. Am fost vizitați de câțiva dragi camarazi. Wenrer, locotenent de cavalerie și comandant al escadronului confederat, a venit să ne spună că și-a scos calul la pensie și acum va lupta doar ca infanterist, alături de noi. M-a bucurat că vom lupta umăr la umăr, dar m-a și întristat vestea, căci el era un mândru cavalerist, care totdeauna conducea misiunile de cercetare și eficientă hărțuire a inamicului. L-am reîntâlnit și pe jovialul Bruno, cu pălăria sa cu borul ridicat în față și împodobită cu multe ținte și pene.

O COMANDĂ DIFICILĂ

Și cum locul de întâlnire al ostașilor din toate armele și din toate taberele este la tavernă, am

mers și noi sub marele și primitivul cort. Am avut chiar norocul să găsim locuri la mesele lungi, de lemn, care de obicei sunt foarte aglomerate. Alex și câțiva „menestrelu” au încins un concert ad-hoc, foarte mult apreciat de asistență: contrabas, banjo, chitară, muzicuță și mai multe voci bărbătești care interpretau cunoscute cântece de epocă. Dar orele erau înaintate, așa că ne-am întors la corturi și ne-am cuibărit în culcuș, adormind buștean.

La ora 06.30 ne-am trezit, foarte odihniți și nerăbdători de acțiune. La 07.00 s-a făcut apelul de dimineață: sergentul și-a scos de la piept carnetelul în care avea scris numele fiecărui soldat din subordine și ne-a strigat. Apoi a dat raportul căpitanului Albi. Ni s-a dat o oră pentru a ne face toaleta și a lua micul dejun, iar la orele 08.00 s-a sunat, din nou, adunarea. Căpitanul Albi ne-a citit regulile de participare: să nu fie consumate băuturi în timpul zilei, când au loc bătăliile, să nu fie slobozite armele în tabără, să avem grijă de puști și să nu le lăsăm nesupravegheate, iar în

Cea mai potrivită utilizare a chipiului

seara de dinaintea plecării, să nu bem prea mult alcool pentru a nu periclita întoarcerea acasă. Ne-a fost distribuită rația de hrană: doi cârnați uscați, un ou fiert, un măr, o lămâie și un pumn de alune (evident, americane!). Nu aveam traista de merinde la mine așa că am luat toate produsele în chipiul moale și încăpător. Căpitanul a remarcat, cu seriozitate amestecată și cu puțin umor: „This is the proper use of a forage cap!” (Acesta este felul potrivit de a folosi chipiul de cazarmă.)

După aceea am fost scoși pe teren, pe câmpul plin de iarbă înaltă, unde am fost instruiți cum să mânuim arma (diversele comenzi), cum să mășăluiim, cum să înaintăm, frontal sau oblic, și apoi să ne întoarcem în formație. Ne-au fost date comenzile pentru foc de companie și foc pe secțiuni. Cel mai dificil a fost să deprindem, la comanda „Stack arms”, felul cum se construiesc piramidele de arme, când se face o pauză. Instrucția a durat două ore, până la 10.00. Ni s-a dat liber o perioadă nedefinită, până când comandanții aveau să decidă programul. Dar ni s-a ordonat să nu ne îndepărtăm prea mult, iar dacă plecăm, să anunțăm superiorii unde mergem. Am primit aprobarea de a vizita corturile negustorilor de unde ne-am aprovizionat cu diverse articole necesare soldatului: un centiron, niște nasturi, un chipiu nou.

ÎNTREBĂRILE COLONELULUI

La orele 13.30 ne-a fost distribuită muniția, am fost încolonați și am pornit în marș. Era o căldură toridă. Spre a mă apăra de soare îmi mutam adesea cozorocul în direcția de unde veneau razele nemiloase. Transpirația îmi curgea de sub chipiu pe sprâncene și în ochi, uneori chiar orbindu-mă. S-au făcut multe manevre, am urcat niște pante abrupte, apoi ne-am ascuns în pădure și am deschis focul, din flanc, printre arbori, asupra inamicului. Am avut mai multe confruntări cu federalii, dar niciun atac la baionetă, doar schimburi de salve. Cred că am tras vreo 22 de cartușe.

Apoi ne-am întors în tabără. Căpitanul Albi ne-a ținut un discurs, transmis de maiorul Dusty Eisenburg, care nu participa la campanie, dar se gândea la camarazii săi. Și, pentru a-și arăta aprecierea pentru efortul și bravura noastră, ne-a trimis la fiecare, drept recompensă, câte un dolar de argint. Căpitanul a distribuit tuturor darul cel prețios.

Ni s-au dat două ore pentru a ne curăța armele, după care urma inspecția lor. Până să mă ocup de armă, m-am strecurat în cort și am mâncat ceva, la repezeală, pentru că îmi era foarte foame. Apoi m-am dedicat activității curente, ostășești: lumina puștii mele Enfield era înfundată și a trebuit deșurubată pentru că nici măcar apa caldă nu se putea scurge prin ea. Apoi am introdus de mai multe ori vergeaua pe țevă, înfășurată într-o bucată de cârpă albă, până când aceea a ieșit perfect curată. La inspecția sergentului am ieșit foarte bine. Așa că îmi meritam berea de la tavernă, unde ne-am dus, cu mare bucurie.

*Compania 4, Regimentul Georgia,
într-o pauză a programului de instrucție
(foto: Adrian-Silvan Ionescu)*

*Se deschide focul asupra inamicului
(foto: Adrian-Silvan Ionescu)*

Noaptea a fost foarte cald, nu am dormit prea bine. La 07.00, din nou apelul, urmat de o oră jumătate pentru micul dejun și pregătirea de luptă. Când am auzit apelul „Seventh Georgia, fall in!”, am alergat cu tot echipamentul și ne-am luat locul în formație. Căpitanul ne-a prevenit că azi, conform scenariului prestabilit, vom fi înfrânți, iar când vom depune armele și federalii vor veni să le preia, să nu huiduim, să nu înjurăm sau să-i ironizăm și nici să nu ne veselim, căci va fi un moment solemn, dramatic.

Azi se înscena bătălia de la Seyler's Creek, o mică înclăștare din campania Appomattox, desfășurată la 6 aprilie 1865.

Am pornit spre front. Am avut mai multe confruntări cu inamicul. Ascunși în șanțul drumului ca într-o tranșee, trăgeam salvă după salvă. Dar de cele mai multe ori ne-am retras. Și era tare greu să mergi înapoi, cu spatele, privind spre dușmanul care ne urmărea: câmpul era plin de bălării și de ierburi înalte care ascundeau diverse gropi în care puteai călca, cu riscul de a-ți luxa glezna. Compania noastră a fost desfășurată în tiraliori, plasați câte doi la distanță de 5 – 6 m unii de alții. Trebuia să ne așezăm într-un genunchi și să deschidem focul. Dar nu s-a tras mai mult de un foc și s-a ordonat iar retragerea.

Ordinele se schimbau de la un minut la altul. Cavaleria aducea comenzi de la Cartierul General. Plutea o neliniște generală.

La orele 11.30 am fost duși într-o pădure și ni s-a dat o oră de refacere. Toți s-au întins pe iarbă, copleșiți de oboseală. Unii spărgeau alune americane, alții beau apă din ploscă. Am mestecat și eu niște *jerky* și un covrig cu mac, aduse de acasă.

O căprioară mică, speriată, a fugit din pădure și a luat-o la goană, peste câmp. Liniștea aceasta ne cam moleșise. Colonelul Markus Leckebusch, glumeț, a încercat să ne revigoreze și a întrebat tare, din spatele nostru, unde se odihnea: „Sunteți pregătiți?” Trupa răspunde: „Da, domnule!” El continuă: „Aveți armele încărcate?” „Da, domnule!” „Vă e foame?” Soldații au răspuns, în cor, din toți rărunchii: „DA, DOMNULE!” Dar, era un răspuns voios, la fel cum fusese pusă și întrebarea...

CIVILI RĂTĂCITORI

Un curier a venit în galop, cu capul descoperit, căci în viteză pălăria îi căzuse pe spate. De la distanță, a strigat: „Colonel, colonel, Sir! Orders from General Lee!” și i-a înmănat un cilindru de lemn, cu capac rotund, ca o măciulie de baston. Colonelul l-a primit, iar cavaleristul, salutând, a dat pinteni calului și a plecat în galop. Colonelul a coborât de pe șosea, într-un desiș, unde se aflau adunați ceilalți ofițeri. A deschis tubul și a desfășurat hârtia pe care era scris ordinul. Expresia i s-a întunecat. A întins hârtia unui subaltern. S-au grămădit și ceilalți ofițeri să vadă mesajul. Apoi, fiecare s-a retras, cu chipul împietrit. Se lăsase o tăcere grea. Trupele, ce se odihneau pe pajiște, priveau curioase spre comandanți și nu înțelegeau ce se petrece.

Colonelul și-a aranjat ținuta și, însoțit de un locotenent care înfipsea o bucată de pânză albă în vârful sabiei, a ieșit în câmp deschis și s-a îndreptat spre frontul trupelor unioniste, masate în fața noastră. Colonelul își ținea sabia de lamă,

*Completarea biletelor
de liberă trecere
pentru soldații lăsați la vatră*

*Cei trei confederați valahi
(foto: Gabriel Țurcanu)*

cu garda în sus. Din rândul soldaților în uniforme albastre s-a desprins un ofițer care l-a întâmpinat pe comandantul nostru la jumătate de drum. S-au salutat, cu multă curtoazie, și-au strâns mâinile, ca între ofițeri și gentlemen. S-a parlamentat puțin, apoi colonelul nostru s-a întors în mijlocul unității sale. Aceasta fusese capitularea!

Ni s-a ordonat să punem armele în piramidă și să ne retragem la umbra pădurii. Ofițerii s-au grupat și au început să completeze niște bilete pe care le scosese din port-hart. Apoi, unitățile au fost adunate în careu, într-o vale, fără arme. Acolo ne-a fost citit ordinul generalului Robert E. Lee prin care ni se anunța capitularea Armatei Virginiei de Nord la Appomattox Court House și ne mulțumea tuturor pentru devotamentul și curajul arătate timp de patru ani. Colonelul, vizibil emoționat, ne-a spus că fiecare soldat era liber să se întoarcă la vatră și și-a exprimat speranța că își

*Confederații înfrânți defilează
printre cele două șiruri de soldați victorioși*

va (mai) găsi ferma, casa și familia cu bine. Apoi, a chemat pe locotenentul care comanda cavaleria și pe un subofițer din subordine și, desprinzând drapelul de luptă de pe hampă, l-a împăturit și l-a înfășurat pe toracele acelui militar ce își scosese tunica. L-a ajutat să se îmbrace, i-a îmbumbat personal uniforma și l-a îndemnat să salveze onoarea armatei. Cei doi cavaleriști au sărit în sa, au salutat și au zburat în galop. Momentul a fost plin de dramatism și de profundă semnificație pentru patriotismul combatanților sudiști, de la gradele cele mai înalte, la ultimul soldat.

Careul a fost dizolvat și fiecare ofițer și-a luat oamenii și s-a retras în câte un colț izolat al pajiștii. Compania noastră a făcut front, iar căpitanul Albi, foarte pătruns de moment, a înmănat fiecărui soldat un bilet cu care să se poată întoarce nestingherit acasă. Biletul era tipărit, iar numele și unitatea purtătorului erau completate de mână, cu creionul. Abia acum ni s-a revelat de ce toți ofițerii fuseseră atât de ocupați după anunțarea capitulării. Căpitanul și-a luat rămas bun de la noi, trupa. Apoi, fiecare soldat și-a îmbrățișat tovarășii cu care petrecuse atât timp și împărțiseră, în egală măsură, binele și răul campaniei. Majoritatea aveau ochii umezi, iar doi chiar ne-au sfâșiat inima cu hohote de plâns pentru cauza pierdută. Eram realmente tulburați! Chiar căpitanul a izbucnit în lacrimi când ne-a salutat de rămas bun. Și-a acoperit ochii cu palma și s-a întors, să nu-l vedem. Toți erau absolut sinceri în emoția lor! Nu crezusem că acești tovarăși de joacă de-a soldații puteau fi atât de pătrunși de tragismul momentului înfrângerii (regizate) pe care îl trăiau cu atâtă intensitate!

Armele rămăseseră în piramidă. Am fost duși la ele spre a ne lăsa acolo și cartușierele, centiroanele și baionetele. Păstram doar plosca și traista de merinde. (Eu mi-am scos marele *Bowie knife* de pe curea și l-am ascuns în traistă, fiindcă nu voiam să rămân neînarmat – oricum acela era un cuțit particular, nu militar.) Federalii deja se alinaseră de-o parte și de alta a drumului, în preajma piramidelor noastre de arme. Ne-am încolonat și am mărșăluit, cu capul sus, pieptul înainte, sfidători, printre cele două șiruri de soldați uniونيști care ne dădeau onorul. Ofițerilor sudiști le fuseseră lăsate săbiile pe care și le țineau, ineficiente, pe umăr, în teci, ca pe un toiag la capătul căruia se putea anina o desagă de drumeț. Căci, prin capitulare, nimeni nu mai rămânea militar, ci doar un civil rătăcitor spre ținutul de baștină. ■

După relatarea privind rebeliunea legionară (Magazin istoric, nr. 1/2026), revenim la implicarea autorului în asigurarea petrolului românesc necesar mașinăriei de război germane. Reamintim că la sfârșitul războiului, Hermann Neubacher a fost predat de americani autorităților iugoslave, care l-au condamnat, la 16 mai 1951, la 20 de ani muncă silnică. La 21 noiembrie 1952 este eliberat din motive de sănătate.

LUPTA PENTRU PETROL

HERMANN NEUBACHER

În actul de acuzare iugoslav care ilustrează cariera mea de criminal de război se spunea: „Numirea sa a reprezentat o chestiune de maximă importanță pentru mașina de război germană [...] Prin exploatarea problemei sovietice – exploatarea temerii, potențată de serviciul german de informații, cu privire la un atac sovietic asupra României, teamă care domina gândirea politică de la rege până jos, pentru că armata era slab înarmată, îi lipseau îndeosebi arme defensive și aviația –, Neubacher a reușit, prin acțiunea sa în anul 1940, să opună monopolului românesc al petrolului monopolul german al armamentului, temei pe care s-a ajuns la «Pactul petrol contra arme», în urma căruia Aliații au pierdut lupta pentru petrolul românesc.”

În calitatea mea de Însărcinat special pentru chestiuni economice în România și Împuternicit pentru chestiunile petroliere în Sud-Est, am condus nenumărate negocieri, care, datorită calității excepționale a partenerilor mei de negociere, îmi vor rămâne mereu vii în amintire. Am decernat și un fel de ordin care se bucura de mare prestigiu: fotografia lui Rommel, cu semnătură autografă. Când Rommel, pe vremea

aceea general-colonel, a urcat pe culmi legendare ale gloriei, în Africa, l-am rugat să-mi dea aceste fotografii. Îl cunoșteam din perioada mea ca primar al Vienei, 1938 – 1939, pe vremea când el era comandant al Academiei Militare Tereziene din Wiener Neustadt. Fotografiile le-am „decernat” pentru merite deosebite pe terenul procurării de păcură (războiul submarinelor, aprovizionarea lui Rommel). Un ordin care va rămâne va-

loros și atunci când nimeni nu va mai ști cine și pentru ce l-a primit.

Dar eu însumi am devenit obiectul unei atenții originale din partea unuia dintre partenerii mei de negocieri, care într-o zi, extrem de ceremonios, m-a onorat cu următorul discurs: „Excelență! Pentru cazul în care veți scoate și ultima picătură de benzină din România și veți întâmpina dificultăți cu propria dumneavoastră

Generalul Erwin Rommel

In cele din urmă am inclus această brichetă costumului meu de vânătoare, în tainica nădejde că vreodată, în codrii seculari ai Carpaților, după consumarea celui din urmă chibrit, îi voi putea da o triumfală întrebuințare. Între resturile bunurilor mele, pe care le-am găsit la întoarcerea din prizor, nu lipsea doar tot restul ordinelor mele, ci, din păcate, dimpreună cu întregul meu echipament de vânătoare, și bricheta mea strămoșească. Bucuria cu privire la redobândita mea libertate m-a făcut să trec peste această pierdere. Fie ca hoțul s-o plătească scump!

Când, în octombrie 1942, am primit însărcinarea din Grecia, Cartierul General a cerut ca eu să gestionez în continuare petrolul românesc și pe cel unguresc. Rezerva noastră operativă, care la începutul campaniei din Rusia se mai cifra încă la două milioane de tone, fusese înghițită de campania de iarnă 1941-1942.

Acum trăiam din producția curentă, care a fost sporită de creșterea rapidă a extracției de petrol din Austria și Ungaria. Ofensiva din Caucaz urma să aducă Germania în posesia câmpurilor petroliere de la Maikop, Groznii și Baku; eșecul acestuia a însemnat în realitate sfârșitul războiului nostru ofensiv. Doar cei puțini care cunoșteau cu exactitate situația carburanților noștri își puteau da seama de acest fapt. În aceste condiții amenințătoare, Cartierul General nu a dorit să renunțe până la sfârșitul războiului la familiaritatea mea cu acest domeniu important al economiei de război. Am putut purta mai departe această răspundere doar din motivul că am avut la București trei colaboratori remarcabili în domeniul specific al petrolului: consilierul de Legație dr. Klugkirst, secretarul de Legație dr. Schober și directorul dr. Krenner. Fără spiritul, zelul neconținut și precizia acestor bărbați, România nu ar fi devenit niciodată pentru Germania ceea ce a devenit: o stație de benzină care funcționa ca un automat.

Partenerilor mei români de negocieri trebuie să le certific însă că au apărut într-un mod

brichetă, vă ofer aici strămoșul brichetei omenirii, împreună cu cele mai bune urări pentru prosperitatea dumneavoastră viitoare!“ Și mi-a oferit un pietroi grosolan din cremene, un amnar și un fitil. Am început cu înfocare să mă servesc de această aparatură, împrăștiind înaintea fiecărei țigări o ploaie prelungită de scânteii în jurul meu, și în scurtă vreme mi-am avariat considerabil câteva degete. Copilul din bărbat își cerea dreptul. Colaboratorul și locțiitorul meu, consilierul de Legație Henrik Klugkirst, un observator atent, care urmărea cu îngăduință strădaniile mele, a venit în cele din urmă cu o apreciere pertinentă la adresa brichetei mele strămoșești: „Bricheta asta e excepțională, dar are nevoie de o completare: trebuie să vă faceți rost de un costum din azbest și o cutie de chibrituri!“

Mașinăria de război germană a funcționat în bună măsură cu petrolul din România

Ulrich von Hassell, la procesul
care l-a condamnat la moarte

exemplar interesele țării lor. Nu au ratat nicio ocazie de a obține avantaje mici sau mari pentru țara lor. Această țară dispune de un rezervor mare de înzestrări remarcabile, de excelenți negociatori, care se pricep să-și impună cauza în spiritul lui *fortiter in re, suaviter in modo* (ferm în scop, delicat în metodă) și care dispun de acel umor fără de care chestiunile cele mai serioase nu pot fi ținute mult timp pe făgaș. „Și cât ați cheltuit pentru a da mită?” – mă va întreba fiecare pretins cunoscător al României. Absolut nimic!

Aș menționa cu plăcere numele tuturor acestor bărbați, dar nu le cunosc destinele. Nu vreau să împovărez pe niciunul care încă mai trăiește în spatele Cortinei de Fier cu înalta apreciere a unui diplomat al celui de Al Treilea Reich.

Dacă von Hassell [diplomat german; a fost executat după complotul eșuat din 20 iulie 1944 – C.M.F.] consemnează în jurnalele sale informația conform căreia ambii Antonești m-ar fi urât, acest lucru e ade-

vărat doar în cazul lui Mihai. Mareșalul nu a uitat peșemne puternica noastră confruntare, dar ne respectam. Mihai se străduia să iște iar și iar suspiciunea mareșalului împotriva persoanei mele, iar ambasadorul von Killinger, care s-a aflat până la sfârșit sub influența lui Mihai, nu s-a străduit în niciun fel să întreprindă ceva împotriva acestui fapt.

Mareșalul a făcut greșeli mari, una dintre cele mai mari ale sale a fost tratamentul rău aplicat familiei regale. Tânărul rege a fost ca și exclus din viața publică și limitat la sarcini reprezentative, sporadice și lipsite de substanță. Madame Antonescu îi contesta rangul de primă doamnă a țării reginei mamă Elena, una dintre cele mai șarmante femei pe care am avut onoarea să le întâlnesc. Nu o dată mi-a fost dat să aud tăioase afirmații antidinastice din partea mareșalului. Însă poporul român, în marea sa majoritate, era pentru monarhie și pentru dinastie. O continuare a regimului mareșalului printr-un

Conducător al Statului pe nume Mihai Antonescu, care viza succesiunea, ar fi devenit un scurt spectacol grotesc.

În România am găsit mai mulți prieteni decât în oricare altă țară străină. Nu știu câți au supraviețuit mării răsturnări și unde se află supraviețuitorii. De aceea trebuie să renunț la a-i numi pe acești oameni, la care mă gândesc cu mare considerație și cu devotament prietenesc atunci când mă cuprind amintirile despre această frumoasă țară.

Despre mareșal am povestit destul, cel puțin în cadrul restrâns al acestei cărți. Încercarea unei omagieri obiective a personalității sale rămână privilegiul istoriografiei. Hitler nutrea mare considerație față de acest bărbat, care i-a spus odată: „Cu mine nu ați fi putut exersa niciun arbitraj de la Viena și cred că în fața unui naționalist de rangul dumneavoastră nu trebuie să subliniez că nu voi recunoaște niciodată acest arbitraj!”

Înainte de judecătorilor noii Români și înainte de puștilor plutonului de execuție a stat așa cum stătuse întreaga sa viață: demn și viteaz. Mihai Antonescu a plecat plângând și jelindu-se la moartea la care el însuși trimisese pe destui. Între aceștia se afla singurul legionar de seamă pe care îl cunoscusem înainte de revoluția din septembrie a generalului Antonescu și a Gărzii de Fier: trimisul de mai târziu al României la Berlin, inginerul Greceanu. Acesta făcea parte dintre oamenii incomozi care fuseseră trimiși pe front, Mihai Antonescu dând în secret comandanților dispoziție să-i folosească în permanență în linia întâi, fără a le da voie

*Una dintre marile greșeli ale lui Ion Antonescu
a fost tratamentul rău aplicat familiei regale române;
regele Mihai și regina mamă Elena*

să plece în permisiu. Într-o zi, Mihai îmi spuse cu o fățarnică amabilitate care bătea la ochi: „Dumneavoastră sunteți doar prieten cu Greceanu și vă aflați în continuare în legătură cu soția lui: cu siguranță vă va face plăcere să-i puteți spune doamnei Greceanu că soțului ei i s-a aprobat o permisie!” Mihai știa de 24 de ore că, în sfârșit, Greceanu căzuse.

Oricât m-aș strădui să vorbesc despre morți numai de bine, nu-i pot ridica un memorial mai bun. Nu-i port ranchiună că mi-a fost dușman, pentru că l-am disprețuit. Atât ura lui, cât și disprețul meu au fost stări de spirit tipic apolitice.

Când, în septembrie 1940, generalul Antonescu a format Guvernul său, în Cabinet au fost preluați câțiva legionari. Horia Sima a devenit vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Pe vremea aceea avea 32 de ani, era de meserie profesor de logică la un liceu. Era un „clandestin” excelent, avea la activ închisoare și tortură, dar îi lipsea desigur orice

fel de experiență administrativă și economică. Pe vremea aceea era ideolog, dar nu politician. Conform legilor ierarhice ale Legiunii, pretenția sa de a conduce era de nezdruccinat, pentru că el fusese confirmat de conducătorul-martir Codreanu. Horia Sima ocupase locul 12 pe lista de succesori stabilită de Codreanu, care cuprindea 24 de oameni. Dintre aceștia, 23 fuseseră asasinați prin manevre de stat, fără proces. Gura lumii scornise la acea vreme comparația legionarilor cu cartofii: capetele se aflau sub pământ.

Când legionarii, majoritatea dintre cei de dată recentă, începuseră să tulbure economia, în calitate de comisari – lipsindu-le însă orice concepție economică –, l-am prevenit în mod repetat pe Horia Sima, care era un om binevoitor și abordabil: „Dacă treaba continuă astfel, veți avea curând mai mulți acționari și comisari, decât legionari!”

La acea vreme, din cauza lipsei de pricepere în problema administrației și economiei

și lipsit fiind de consiliere de specialitate din propriile rânduri, el nu reușea să facă față dinamicii revoluționarilor săi înnoitori. După ani de zile de internare în Germania – odată a reușit să fugă în Italia, dar a fost livrat înapoi –, Al Treilea Reich, aflat în plină prăbușire, l-a înălțat în mod abuziv drept prim-ministru al unui guvern în exil. Cu puțin înainte de catastrofă l-am mai văzut o dată, fugitiv, la Hotel Imperial din Viena: „Cum vă merge?” – l-am întrebat. „Am mai învățat câte ceva!” – a spus și am mers fiecare pe drumul său. Al meu s-a dovedit a fi mai anevoios.

Forța Gărzii de Fier sălășluia într-un tineret fanatic de credincios, dispus la orice jertfă. În acest tineret domina o atitudine de martiri fundamentată religios, care deriva de la învățătura și de la pilda conducătorului Codreanu. Însă acești oameni tineri, care voiau totul, puteau prea puțin. Asta a fost mereu așa și mereu va rămâne așa. Un bătrân țaran român, întrebat ce părere are despre noua ordine, a spus: „Încă nu am băut lapte de la miei!”

Regele Carol, mareșalul Antonescu și Siguranța comunistă a noii României nu au ratat nicio ocazie de a veni în întâmpinarea spiritului de martiri al acestor oameni tineri. Este complet greșit să vezi în Garda de Fier un derivat al fascismului italian sau al național-socialismului german. Această mișcare revoluționară înnoitoare a crescut, cât se poate de statornic, din istoria recentă a României.

**Prezentare și versiune
în limba română**

Claudiu Mihai FLORIAN

CUM ÎI VEDEAU ROMÂNII PE STRĂINI?

LAURENȚIU VLAD

La Biblioteca Academiei Române, Fond Manuscrise românești, sub cotele 4.545 – 4.554, se păstrează răspunsurile la „Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticități ale țărilor locuite de români (partea I, epoca până la anul 600 după Christos, 1893)“, întocmit de Nicolae Densușianu. Dintre aceste manuscrise, noi le-am trecut în revistă pe cele ce aveau cotele 4.545 (răspunsuri din județele Argeș, Brăila, Buzău), 4.546 (Dâmbovița, Muscel), 4.552 (Botoșani, Iași, Fălciu), 4.553 (Constanța, Tulcea) și 4.554 (Banat, Bucovina, Maramureș), căutând să avem reprezentate în sondajul nostru toate provinciile locuite de români.

Dintre străini, turcii sunt cei mai prezenți în imaginarul populației rurale din regiunile pe care sondajul nostru le-a avut în vedere. Cu deosebire în zonele de contact direct dintre români și otomani (Brăila, Constanța, Tulcea), așadar acolo unde autoritatea politică a Imperiului Otoman s-a menținut până târziu, în a doua parte a secolului al XIX-lea, turcii sunt personajele principale ale celor mai cunoscute istorii locale. Aici îi găsim chiar printre fondatorii unor așezări, cum era bunăoară acel pașă, Pelivan (Pehlivana, Baba Pașa), ce ar fi întemeiat satul Cuzgun din județul Constanța și care dobândise în timp stereotipul exemplar al conducătorului intransigent și drept. Este într-o mare măsură asemănător

cu cel construit livresc pentru unul dintre domnitorii români ai secolului al XV-lea, Vlad Țepeș: „El avea o statură măriață, ochii îi erau mari ca ochiul de bou și căutătura lui era nespăimântătoare. Bătrânii povestesc despre acestu pașă că ar fi avut și un loc la marginea comunei, datinată numai pentru a pune acolo la spânzurătoare pe oricine care l-ar fi descoperit că ar fi făcut vreo crimă. Se zice că chiar pentru

un ou furat punia la spânzurătoare, în timpul lui foarte mult se spăimântase poporul, încât nu se mai atingea nimenea de lucrul altuia să fi fost cât de micu; în timpul lui putia să lase cineva în mijlocul drumului orice lucru că nimini nu cuteza ca se-l ea, pentru că dacă era descoperit trebuia să fie pus la spânzurătoare.“

Tot o istorie legată de întemeiere am găsit și într-o localitate din județul Brăila. Se spunea că 600 de familii muntenesti robite de armatele otomane au înnoptat în acel loc în lungul lor drum spre Istanbul; „un vizir, ca să-i rămână numele nemuritor, au stăruit pe lângă sultan a se elibera acele familii“ și, în semn de recunoștință pentru reușita lui, românii au dat numele satului Viziru.

Turci...

... și tătari din Dobrogea

Dincolo de biografia anecdotică a întemeietorilor, expedițiile militare ale Imperiului Otoman ori raidurile unităților de pradă au lăsat urme adânci, dureroase, în imaginarii autohtonilor din spațiul rural al județelor Brăila, Constanța și Tulcea. Aproape toate răspunsurile la întrebarea: „Ce spunu betrânii, ce felu de popore sau limbi păgâne au călcatu în vechime țerile aceste și au făcutu reu românilor?” îi identificau pe turci ca fiind păgânii ce se dovediseră cei mai aprigi, cruzi și înspăimântători dușmani (se regăseau frecvent, alături de aceștia, tătarii, cu deosebire în județul Muscel).

In Moldova, în Bucovina sau în Banat am întâlnit aceeași configurație ca în Muscel, dar, în funcție de specificul vecinătăților politice, informații îi mai rețineau în răspunsurile lor, alături de turci și de tătari, pe leși, pe nemți, pe ruși, pe unguri, pe căpcăuni și chiar pe greci.

În celelalte zone, în Bucovina, Banat, Maramureș și Transilvania, mai frecvente erau răspunsurile care îi menționau la această categorie pe turci, pe tătari și pe unguri. În Transilvania, mai apăreau în listă, sporadic, e adevărat, căpcăunii, curuții și hărăii (Geaca,

Codlea, Săliște). Iar în ceea ce privește spațiul dobrogean, tot turcii, alături de tătari ori „cercheji” sau „bașa-busuci” erau văzuți ca autorii marilor hoții de către locuitorii din Dobrogea (Groapa Cioabanul, Rahman din județul Constanța; Peceneaga din județul Tulcea).

Turcii jefuiau satele, îi duceau în robie pe români, iar pe unii dintre ei îi ucideau cu cruzime sau îi vindeau unor

Ungroaică din Vălișoara
(foto: Kurt Hielscher)

personaje fantastice care-i sacrificau. Unii informatori dădeau și detalii. De pildă, Stoica Inimă Rea, de 91 de ani, din Surdila-Greci (județul Brăila), spunea că românii se ascundeau în peșteri pentru a nu fi descoperiți, dar atacatorii îi înșelau strigând că „s-ar fi dus turcii, ieșiți...”, astfel scoțându-i pe fugari la lumină „din gropi” și îi tăiau „pe dată”.

Iar bătrânul Radu Butuc, de 80 de ani, din Batogu (județul

Brăila) îi povestea trimisului lui Nicolae Densușianu că „poporul de pe aici spune că turcii, când robiau lumea de pe aici, o duceau și o vindeau la căpcăuni, care mânâncă oameni”; căpcăunii aveau două guri, „una dinainte, una la ceafă, [...] pe cea de dinainte băga ciosvârta cu carne cu tot și pe cea de la ceafă lepăda oasele”. Imaginea acestora din urmă, ca și asocierii lor cu turcii ori tătarii erau destul de frecvente în răspunsurile la chestionarul lui Nicolae Densușianu în aproape toate zonele locuite de români.

Dar autoritatea politică a Imperiului Otoman a lăsat în memoria oamenilor și amintiri pozitive, majoritatea având referințele unei „vârste de aur” justițiară sau ale unei revanșe sociale față de reprezentanții lipsiți de scrupule ai clasei superioare. De pildă, în Scorțanu Vechi (județul Brăila) se vorbea „că în timpul turcilor omenii nu plăteau nicio dare către stăpânire și că trăiau mai bine”, iar la Stăncuța (tot în Brăila) se știa că pe vremea

Cerchez, ...

... bulgari, ...

imperiului „erau liberi de arătură, de fânețe“.

La fel și în Goești (județul Iași), unde spuneau bătrânii satului că turcii „se purtau foarte bine cu țărani“, ori la Odobești de Dâmbovița, unde se trăise bine pe vremea „stăpânirii“ lor (în realitate, în acele ținuturi nu se exercitase niciodată o stăpânire otomană). Iar în județul Muscel, la Retevoiești, moș Galatia își amintea cu nostalgie, dar și cu oarecare teamă, de o întâmplare din copilăria sa, din vremea lui Tudor Vladimirescu. „Când cu zăvera crea[m] de 15 ani, păzea[m] oile la jupân Dinu și a venit turcii la jupân Minciu de au cerut să le taie toate găinile și un berbec să le facă conac, jupân Minciu nu s-a ndurat, că crea zgârcit, și turcii l-au făcut bucăți cu sabia, apoi au dat drumul la buțile cu rachiu și au tăiat tot ce avea viu. Dupe aceea a venit la jupân Dinu; așa le-a făcut conac bun și turcii s-au mulțumit și l-au ertat. Ei nu tăiau rumâni, numai ciocoi; se uitau pe podul palmelor și, dacă crea bătători, nu-i făcea nimic, dacă pielea subțire, îi tăia capul.

El spunea că a stat în țară până când a venit Tudorică și i-a tăiat pe toți.“

În fine, mai semnalăm și o seamă de obiceiuri diferite de cele ale românilor, care defineau o alteritate religioasă, dar și de moravuri, ce apar în răspunsurile la întrebările din chestionar. Informatorii lui Nicolae Densușianu le înregistrează atent, ca și cum ar fi niște curiozități. Era vorba de faptul că „turcii țineau până în cinci femei legiuite, prisosul lor sunt roabe“, și se hrăneau cu „carne de oaie sau berbec“, nu mâncau deloc carne de porc și nici nu beau vin (Dobrogea). Astfel de detalii se găseau și în nordul Moldovei.

Adeșea, asociați turcilor erau tătarii. Dacă cei dintâi mai aveau în anumite contexte ori zone geografice și trăsături pozitive, tătarii nu erau văzuți decât ca „păgânii“ sau „străinii“, „care au făcut rău românilor“, atât în Dobrogea, în Moldova, în Muntenia, cât și în Transilvania ori în Banat, dimpreună cu „cercheii, cari se țin cu hoțiile mai mult“, după cum mărturisea informatorul lui

... evrei, ...

Nicolae Densușianu din Pece-neaga, „bașa-busucii“, căpcăunii, dar și cu ungurii, cu deosebire în Ardeal (Geaca, Săpânța), în Banat (Maidan), cărora li se adăugau în Muscel (la Dobrești și Golești), nemții, bulgarii, iar în Brăila (la Cazacu), nemții cu coadă și muscalii.

În răspunsurile la chestionarul lui Alexandru Odobescu din

... armeni

1871, tătarii, uneori alături de turci (Schitu Golești, jud. Muscel), erau numiți de localnicii din Aninoasa (tot din Muscel) păgânii ce au pustiit țara în vechime și au luat prizonieri, chiar de Paște, pe câțiva dintre români.

Tătarii păreau să stăruie în memorie ca niște dușmani necruțători; se spunea în Geaca, din Transilvania, că „pe cei mai tineri îi prindea și-i robea, pe ceilalți îi omora“, iar în Maidan, tot în Ardeal, că „au fost mai rei decât turcii, pentru că nu numai jefuiau pe oameni cu avere, ci le aprindeau și satele și-i mâncau chiar“. În Maidan, autohtonii sugerau că tătarii se foloseau de căpcăuni („care aveau cap ca cânele și puteau urmări ca copoi“) pentru a-i prinde pe cei

căroră le călcau pământurile. Înclinația spre canibalism atribuită tătarilor o regăsim și în Moldova; la Goești, unii informatori dădeau și detalii despre ospetele acestor „necredincioși”, „cari erau foarte rei și cari mânca carne de om... Îngrășe omeni cu miez de nucă și cu pâine, apoi îi da pe lopată în cuptorul ferbinte, îi frigea și îi mânca”. O relatare similară am găsit

și într-una dintre localitățile din Fălciu: „tătarii îi robeau, îi îngrășau și îi mâncau”.

În fine, ca și turcii, tătarii aveau aceleași obiceiuri (alimentare ori de moravuri) care îi contrariau pe autohtonii din Constanța; bunăoară: „țin mai multe femei și nu mănâncă carne de porc”, fiind totodată printre „puțini(i) omeni cari cred că este păcat a bia vin”.

Românii i-au plasat alături de turci ori de tătari, printre cei care i-au asuprit de-a lungul timpului, și pe nemți, pe ruși sau pe unguri. Erau uneori asimilați, parțial sau total, lumii musulmane, așadar, avem a face în aceste cazuri și cu un tip de alteritate religioasă. Bunăoară, despre nemți se spunea într-una dintre localitățile județului Iași că degeaba „erau creștini, dacă erau mai rei decât păgânii”. Aceste referințe negative pentru primele două categorii de populație se regăsesc în județele Botoșani (Durnești), Brăila (Cazacu, Ciocile), Buzău (Tăbărești: „Nemții se zice că stăpâneau aici și atunci îi obligase pe soldați să porte code în ceafă ca să fie la fel cu împărăteasa lor care era o văduvă, ei erau creștini numai pe jumătate atunci”) și

Șvabă din Liebling,...

Muscel (Dobrești, Golești).

Prin Constanța circula o mică istorie potrivit căreia nemții păreau să fie romanii care s-au înfruntat cu dacii pe vremea lui Traian; desigur, bătrânul Mihalache Bogdan, de 80 de ani, din Topal, plasa Hârșova, care auzise scurta poveste, ce o redăm mai jos, pe vremea „când era flăcăian-dru, de la un păstor guraliv din Ialomița”, amesteca date confirmate ale trecutului antic al autohtonilor, elemente strict livrești, ce nu puteau fi cunoscute decât în urma unui parcurs școlar minimal (cucerirea Daciei de romani, romanizarea etc.), cu identificări istorice fanteziste sau cu confuzii izvorâte din ignoranță (romanii care i-ar fi cucerit pe daci ar fi nemții!), cu anecdotici și tâlcuri populare neașteptate, extrem de omenești. „Dapchii s-au bătut cu nemții, ce aveau de împărat pe Chesarie... să-i bată pe dapchi, așa, ca să nu rămână picior din ei prin Țara Românească. Și așa a fost, că a bătut nemții pe dapchi de i-a stins; și astfel a rămas țara asta pustie. Chesarie,

împăratul neamțului, vezind țara aceea așa de frumosă și fără lume, a adus omeni de prin pușcărie și din cei fără căpătâi și i-a așezat în Țara Românească, însă numai voinici. Omenii aceștia fiind fără soții, au cerut împăratului de le-au dat câte o soție. Femeile n-au mers până nu le-au dat iscălitură, ca să facă ce vor zice ele. Și așa este și până astăzi, că omul face ce zice femeia.”

Reținem în acest context și variantele ușor excentrice ale muscalilor ori nemților cu coadă. Cei dintâi erau amintiți în Botoșani, la Cătămarești, unde se vorbea „den bătrâni că pe timpul când era împărăteasă Cătarina [Ecaterina a Rusiei] venia prin sat un fel de (muscali) ruși care purtau părul împletit în cozi, ear pe cap aveau un fel de coifu în formă de corne”. Despre nemții cu coadă vorbeau românii din Brăila (că ar fi umblat cu „părul împletit ca femeile”,

... secui din Tomești...

precum „împărăteasa lor, Catalina“), Buzău (că ar fi fost „creștini numai pe jumătate“ și că „îi obligase pe soldați să porte code în ceafă ca să fie la fel cu împărăteasa lor, care era o vădană“) sau Tulcea.

Nemții cu coadă (era vorba de o perucă, un accesoriu vestimentar care a incitat imaginația autohtonilor) stăruiau în imaginarul românilor din veacul al XIX-lea.

Bunăoară, într-o epistolă către Vasile Alecsandri din 15 august 1884 Ion Ghica spunea că „Oltenia fusese luată de nemții cu codă ai lui Eugeniu de Savoia [austriei] și-apoi dată înapoi Valachiei după biruințele turcilor asupra mareșalului Mûnich“, iar Ionescu-Gion în a sa *Istorie a Bucureștilor* din 1899 vorbea despre ei ca ocupanți ai Capitalei „în timpul principelui de Coburg“, prin 1789 – 1791. De asemenea, Barbu Ștefănescu Delavrancea, în *Domnul Vucea* (care apărea în volumul de nuvele *Paraziții*, publicat în 1892), își amintea că auzise pe vremea când era școlar de „turci, de muscali și de nemții cu coadă“: îi vedea „înaintea ochilor cu paloș late, cu sulite lungi, călări pe cai, sărind gardurile mahalalei, [...] robind roate de copii și de muieri, lăsând în urma lor jale și nori groși de pulbere“.

Să mai spunem că în Buzău (Tăbărești) și Muscel (Dobrești, Golești), memoria colectivă stăruia și asupra ungușilor, incluși printre cei mai cunoscuți „dușmani ai românilor“ în Transilvania și Banat (Geaca, Săpânța). Mai

... și săsoaice în port de duminică, Roșia
(foto din paginile 56 – 57: Kurt Hielscher)

mult, în Geaca era amintită o mărturie a unui tătar capturat într-o confruntare cu românii, din care reieșea că pe el și pe toți ai lui i-ar fi „chemat aici domnii voștri (grofii și baronii), ca să robim pe români și pe țigani“.

Detaliile cu privire la etnicii bulgari, italieni, polonezi ori sârbi sunt destul de puține în răspunsurile la chestionarul lui Nicolae Densușianu din 1893 în zonele în care am făcut prezentul sondaj. Asemenea și despre evrei. În general, este vorba despre chestiuni care țineau de obiceiuri alimentare, de anumite moravuri ori de cultura și civilizația acelor popoare. Mai trebuie să spunem că sunt imagini regionale, cu deosebire în cazul polonezilor și sârbilor, referințe despre cei dintâi găsindu-se numai în zona Bucovinei, iar despre următorii, în Banat. Bulgarii, ca și românii, nu aveau obișnuința de a-și alinia casele în așezările lor, precum aveau nemții, rușii ori italienii, ce-și construiau locuințele după un plan anume (județul Tulcea). Despre italieni se spunea că erau „țigani și prăjani, care mănâncă broscă...

și pisici“ (județul Tulcea), iar despre sârbi, bănățenii știau o vorbă: nu s-a văzut „cal verde și sârb cuminte“.

În județul Iași, evreilor li se spunea „câni, iude spurcate, perciunați, lifte spurcate, tartari“. Aceștia ar fi fost și fondatori ai târgului Podu Iloaiei, al cărui nume vine de la o evreică, proprietara unui han, ce a făcut pe la începutul veacului al XIX-lea un pod peste Bahlui. Ne-

credința evreilor/jidovilor, la care se adaugă comportamentul neonest le regăsim și în Transilvania: informatorul Onuț Pașca, din Geaca, spunea că „despre jidovi nu se aude să fi făcut niciodată vreun lucru de laudă sau eroism, ci a trăit totdeauna cu înșelăciuni“, iar în Vascău (Timiș) aceștia erau văzuți ca fiind păgâni („mâncă sânge de creștin“) și lipitori („te sugă până mori“).

Tot în Moldova, grecii erau socotiți dintre cei ce făcuseră rău românilor, fie direct ca neamuri „păgâne“ asupraitoare, fie ca agenți interpuși, „trimiși“ ai turcilor. Mai mult, în Dobrogea se numărau printre limbile păgâne ce au locuit acolo înaintea românilor (ca și jidovii, uriașii și turcii). Atitudinea cea mai dură o aveau moldovenii față de vecinii polonezi (denumiți uneori „boieri“ sau „mazuri“), ce aveau o „lege spurcată“ (sau „rea“), erau „pestriți la mațe, vineți“ și urâți „mai mult decât oricare națiune“. În județele Iași și Fălciu „leșii“ erau în rândul celor care-i asupriseră pe români de-a lungul timpului.

(Continuare în p. 91)

HĂRȚILE DIN FOSTUL FOND SECRET

ALEXANDRU-IONUȚ CRUCERU

Cenzura aplicată bibliotecilor în perioada regimului comunist a periclitat grav dezvoltarea firească și sănătoasă a culturii române. Ca instituție ce adăpostește și valorifică o parte semnificativă din tezaurul de veacuri al țării noastre și al lumii, Biblioteca Academiei Române a avut în mod firesc de înfruntat multe provocări pe parcursul existenței sale, cea mai însemnată având loc după schimbările petrecute pe plan intern începând cu 1944.

Sub presiunea „defascizării”, cerute de noua putere politică instaurată în România, Biblioteca Academiei Române a trebuit să-și canalizeze toate eforturile pentru identificarea și scoaterea din circulație a materialelor cu caracter sensibil ori dăunător. Lucrările interzise publicului larg, indiferent de natura lor, au alcătuit în cele din urmă Fondul Secret.

Buna organizare a noului serviciu nu s-a putut realiza peste noapte. La început, trierea lucrărilor s-a făcut prin simpla reținere la raft și etichetarea acestora cu „Interzis”, „S” sau „F.S.” (de la Fond Secret sau Fond Special). Mai apoi, după 1948, materialele supuse cenzurii (publicațiile, cu precădere) au fost adunate într-un depozit aparte, atent supravegheat. Dacă în cazul cărților interzise lucrurile au fost mai clare, subiectul fiind mai des tratat atât în mediul academic, cât și în sursele media, în ceea ce privește istoria hărților secrete de la Biblioteca Academiei Române, cunoștințele generale rămân încă la un nivel extrem de redus în

„Harta României meridionale” (1864)...

spațiul public. Acesta reprezintă principalul motiv pentru care am stăruit asupra subiectului, rezumând informațiile prezentate mai pe larg în capitolul dedicat „Fondului Secret”, din lucrarea *Istoria Bibliotecii Academiei Române (1948 – 1989)*, Partea I, 2025.

Deși au intrat sub incidența cenzurii odată cu publicațiile – respectiv, la scurtă vreme după întoarcerea armelor împotriva Germaniei –, hărțile nu au putut fi retrase cu aceeași eficiență și rapiditate din mediul public. Ceea ce a îngreunat acest proces dorit cu ardore de guvernanți a fost varietatea de forme în care materialele cartografice se regăseau (atlase, planuri de moșii, hărți militare, hărți în relief, hărți murale etc.), iar pe de altă parte, capacitatea redusă de procesare pe care personalul angajat la acea vreme era capabil să o asigure. Dacă în cazul publicațiilor, listele de lucrări interzise serveau ca îndreptare general valabile, în cazul hărților s-a ivit de la început problema identificării

materialelor prohibite, deoarece multe dintre ele constituiau exemplare unicate sau rarități.

În împrejurările date, este de înțeles motivul pentru care primele materiale cartografice interzise de la Biblioteca Academiei Române au fost atlasele școlare din perioada interbelică, ce figurau alături de publicațiile obișnuite. Cât privește hărțile și planurile individuale, tipărite sau

... și un detaliu
cu împrejurimile orașului București

desenate de mână, acestea s-au păstrat inițial la departamentul de Stampe, de unde ulterior, în anul 1951, au trecut la Manuscrise. Trierea acestora din urmă a fost tergiversată până la momentul aplicării Decretului 153/953 și a Instrucțiunii 988/954, care prevedeau efectuarea unui recensământ al hărților cu scară mare aflate la Biblioteca Academiei Române de organele Marelui Stat Major (Biblioteca Academiei Române, Arhiva Cabinetului de Hărți). Astfel a rezultat primul document oficial de evidență, detaliind, sub forma unei liste, hărțile interzise de la Biblioteca Academiei Române.

În total au fost selectate peste 3.000 de foi de hartă cu regim special, care aveau nevoie de aprobarea organelor abilitate pentru a fi consultate. Numărul hărților interzise nu a rămas însă fix până la desființarea Fondului Secret, ci a variat în funcție de donații, de achiziții și chiar de orientările ideologice ale statului. Lista întocmită în 1954 a servit, în orice caz, ca document de bază la revizuirea și actualizarea ulterioară a exemplarelor interzise.

Anii '60 ai secolului trecut au constituit o etapă de bun augur, atunci fiind inițiate demersurile necesare pentru transferul hărților secrete de la Manuscrise la departamentul de Hărți actual. În aceeași perioadă, au fost reevaluate criteriile în virtutea cărora hărțile treceau în categoria celor interzise, devenind mai puțin constrângătoare. Prin urmare, așa cum multe dintre cărțile valoroase au putut fi transferate din Fondul Secret în cel liber, la fel și unele materiale cartografice, prohibite în faza inițială, au avut șansa de a fi puse la dispoziția tuturor cititorilor.

O problemă stringentă pe care hărțile interzise au ridicat-o până la inaugurarea depozitului propriu materialelor cartografice a fost cea a conservării în condiții eficiente și de maximă siguranță. Supravegherea și manipularea materialelor cu conținut sensibil apăseau destul de greu pe umerii gestionarilor. Din cauza numărului relativ crescut și a dimensiunii lor (variind între

„Harta României” de I. Popa Burcă

Topografică Militară). Într-o notă informativă din data de 13 noiembrie 1965, semnată de Ana Toșa-Turdeanu (șef al departamentului de Hărți), se preciza: „Dacă se va aprecia de către conducerea Bibliotecii ca o parte din materialul secret sau chiar întregul fond de hărți secrete să fie predate organelor M.F.A., se vor face propuneri în acest sens. Aceasta însă numai după ce se vor scoate de sub regimul secret acele hărți și atlase care pot fi trecute la fondul liber și predate Cab[inetului] de Hărți” (Biblioteca Academiei Române, Arhiva Cabinetului de Hărți).

Cu toate frământările iscate pe marginea acestei probleme, ideea predării materialelor la Direcția Topografică Militară avea să fie abandonată. În orice caz, întoarcerea la fondul liber a unui număr chiar și limitat de hărți secrete a avut un impact pozitiv asupra mediului academic, căruia i s-a oferit prilejul să redescopere și să cerceteze piese de o valoare științifică și însemnată istorică aparte.

Tematic, materialele cartografice interzise au făcut parte de cele mai multe ori din categoria hărților topografice, a celor militare, politice și administrative, cu acoperire asupra spațiului românesc, dar și al altor state din lume. Dintre hărțile mai cunoscute înregistrate

în Fondul Secret de la Biblioteca Academiei Române pot fi amintite: „Harta României meridionale” (1864), numită și „Harta lui Szathmári”; „Planul director de tragere” (1920), cu scara 1:20.000; „Harta României” alcătuită de I. Popa Burcă (1875 – 1937), cu scara 1:1.000.000; și celebrele hărți ale județelor realizate de Dimitrie Papazoglu (1811 – 1892). ■

Harta Bucureștiului de Dimitrie Papazoglu

DIPLOMATIE SECRETĂ ÎN VREME DE RĂZBOI

WALTER F. SCHELLENBERG

Walter Friedrich Schellenberg (16 ianuarie 1910 – 31 martie 1952) a intrat în partidul nazist și în SS în anul 1933. A activat în Ministerul de Interne și în Gestapo, înainte să devină șeful Departamentului Serviciului de Informații în cadrul Biroului Central al Serviciului de Informații (RSHA), creat de Heinrich Himmler. În iunie 1940, fiind protejat de șeful Oficiului Central de Siguranță al Reichului, Reinhard Heydrich, a fost promovat șef al Departamentului VI (Serviciul de Informații Externe) al RSHA.

După îndepărtarea amiralului Canaris din fruntea Abwehr, Schellenberg a condus întregul serviciu secret unificat al Reichului până la căderea sa în mai 1945. Schellenberg a fost arestat și condamnat de Tribunalul Militar în aprilie 1949 la șase ani de închisoare. A fost eliberat mai repede, în decembrie 1950, fiind grav bolnav. Și-a redactat memoriile, dar boala l-a împiedicat să le dea o formă definitivă.

Editura Omnium are în pregătire prima ediție critică a memoriilor, în traducerea Ilenei Maria Ratcu, îngrijită de Ottmar Trașcă, cu o Postfață de Ottmar Trașcă și Mihai Răzvan Ungureanu.

Prezentăm cititorilor noștri un episod din activitatea ultimului șef al serviciilor de informații al lui Hitler.

Jahnke [Karl; 1882 – 1945; consilier al lui Schellenberg] mi-a prezentat într-adevăr documente, conform cărora japonezii vor încerca în cursul anului să preia rolul de intermediar pentru o pace de compromis între Germania și

Rusia. A raportat că Japonia privea cu scepticism evoluția războiului german în Est. Pe baza excepționalelor documente ale serviciului lor secret, japonezii dețineau o cunoaștere exactă a potențialului real de război al sovieticilor. In-

tervenția armatelor siberiene, împreună cu noile trupe, în sectorul central al Frontului de Est a fost suficientă nu doar să stopeze ofensiva germană, ci să o și împingă considerabil înapoi.

Prin aplicarea unor metode riguroase în sistemul de recrutare și selectare, precum și prin utilizarea sporită a forței de muncă mongolo-chineze, [sovieticii] au compensat o parte considerabilă a pierderilor umane suferite până la acea dată. Trupele combatante erau reorganizate, totodată războiul de partizani se desfășura din plin și nu doar că ținea ocupată o parte considerabilă a forțelor de siguranță germane, ci într-o măsură și mai mare constituia un pericol permanent pentru căile de aprovizionare întinse. Până în iarna anului 1942 – 1943, dislocarea industriei ruse de război urma să fie încheiată, iar producția sa urma să crească. Japonezii se temeau că Germania va fi epuizată și nu va mai avea forța de a purta bătălii decisive, înainte ca, de partea cealaltă, mașinăria de război anglo-americană să se pună în mișcare. Încă mai exista opinia întemeiată că Stalin ar fi fost interesat de o soluție de compromis, având în vedere poziția șovăitoare a Alianților cu privire la o invazie în Vest.

– În orice caz, observă Jahnke, trebuie să luăm în considerare faptul că se vor adresa nouă pe cele mai diverse căi cu propunerile corespunzătoare.

Din afirmațiile lui Jahnke am putut trage concluzia că și el avea în acel moment îndoieli cu privire la perspectivele noastre de victorie în Est. Părea să fie preocupat în mod deosebit de gândul referitor la maniera în care chestiunea urma să-i fie prezentată lui Hitler.

– Himmler, cu viziunile sale romantice privitoare la un vast spațiu colonial până în Urali, nu ar fi interpretul tocmai potrivit pentru asta. Și Göring – spuse el dând din umeri – abia dacă mai contează; steaua sa pălește. Să-l implicăm prematur pe Bormann în asemenea planuri ar fi și mai problematic, deoarece el este cea mai puțin

Heinrich Himmler (așezat) și Reinhard Heydrich, în stânga, în picioare

transparentă figură din anturajul lui Hitler. Mai rămâne doar Heydrich.

Când l-am informat cu circumspecție pe Heydrich, acesta, în mod surprinzător, a reacționat imediat. Puțin mai târziu mi-a comunicat că probabil va reuși să aranjeze o întâlnire între Hitler și Jahnke. Când Hitler a fost informat pe la începutul lui aprilie 1942 prima dată de Ribbentrop cu privire la contactarea atașatului naval german la Tokio de marina japoneză, acesta fusese înștiințat deja de Heydrich și Jahnke. La sfârșitul lui mai, Heydrich a fost nevoit să raporteze resemnat că Ribbentrop își impusese punctul de vedere în fața lui Hitler și drept urmare a fost transmis un răspuns negativ la Tokio prin intermediul atașatului naval german. Jahnke nu a renunțat și a insistat ca de acum înainte să fie folosit Himmler. Lui Hitler trebuia să i se aducă la cunoștință faptul că o schimbare de direcție nu însemna defel o știrbire de prestigiu pentru el.

Nici japonezii nu au renunțat. În iunie 1942, Marele Stat Major japonez a repetat – de data aceasta prin atașatul militar german la Tokio – oferta sa de mediere. În mod evident se dorea astfel evitarea drumului care ducea la Ribbentrop, cel care puneia piedici. Poate că și Jahnke sfătuisese în mod corespunzător Serviciul Secret Japonez. Acum, propunerea era de a se aduce în Germania, cu ajutorul unui avion german cu rază lungă de acțiune, o comisie japoneză sub conducerea

Cu a doua soție, Irene

unui general de armată, pentru a purta discuții cu privire la activarea și coordonarea intereselor politice și militare. Din nefericire, propunerea era legată de sugestia referitoare la posibilitatea abordării din nou a compromisului germano-rus. Din acest motiv, Ribbentrop a fost interpellat din nou, cu rezultatul că acesta a torpilat iar propunerea. L-a chemat pe ambasadorul Oshima la el și i-a comunicat că Marele Stat Major japonez încerca, fără știrea Guvernului său, să inițieze o pace de compromis între Germania și Rusia. Ca atare, pentru Marele Stat Major japonez a devenit clar că era vorba de un refuz.

După înfrângerea de la Stalingrad, japonezii ne-au abordat din nou – de data aceasta prin ministrul lor de Externe Shigemitsu. Cu toate acestea, Hitler era înclinat mai puțin ca oricând să reacționeze.

În anul 1944, am purtat discuții îndelungate cu privire la acestea cu contraamiralul Kojima, care comandase un crucișător în atacul asupra Singapore și fusese decorat pentru fapte de vitejie. Venise în Germania cu un submarin, cu misiunea neoficială de a sonda ultimele șanse

pentru o încercare de mediere. În scurt timp a fost însă nevoit să constate că misiunea sa era lipsită de perspective.

Curând, Jahnke a adus o nouă surpriză din Elveția. De data aceasta, sursa era a Serviciului Secret Chinez, ale cărui legături principale treceau prin Vichy și Berna. În Elveția activa un apropiat al lui Jahnke – ministrul chinez Chi Tsai-hoo. Jahnke se întâlnise cu acesta și cu doi colaboratori foarte apropiați ai săi. Cu această ocazie, Serviciul Secret Chinez a prezentat planul ca Germania să se implice în calitate de mediator al unui compromis între China și Japonia. Jahnke era de părere că într-un asemenea caz cel mai inteligent era ca inițiativa să vină, formal, dinspre partea germană, respectiv de la germanii foarte influenți din China. Detaliile urma să fie discutate abia după ce reieșea clar că japonezii erau în principiu pregătiți să discute acest plan. În contrapartidă, chinezii ofereau o formă de colaborare între serviciile secrete, avantajoasă pentru ambele părți. Era o ofertă atractivă, deoarece Serviciul Secret Chinez avea pe atunci acces neîngrădit atât la Kremlin, cât și în Downing Street. Întrucât și în acest caz ne așteptam la dificultăți din partea lui Ribbentrop, ne-am gândit în ce fel îl puteam evita.

La scurtă vreme după aceea, i-am raportat situația lui Heydrich. Acesta a cerut un rezumat scris, pe care i l-a prezentat lui Himmler. Amândoi s-au sfătuit îndelung asupra felului în care ar trebui să-i fie raportată chestiunea lui Hitler. Himmler s-a hotărât să-i expună chestiunea lui Hitler prin viu grai. Comparativ cu respingerea bruscă a propunerilor de mediere japoneze, Hitler a considerat oferta chinezilor „foarte interesantă”. Nu se îndoia de intenția sinceră a lui Chiang Kai-Shek [liderul naționalist chinez], dar era de părere că ar fi foarte greu să-i convingem pe japonezi în acest sens. În orice caz, era gata să-i permită lui Himmler să se ocupe în mod independent de prelucrarea cazului. La rândul său, acesta m-a însărcinat să redactez un raport care să arate în ce măsură situația Japoniei s-ar ameliora din punct de vedere militar printr-o asemenea soluție de compromis. Înainte însă de a îndeplini această sarcină, a intrat în acțiune Ribbentrop. Hitler nu a vrut din nou să-l ignore pe ministrul său de Externe și l-a instruit, în total dezacord cu cele convenite cu Himmler, să discute chestiunea cu ambasadorul Oshima.

La Nürnberg, al doilea din dreapta, rândul din spate

Au trecut câteva luni, până când japonezii și-au exprimat punctul de vedere. În principiu păreau să fie gata să inițieze discuții, însă solicitau neîntârziat detalii. Jahnke era foarte iritat de felul în care fusese tratat cazul, însă s-a lăsat totuși convins în final să meargă încă o dată în Elveția, pentru a se consulta cu chinezii.

După plecarea sa, a ajuns la mine o informație secretă, care în primul moment m-a contrariat. Pe 30 de pagini, erau înșirate suspiciuni care îl etichetau pe Jahnke drept un agent englez din cadrul unui grup situat la vârful Secret Service. Călătoriile sale în Elveția serveau, chipurile, doar scopului de a primi noi indicații referitoare la maniera sa de consiliere. Am inițiat o întreagă operațiune de filaj, pentru a înregistra mișcările lui Jahnke în Elveția. Nu am putut constata nimic ieșit din comun; nici raportările lui Jahnke de până acum nu dăduseră motive de suspiciune. De aceea, m-am decis să nu transmit informația mai sus. Și dacă suspiciunea împotriva lui Jahnke ar fi fost întemeiată, l-aș fi lăsat totuși, cu rezerve, să lucreze mai departe.

După întoarcerea sa, fără prea multă vorbă, i-am dat să citească raportul și i-am observat atent expresia feței. Îl cunoșteam atât de bine, încât o reacție suspectă ar fi ieșit cu siguranță în evidență. A rămas totuși, în timp ce citea, absolut

imobil și liniștit. Apoi m-a privit și a spus degajat:

– Sunteți și dumneavoastră până la urmă doar un om și nu puteți privi până în ultimul ascunziș al inimii mele. Trebuie însă să știți dacă puteți avea încredere în mine sau nu.

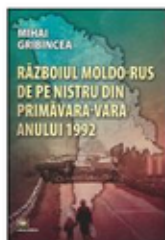
Am dat raportul la o parte și nu am mai scos niciun cuvânt.

Când am ajuns să discutăm în continuare despre oferta chinezilor, am observat că Jahnke era destul de dezamăgit. Explicația se găsea în faptul că chinezii puseseră, pe lângă o serie de pretenții economice și politice, inclusiv condiția retragerii tuturor trupelor japoneze și eliberarea tuturor porturilor chineze

drept bază de pornire pentru negocieri. În chestiunea porturilor, în orice caz trebuia luate în considerare anumite interese japoneze. Aceste cereri mi s-au părut și mie cam exagerate și de la un asemenea punct de pornire cu greu se putea imagina o soluție de compromis. Cu toate acestea, am căutat împreună o ieșire, organizând propunerile în mai multe secțiuni mai mici.

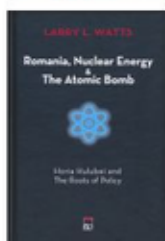
Spre sfârșitul lui iunie, japonezii au pus la rândul lor o serie de întrebări. La unele Jahnke a putut răspunde rapid, altele erau însă atât de sensibile, încât necesitau o discuție cu Chiang Kai-Shek. Deoarece calea transmisiunilor radio ni s-a părut prea complicată și nesigură, ne-am decis să trimitem un însărcinat special în China. Între timp, am făcut toate eforturile pentru a menține treaz interesul japonezilor. Cam prin septembrie, japonezii și-au declarat brusc, fără nicio argumentare, totalul dezinteres cu privire la întreaga chestiune. Motivele comportamentului lor negativ erau neclare. Am întreprins încă o ultimă, însă zadarnică, încercare de a menține discuția. Totuși ușa se închisese. Am presupus că refuzul avea legătură cu decizia Marelui Stat Major japonez de a crea o legătură între Hankou și Indochina. Într-adevăr, înainte de sfârșitul anului, a început ofensiva Japoniei cu direcția de înaintare spre partea sud-estică a continentului asiatic. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Mihai Gribincea – RĂZBOIUL MOLDO-RUS DE PE NISTRU DIN PRIMĂVARA-VARA ANULUI 1992** (Cuvânt-înainte de **Iulian Fota**)

Editura Militară, București, 2025, 597 pp.

● **Larry L. Watts – ROMANIA, NUCLEAR ENERGY & THE ATOMIC BOMB. HORIA HULUBEI AND THE ROOTS OF POLICY**

Editura RAO Distribuție, București, 2023, 445 pp.

● **ROMÂNIA ÎN SISTEMUL DE SECURITATE AL EUROPEI CENTRALE ȘI DE SUD-EST: OBIECTIVE, EVOLUTII, PROVOCĂRI (1919 – 2022)** (Coordonatori: **Dan Prisăcaru, Petre Otu, Marius Iorgulescu**)

Editura Militară, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2025, 476 pp.

● **Ileana Mateescu, Marcel Mateescu – GRUIA, MEHEDINȚI: PUNCT DE REFERINȚĂ PE HARTA ROMÂNIEI. COMUNA GRUIA – LIMITA ESTICĂ A ZONEI DE DEPORTĂRI DIN 17/18 Iunie 1951**

Editura UZP, București, 2025, 679 pp.

● **TAKE IONESCU: AMINTIRI** (Cuvânt-înainte de **Alin Spănu**)

Editura Meteor Press, București, 2025, 176 pp.

● **Elinor Danusia Popescu – CONSULII ROMÂNIEI ÎN CAREUL MARILOR PUTERI VEST-EUROPENE (1919 – 1939). EDIȚIE ÎN LIMBA ROMÂNĂ, REVĂZUTĂ ȘI ÎMBOGĂȚITĂ** (Cuvânt înainte de **Adrian Cioroianu**. Prefață de **Silviu Miloiu** și **Traian Sandu**)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2025, 607 pp.

● **Dumitru Dămăceanu – DIN ZILELE LUI AUGUST 1944: AMINTIRI, FAPTE, CONSIDERAȚII** (Cuvânt-înainte de **Gabriela Romana Dămăceanu**. Ediție îngrijită de **Mihai Burcea** și **Tudor Vișan-Miu**)

Editura Corint, București, 2025, 575 pp.

● **Ion Alexandru Mizgan – BIZANȚUL ȘI VENETIA ÎN VREMEA CRUCIADELOR (SEC. XI – XIII). ALIANȚE ȘI CONFLICTE. URMĂRI ASUPRA VIETII BISERICESTI DIN CONSTANTINOPOL**

Editura Theosis, Oradea, 2025, 318 pp.

● **LUMEA LOTERIEI ROMÂNEȘTI: DE LA AFACERE LA BINEFACERE [1837 – 1989]**

Editura M.N.I.R., București, 2025, 369 pp.

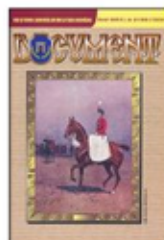
● **Jim Sciutto – ÎNTOARCE-REA MARILOR PUTERI: RUȘIA, CHINA ȘI URMĂTORUL RĂZBOI MONDIAL** (Traducere din limba engleză și note de **Aurel Dumitrescu**)

Editura Corint, București, 2025, 493 pp.

● **Theo Aronson – RĂZBOIUL REGILOR: GLORIA ȘI DECĂDEREA SISTEMULUI MONARHIC EUROPEAN 1910 – 1918** (Prefață de **prof. univ. dr. Adrian Cioroianu**. Traducere din limba engleză de **Mădălina Constantin**)

Editura Meteor Press, București, 2021, 351 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE** Anul XXVIII, nr. 3(109)/2025, 64 pp.

PE CÂND ASPIRATOARELE ERAU TRASE DE... CAI

18 februarie 1901. Inginerul englez Hubert Cecil Booth (1871 – 1955) obține primul patent pentru un aparat casnic menit atât a ușura munca de întreținere a locuinței, cât și a îmbunătăți calitatea aerului din interior: aspiratorul.

Inventatorul,...

... aparatul lui surprins pe străzile Londrei...

După ce a terminat pe locul al doilea studiile universitare, tânărul inginer Booth a fost rapid angajat la una dintre cele mai prestigioase firme din Londra, ai cărei specialiști erau chemați să proiecteze cele mai inovatoare mecanisme. Până să se gândească la principala sa contribuție la istoria tehnicii, Cecil Booth a fost implicat în proiectarea roților panoramice care aveau să ajungă în parcuri de distracție din Londra, Blackpool, dar și Viena sau Paris.

Când un inventator american a venit la Londra, cel mai probabil prin 1900, să își prezinte așa-numitul „re-împrospător pneumatic de covoare“, acționat de un motor, Booth nu a fost deloc impresionat de mașinărie. Lucru firesc, de altfel, deoarece, aparatul în loc să aspire praful, îl împrăștia, cu jeturi de aer. I-a și reproșat aspectul americanului, care, potrivit mărturisirilor inginerului englez, s-a enervat și a replicat că a încercat, dar „lucrul era cu totul imposibil“.

Dar, pentru Hubert cuvântul acesta nu exista... S-a pus imediat pe treabă și, în câteva luni doar, a proiectat și construit ceea ce poate fi considerat astăzi strămoșul aspiratorului: „Puffing Billy“ (Pufăitorul Billy).

Dar mașinăria lui Booth era cu totul diferită de ceea ce astăzi avem cu toții prin case, deoarece avea dimensiunea unei trăsură, trebuia manevrată de o echipă întreagă de oameni și, pentru a ajunge de la o locuință la alta, trebuia să fie trasă de un cal.

În ciuda mărimii, aparatul a devenit rapid un succes. Autoritățile Capitalei l-au angajat să curețe, cu 15 dintre aparatele sale, grinzile Palatului de Cristal, impresionanta construcție ridicată pentru a adăposti Marea Expoziție din 1851 și mutată apoi în sudul Londrei, în zona care, de atunci, i-a preluat numele: Crystal Palace. După unele calcule apărute în presa vremii, „Puffing Billy“ ar fi îndepărtat 23 t de praf, fapt contribuind în mod decisiv la ameliorarea stării de sănătate în rândul soldaților cantonați acolo.

Mașinăria lui Booth a intrat curând și în grațiile familiei regale: covoarele de la Westminster Abbey, folosite la ceremoniile de încoronare ale regelui Eduard al VII-lea din 9 august 1902, au fost perfect curățate de aceleași „Puffing Billy“.

În scurtă vreme, succesul invenției lui Booth i-a provocat și pe alții să îmbunătățească proiectul. Câțiva ani mai târziu, în 1907, ideea unui aspirator, de astă dată portabil, prindea contur grație inventivității unui american, James M. Spangler (1848 – 1915). Dar este o altă poveste...

... și prototipul, păstrat azi într-un muzeu

T.S.-S.

Încheiem povestea lui „Arkan“, începută în numărul anterior al revistei.

ŽELJKO RAŽNATOVICI „ARKAN“

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Apogeul rivalităților s-a înregistrat la 13 mai 1990, cu ocazia meciului dintre Dinamo Zagreb și Steaua Roșie Belgrad, de pe Stadionul „Maksimir“ din Zagreb, desfășurat după primele alegeri multipartite din R.S. Croația, din 22/23 aprilie – 6/7 mai 1990, câștigate de Comunitatea Democratică Croată (HDZ) condusă de Franjo Tuđman, promotorul independenței Croației față de R.S.F. Iugoslavia, care avea să devină primul președinte al Croației independente.

Arkan“ a condus cei peste 1.000 de suporterii ai Stelei Roșii de la Belgrad la Zagreb, unde, înainte de meci, au spart geamurile tramvaielor și mașinilor și s-au bătut pe străzi cu suporterii „Bad Blue Boys“ ai echipei gazdă, care susțineau acum fătis independența R.S. Croația. După sosirea suporterilor ambelor echipe pe Stadionul „Maksimir“ din Zagreb, sârbii conduși de „Arkan“ i-au atacat pe spectatorii croați, moment în care „Bad Blue Boys“ au sărit în ajutorul spectatorilor. Miliția, care în R.S. Croația era formată în proporție de trei sferturi

din etnici sârbi, a intervenit în forță, cu bastoane și gaze lacrimogene, împotriva croaților din „Bad Blue Boys“, dar nu și contra sârbilor conduși de „Arkan“. Punctul culminant a fost când un milițian, de etnie musulmană bosniacă (boșniac), Refik Ahmetovici, a fost lovit de Zvonimir Boban, căpitanul echipei Dinamo Zagreb. După 30 de ani de la incident, Refik Ahmetovici a rememorat că tocmai ieșise din tura de noapte de la serviciu și nu a mai apucat să-și ia cele două zile libere legale, căci i s-a ordonat să intervină la stadion, unde meciul era considerat ca având „cel

mai ridicat grad de risc“. „Unul dintre ei [suporterii croați] a vrut să-i lovească pe colegii mei în cap cu o găleată de pompier. Eu am alergat după el, i-am luat găleata și l-am lovit încontinuu. Mai târziu Boban a spus că era vărul lui. L-am doborât și l-am lovit încontinuu, atât eram de furios. L-am lovit bine cu bastonul. Casca îmi era prea mică și o țineam în mână, mi-a căzut, iar când m-am aplecat, am văzut că el [Zvonimir Boban] era în săritură în aer, m-a lovit cu genunchiul și cu mâinile în partea dreaptă. Boban m-a lovit cu mâinile la cap și cu genunchii în coaste. M-am

împiedicat. Dacă n-ar fi fost Kuže [croatul Josip Kuže, antrenorul echipei Dinamo Zagreb], dacă Boban s-ar mai fi îndreptat odată spre mine, ar fi primit riposta, sută la sută. Kuže i-a salvat și lui viața și pe a mea. Și astăzi mărturisesc că l-aș fi ucis“. Colegii săi milițieni l-au îndemnat să tragă cu arma în jucătorul croat, însă intervenția la calm a antrenorului croat Josip Kuže a fost salvatoare.

„Arkan“, care îmbrăcat la costum a pătruns împreună cu membrii „Delije“ pe terenul de joc al Stadionului „Maksimir“, a declarat ulterior că în aceea zi a luat decizia de a constitui Garda Voluntarilor Sârbi „Tigrii“.

La 11 octombrie 1990, la Mănăstirea Pokajnica, cu acceptul și sprijinul omului forte din Serbia, Slobodan Miloșevici, „Arkan“ a constituit Garda Voluntarilor Sârbi, supranumită „Tigrii lui Arkan“, din rândurile suporterilor „Delije“ și a tovarășilor săi de infracțiuni. Ironie a zbuciumatei și violentei istorii a sârbilor, Mănăstirea Pokajnica (Pocăința) a fost ctitorită în 1818 de cneazul sârb Vujica Vulicevici în semn de pocăință pentru că l-a trădat pe finul său Djordje Petrovici „Karadjordje“, conducătorul primei răscoale sârbe, revenit în Serbia condusă acum de Miloș Obrenovici, conducătorul celei de a doua răscoale sârbe, și l-a asasinat și decapitat din ordinul lui Miloș la 25 iulie 1817, în

Zvonimir Boban îl atacă pe Refik Ahmetovici

locul respectiv.

Garda Voluntarilor Sârbi a fost un fel de mini-armată privată de mercenari, fără a fi inclusă în Apărarea Teritorială a R.S. Serbia, care fusese constituită, alături de apărările teritoriale ale celorlalte republici iugoslave, prin Legea Apărării Naționale din 1969, conform Doctrinei Apărării Naționale Generale, ca reacție la invadarea Cehoslovaciei în august 1968. Inițial, fără voia lui „Arkan“, suporterii „Delije“ au aderat politic la curentul naționalist pan-sârb „Cetnic“, promovat de

Vojislav Šešelj, liderul Partidului Radical Sârb. Însă după întâlnirea din octombrie 1990, de la restaurantul „Ruski Car“ („Țarul Rus“) din Belgrad, între „Arkan“ și Vojislav Šešelj, la care „Arkan“ i-a cerut lui Šešelj să înceteze legăturile cu suporterii „Delije“, dar acesta din urmă a refuzat, „Arkan“ a preluat controlul asupra suporterilor „Delije“ cu sprijinul regimului Miloșevici.

Imediat, tot în octombrie 1990, „Arkan“ s-a deplasat în Croația, la Knin, capi-

tala Provinciei Autonome Sârbe Krajina, pentru a pregăti secesiunea, în cazul în care Croația și-ar fi proclamat independența față de Iugoslavia. La 29 noiembrie 1990, autoritățile croate l-au capturat pe „Arkan“ la Dvor. Exista bănuiala că intenționa să-l asasineze pe președintele Franjo Tuđman. L-au condamnat la cinci ani închisoare pentru activități subversive. Însă la 14 iunie 1991, cu doar 11 zile înainte de proclamarea independenței Croației față de Iugoslavia din 25 iunie 1991, „Arkan“ a fost eliberat din penitenciarul

Zagreb și trimis înapoi în Serbia, ca parte a unei înțelegeri între regimurile Franjo Tuđman și Slobodan Miloșevici. Eliberarea lui „Arkan“, care ulterior va lupta pe front contra Croației, a fost la fel de controversată ca și eliberarea lui Igor Smirnov, președintele auto-proclamatei Republici Moldovenești Nistrene,

Vesna Bosanac

după ce, în august 1990, acesta fusese capturat la Kiev de cadrele Ministerului Afacerilor Interne de la Chișinău. Se spune că eliberarea lui „Arkan” s-a datorat fie unui schimb cu Vesna Bosanac, etnică croată voivodineană din Subotica, director al spitalului din Vukovar unde în timpul asediului din 1991 a salvat viețile a numeroși oameni răniți în atacurile comise de Armata Populară Iugoslavă (JNA) și de paramilitarii sârbi, fie contra sumei de 1 milion de mărci germane.

După eliberare, în contextul începerii conflictului armat dintre Croația și separatiștii sârbi sprijiniți de Armata Populară Iugoslavă (JNA), „Arkan” a participat în ultima parte a anului 1991 la atacurile asupra orașului adriatic croat Dubrovnik, care s-au soldat doar cu ocuparea hinterlandului rural învecinat, fără ca orașul propriu-zis să poată fi cucerit.

„Arkan” a condus Garda Voluntarilor Sârbi în luptele din 1991 contra trupelor croate din Slavonia Orientală, contribuind la preluarea controlului asupra localității Erdut și a satelor înconjurătoare, dar fără să poată ocupa marele oraș croat Osijek. În luptele contra croaților din Slavonia Orientală, „Tigrii” au acționat alături de o altă grupă paramilitară sârbă, „Skorpionii”, condusă de Slobodan Medici. Până la retrocedarea către Croația din 1998, „Arkan” a comercializat în interes propriu atât producția de petrol din zăcămintul de lângă localitatea Djeletovci din Slavonia Orientală, cât și lemnul din pădurile din zonă, de unde a tăiat ilegal

Voluntari sârbi terorizează populația din Bijelina

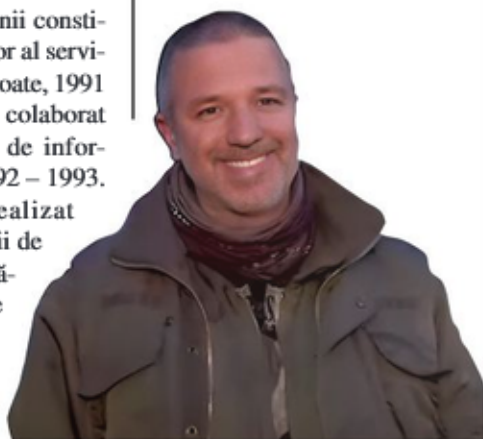
mii de metri cubi. „Arkan” a înființat și a condus o discotecă într-o biserică romano-catolică a croaților din Vukovar, după căderea acestui oraș în mâinile Armatei Populare Iugoslave (JNA) și a paramilitarilor sârbi, la 18 noiembrie 1991.

„Arkan” a avut o relație echivocă cu Croația independentă. Potrivit lui Josip Manolici, fost cadru croat al UDBA, epurat în 1972 după înfrângerea de către Tito a „Primăverii Croate”, colaborator apropiat al lui Franjo Tuđman, co-fondator alături de Tuđman al Comunității Democratice Croate (HDZ), ultimul premier al Croației din regimul Tuđman înainte de proclamarea independenței față de R.S.F. Iugoslavia (1990 – 1991), șef al Oficiului pentru protecția ordinii constituționale (coordonator al serviciilor de informații croate, 1991 – 1993), „Arkan” a colaborat cu serviciile croate de informații în perioada 1992 – 1993. Colaborarea s-a realizat atât pe linia furnizării de arme, cât și a furnizării de dovezi despre crimele de război comise de sârbi în Croația. Astfel, prin „Arkan” serviciile

croate au intrat în posesia înregistrărilor cu masacrul comis de sârbi asupra prizonierilor și civililor croați la 20 noiembrie 1991, la ferma Ovčara de lângă Vukovar. Potrivit lui Josip Manolici, „a fost un joc murdar cu «Arkan»”. La un moment dat, în această spionare reciprocă, apare o situație în care cuiva trebuie să i se dea ceva. Este un comerț și el a făcut acest comerț.”

„Tigrii” au luptat în Bosnia și Herțegovina, remarcându-se în trei mari operațiuni militare. Prima, soldată cu cucerirea orașului Bijelina în aprilie 1992, care la momentul respectiv era locuit în majoritate de musulmani bosniaci (boșniaci), iar în prezent este majoritar sârb și inclus în Republica Srpska. A doua, soldată cu recucerirea unei părți importante a arealului învecinat orașului Bihaci, din noiembrie – decembrie 1994, prin care arealul Kulen Vakuf a fost recuperat de Republica Srpska, iar arealul Velika Kladuša a reintrat sub controlul liderului musulman bosniac

Marko Milošević

local Fikret Abdici, ostil regimului Alija Izetbegovici de la Sarajevo, care a reconstituit Provincia Autonomă Bosnia de Vest, după ce fusese anterior înfrânt și alungat în iunie – august 1994 de trupele din Bihaci loiale lui Izetbegovici. A treia, la cumpăna lunilor septembrie – octombrie 1995, împreună cu „Frenkievicii” – „Berelele Roșii” – lui Franko Simatovici, „Frenki”, soldată cu oprirea ofensivei Corpului V de armată din Bihaci al musulmanilor bosniaci (boșniaci). „Tigrii” au comis asasinat, violuri, jafuri și acțiuni de curățare etnică împotriva civililor proveniți din respectivele popoare nesârbe.

În final, eforturile lui „Arkan” de constituire a unei Serbii Mari, care să încorporeze și teritorii locuite de etnici ne-sârbi, care să fie într-o cât mai mare măsură alungați prin măsurile de curățare etnică, au eșuat lamentabil.

În 1996, „Tigrii” lui „Arkan” și „Frenkievicii” lui Franko Simatovici „Frenki” au fuzionat, din ordinul lui Slobodan Miloševici, constituind Unitatea pentru Operațiuni Speciale (JSO), sub autoritatea Departamentului Securității Statului condus de Jovica Stanišić și sub comanda lui Franko Simatovici „Frenki” până în 1998 și a lui Milorad Ulemek „Legija” până în 2001.

„Arkan” a intrat în relații cu Camorra italiană și a recurs la recrutări forțate în cadrul „Tigrilor” din rândurile sârbilor refugiați din Croația după ofensivele

Căsătoria cu Svetlana Velickovici „Ceca”

din 1995 ale armatei croate soldate cu eliberarea Slavoniei Occidentale și a zonelor Banija, Kordun, Lika, Dalmația de Nord cu capitala Knin a auto-proclamatei Republici Sârbe Krajina.

Pentru crimele comise asupra civililor ne-sârbi, Tribunalul Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavia (T.P.I.) l-a pus sub acuzare pe „Arkan” în 1997, anunțul fiind făcut public abia la 31 martie 1999, după declanșarea de NATO, la 24 martie 1999, a campaniei de bombardamente aeriene împotriva R.F. Iugoslavia. „Arkan” a reacționat sfidător la adresa T.P.I.: „Să fiu judecat de Haga? Este ridicol! Nu-mi pasă deloc de ei. În curând eu aș putea să-i judec pe ei.”

„Arkan” a intrat și în poli-

tica sârbă, fondând Partidul Unității Sârbe, din partea căruia a devenit deputat în Parlamentul Republicii Serbia în 1993. S-a remarcat și prin două fotografii care l-au făcut celebru: în fruntea „Tigrilor”, în ținută de luptă, cu arma într-o mână și cu un pui de tigru în cealaltă mână; la nunta sa din 1995 cu Svetlana Velickovici

„Ceca”, divă a muzicii de petrecere sârbești „turbofolk”, îmbrăcat în costum tradițional de „voievod”, cu o cruce mare de aur la gât.

„Arkan” se scula în fiecare dimineață la ora 07.00, nu bea alcool și nu fuma. Inteligent și cu „școala vieții”, stăpâna foarte bine limbile engleză, franceză și italiană și se descurca în germană, suedeză și neerlandeză. A fost ridicat de puterea din statul iugoslav – Stane Dolanc –, ulterior sârb – Slobodan Miloševici –, iar în final a fost doborât de aceeași putere – Marko Miloševici, fiul lui Slobodan Miloševici –, pentru că ajunsese să-l concureze pe Marko Miloševici în contrabanda cu carburanți, prin încălcarea embargoului petrolier impus de O.N.U. Serbiei, dar și în contra-

banda cu țigări. A fost asasinat la 15 ianuarie 2000, pe când juca jocuri de noroc în holul Hotelului „Intercontinental” din Belgradul Nou, de un polițist obscur, Dobrosav Gavrici, cu conexiuni în cercuri mafioate.

În acea zi mă aflam la Novi Sad, capitala Provinciei Autonome Voivodina, ca bursier

Ljiljana Mijatovici

Înmormântarea
lui „Arkan”

la studii masterale la Catedra de Istorie a Facultății de Filosofie din cadrul Universității din Novi Sad. După ce vestea asasinării lui „Arkan” a fost anunțată întâi la radio, apoi și la televizor, toate persoanele cu care am interacționat, colegi de la facultate, vecini din căminul studentesc unde locuiam, cadre didactice, locuitori din Novi Sad și satele învecinate de diferite naționalități, inclusiv etnici români voivodinieni, fie neangajați politic, fie membri ai mișcării de rezistență „Otpor”, mi-au spus același lucru: Miloševici și fiul său au eliminat competiția din „Svert” (traficul de pe piața neagră).

„Arkan” a avut nouă copii. Primul, un băiat, dintr-o relație cu o suedeză.

Cu Natalija Martinovici, profesoară de limba și literatura spaniolă, s-a căsătorit în 1985, a petrecut luna de miere la Acapulco și a avut patru copii, doi fii și două fiice. După divorțul intervenit în 1994, Natalija și copiii s-au mutat într-un apartament dintr-o zonă selectă a Atenei, cumpărat de „Arkan”. Ulterior, Natalija a emigrat, împreună cu copiii, în S.U.A. Azi, Natalija trăiește la Los Angeles, iar vila din selectul cartier belgrădean Dedinje în

care a locuit împreună cu „Arkan” și cu copiii este închiriată cu 7.000 euro lunar.

Cu Svetlana Velicikovici „Ceca” s-a căsătorit în 1995 și a avut doi copii. „Ceca” a fost închisă în penitenciar, în martie 2003, aproape o jumătate de an, sub acuzația de legături cu membrii clanului „Zemun”, implicați în asasinarea premierului reformist și pro-occidental al Serbiei, Zoran Djindjici.

Mai puțin cunoscută a fost intensitatea poveștii de dragoste cu Ljiljana Mijatovici, actriță cunoscută pentru rolul interpretat în filmul „Beštije” din 1977. Cu ea a avut o fiică, Andjela, născută în 1980. „Arkan” o ruga să-i recite din poeziile scrise de Desanka Maksimovici și *Scrisoarea de dragoste a Tatianeii către Evgheni Oneghin*, de Aleksandr Pușkin. „Își punea capul în poala mea și îmi spunea să-i recit. Era romantic și spiritual.” „Când s-a născut Andjela, am avut o naștere dificilă – povestea Ljiljana. După aproximativ două sau trei ore, directorul acelei secții a spitalului a venit la mine, m-a întrebat dacă sunt Ljiljana Mijatovici și mi-a spus că mă sună soțul meu. Am fost uimită, pentru că știam că el este în închisoare. Am răspuns la telefon și i-am auzit vocea:

«Sufletul meu, frumoasa mea, cum ești?» Am fost șocată, am crezut că l-au eliberat, dar el mi-a spus că au declanșat o revoltă în închisoare și îl țin captiv pe director ca să mă poată suna, întrucât nu putea să fie lângă mine.”

„Principalele sale caracteristici erau curajul și deosebita gelozie – îl caracteriza Ljiljana. Când Andjela avea un an și el a fost eliberat din închisoare, i-am sărbătorit ziua de naștere la Sveti Stefan [o insulă luxoasă de pe litoralul adriatic munte-negrean, legată printr-un dig de țărmul pe care este situată vila reginei Maria „Mignon” a iugoslaviei, soția regelui Aleksandar Karadjordjević]. Pentru că era foarte gelos, ieșeam mereu împreună cu el, deși pe atunci era obiceiul ca muntenegrenii să nu-și ia femeile cu ei. Niciodată nu mă lăsa acasă. Într-o seară a venit un faimos jucător de bridge, care era cel mai bun prieten al actorului Omar Sharif. Toate fetele roiau în jurul lui. A venit la mine și m-a întrebat dacă vreau să joc cu el. Am împietrit. Željko s-a făcut roșu, l-a luat de mână și i-a spus că eu nu vreau să joc cu el și că el va juca. Respectivul s-a scuzat și i-a spus că poate fi mândru că are o astfel de soție.”

„Nu ne-am căsătorit din motive tehnice, întrucât era căutat de multe țări. A evadat din închisoare, se ascundea și de aceea nu am putut să ne legalizăm relația, deși el chiar dorea puternic acest lucru. Fiica noastră îi poartă numele de familie Ražnatovici, întrucât el a insistat. A dat o declarație în acest sens la consulat, pe atunci era în închisoare, în Olanda.” ■

SUB SEMNUL PARTIDULUI ARTA ROMÂNEASCĂ ÎNTRE 1948 ȘI 1989

ANA MARIA MĂCIUCĂ-PUFU

Arta românească a secolului al XX-lea a fost, generic vorbind, marcată de două mari perioade. Al Doilea Război Mondial, urmat de instaurarea comunismului, a determinat o diferență evidentă între prima și a doua jumătate de secol, atât problematizarea, cât și percepția artistică fiind abordate din unghiuri de interes diametral opuse. Dacă înainte de război se practica o artă liberă, în care fiecare artist își descoperea vocația și identitatea fără nicio constrângere, după război și, în special, în perioada comunistă, etapizarea evenimentelor politice a adus mari transformări în abordarea artistică.

Artiștii s-au reorientat, unii dintre ei fiind nevoiți sau acceptând să își fragmenteze cariera în funcție de cele două perioade. Alții, printre care unii care abia câștigaseră notorietate în primul deceniu de după război, au fost uitați sau marginalizați. A mai existat categoria fericită a celor care au plecat din țară, salvându-și principiile și crezul artistic. Aceste transformări nu s-au produs spontan, ci treptat, gradual, astfel încât impactul nu a fost perceput ca o fatalitate, ci, în mod paradoxal, ca o necesitate care dădea impresia de continuitate și de siguranță.

„Peisaj“...

Prima trecere a avut loc în perioada 1944 – 1953, când s-a produs o îndepărtare abruptă a trecutului și a oamenilor care îi aparțineau ca formare și ca ideologie. Au fost înlocuiți cu oameni de gândire nouă care, deși formați în perioada anterioară, se lăsau cu ușurință încorporați în noul sistem. Încă din anul 1948, curentele de avangardă, care se evidențiaseră și la noi în țară, au fost desprinse de realitate și considerate decadente (este demn de amintit aici cazul lui Constantin Brâncuși), pentru ca în scurt timp să fie respinse în totalitate.

Valoroși tineri artiști au fost nevoiți să execute lucrări care să propovăduiască noua ideologie politică și să promoveze figurile „luminoase” ale conducătorilor. Nou-înființata (1949) Cooperativă a

... și „Ana Ipătescu”,
tablouri de Alexandru Ciucurencu

Artiștilor Plastici, avându-l ca îndrumător pe Jules Perahim, avea tocmai rolul de a racola artiști talentați, precum Paul Gherasim, Ion Bițan, Virgil Almășan, Traian Trestioreanu. Aceștia au fost puși să execute, pe panouri uriașe, așa-numite lucrări „de agitație vizuală” – era vorba, de fapt, de o agitație propagandistică a instituțiilor înscrise în slujba statului. Nici artiștii consacrați în prima jumătate a secolului nu s-au putut sustrage de la aceste îndatoriri față de partid și de stat. Dar ei, datorită măiestriei deja dovedite, au realizat, în ciuda conținutului tematic impus, și adevărate opere de artă: Alexandru Ciucurencu („Ana Ipătescu”, „1 Mai”), Corneliu Baba („Oțelari”), Camil Ressu („Semnarea apelului pentru pace”).

Ideile împrumutate sau impuse de la Moscova au pătruns astfel în arta românească, ca și în întregul plan cultural. Ideologii și constructorii sistemului socialist s-au preocupat de

transformarea valorilor spirituale din perioada de libertate de dinainte de război în altele noi, așa-zise „muncitorești”, puse în slujba creării „unei vieți noi, superioare”, în care noua realitate socialistă să conducă evident la un „realism artistic”, de asemenea socialist. S-a produs în acest fel o ruptură totală cu trecutul prin trecerea la realismul socialist, care și-a trăit apogeul în jurul anului 1953.

În urma instaurării realismului socialist în artă, sistemul instituțional s-a echilibrat și a reușit să înglobeze cea mai mare parte a artiștilor, pentru care, evident, propunea anumite canoane. Păstrând unele caracteristici ale modernității, adaptabilitatea vechilor artiști la noua situație culturală s-a produs în mod firesc, fără eforturi sau sacrificii personale. După căderea comunismului, mulți s-au considerat victime și unii, a căror carieră și evoluție artistică a fost într-un fel stopată, chiar au fost.

Transmiterea realismului socialist de sorginte sovietică asupra țărilor estice s-a făcut în mod diferit de la o țară la alta și chiar de la o instituție la alta. În țara noastră,

procesul de centralizare a vieții cultural-artistice a început cu înființarea Uniunii Artiștilor Plastici (U.A.P.), în anul 1950, instituție colectivă ce avea să marcheze destinul istoriei artei postbelice. Ea a avut rol de mediator între artă și artiști, pe de o parte, și puterea comunistă, pe de altă parte, exercitând, în același timp, și controlul asupra mediului artistic. U.A.P. a fost de fapt reorganizarea și remodelarea Sindicatului Artelor Frumoase (S.A.F.) sub o nouă denumire, subordonată aparatului de stat, în care s-au înregistrat anumite continuități ale ideilor susținute în cadrul S.A.F., dar în care s-au produs transformări radicale operate de regimul comunist. Un aport important în înțelegerea raporturilor dintre structurile vechi și cele noi l-au avut nu doar S.A.F., dar și unii artiști, care s-au adaptat cu ușurință noilor condiții artistice, precum: M.H. Maxy, Jean Steriadi, Iosif Iser, Camil Ressu ș.a.

U.A.P. a fost considerată noua formă, superioară, „de organizare a vieții artistice”, „expresia unității metodei de creație a artiștilor din întreaga țară”. Ea urma să pună „problema asimilării profunde a metodei realismului socialist și a clarificării noțiunilor fundamentale ale esteticii marxist-leniniste”. A

fost creată și o revistă, *Arta Plastică*, devenită ulterior *Arta*, prin care statul făcea propagandă și educație socialistă atât în rândul artiștilor, cât și în rândul publicului. Potrivit principiilor realismului socialist, aceasta urma să evidențieze simțul concretului în detrimentul simțului afectiv,

„Semnarea apelului pentru pace”
de Camil Ressu

„Peisaj industrial (Moreni)”
de M.H. Maxy

să exacerbeze pragmatismul, diminuând importanța intelectualului, să aducă la cunoștință întregii „clase de oameni ai muncii” viața „din fabrici, de pe șantieri și din gospodăriile colective”. În urma naționalizării, totul trebuia făcut în mod „colectiv”, iar simțul proprietății individuale trebuia eliminat cu desăvârșire în rândul familiilor și al mării mase muncitorești.

Încă din anul 1948, s-a încercat realizarea unui sistem de expoziții colective anuale, la nivel național. Se urmărea conferirea unei identități comune artei produse în România socialistă, colectivitatea având rolul de a împlini misiunea ideologică, pedagogică, democratică și propagandistică a artei. Expoziția colectivă trebuia să reprezinte principala verigă prin care să fie implementate îndrumările, stimulentele și presiunile noii orânduirii.

Trebuie semnalată organizarea, tot în 1948, expoziției „Flacăra”, eveniment de distribuire a ideologiei noii istorii. Nume sonore de artiști cu opțiuni stilistice diferite formau Comite-

tul de inițiativă al expoziției (M.H. Maxy, Lucian Grigorescu, Alexandru Ciucurencu, Cornel Medrea), la care s-au adăugat ulterior artiști mai tineri (Ligia Macovei, Eugen Ispir, Gheorghe Labin, Zoe Băicoianu, precum și colecționarul K.H. Zambacian și criticul Nicolae Argintescu-Amza). Unii dintre ei făcuseră chiar parte și din juriul Salonului oficial din anul anterior. Grupul „Flacăra”, inițiat de M.H. Maxy, a fost prezentat într-un articol din ziarul *Națiunea* ca fiind o avangardă a transformării artei dintr-o ocupație elitistă, desprinsă de realitatea socială, într-una angajată, ce trebuia să se deschidă către colectivitate și să se integreze noilor instituții și noii ideologii.

Prin urmare, arta trebuia să devină un instrument prin care să fie evocate marile realizări materiale ale regimului comunist, industrializarea țării, colectivizarea agriculturii. Câștigul era de ambele părți: artiștii și-au negociat poziții ierarhice superioare, aducându-și operele în centrul de interes, iar instituțiile au inventat mecanisme de control și supervizare a activităților și a produselor artistice prin înființarea unor comisii de epurare, prin organizarea de plenare și de ședințe etc. Artiștii deveneau atât supravegheați, cât

și supraveghetori, medierea și controlul instituțiilor ajungând să monitorizeze chiar și dimensiunea publică a artei, întâlnirea ei cu publicul.

Din punct de vedere tematic, compozițiile artistice erau inspirate de activitățile puse în slujba „reconstrucției socialiste” în industrie și agricultură, de luptele duse „împotriva dușmanului de clasă și fascismului”. Peisajele trebuia să fie preponderent industriale, iar naturile statice trebuia să surprindă noile bogății ale țării, create de comunism. Totul se realiza în ideea promovării „omului nou”, angajat în realizarea progresului prin participarea la înfăptuirea „revoluției culturale și a celei tehnico-științifice”, a cărui valoare morală și socială trebuia să fie evidențiată prin portret. Artă devenit un aparat al mistificării, viziunea asupra realității fiind predefinită în concordanță cu interesele partidului și ale statului.

Se crea oamenilor simpli iluzia că puterea și destinul țării se aflau în mâinile lor, adevăratul scop fiind glorificarea comunismului și a celor care se aflau la cârma țării. Propaganda socialistă a impus portrete și tipologii menite a-i insufla omului simplu ideea că ar fi fost un supraom (cum exemplifică „Portretul lui Lenin” al lui M.H. Maxy). Realitatea era

„Cântarea României” de Sabin Bălașa

*Picturi expuse la prima expoziție „Flacăra”,
11 aprilie 1948 (sursa foto: Memorialul Sighet)*

de fapt alta. Potrivit principiilor materialismului științific, trebuia dizolvate și eliminate trăirile interioare exprimate prin intermediul artei, exteriorizarea acestora fiind controlată, monitorizată și manipulată într-o singură direcție: cea a depersonalizării. Se încerca îndepărtarea credinței în Dumnezeu, statul adoptând măsuri menite să ducă la eliminarea ei. Se încerca de asemenea inocularea, în rândurile populației, a ideii că puterea absolută este cea a statului. În acest context, arta nu se limita doar la reprezentarea puterii, ci participa nemijlocit, fiind chiar un instrument important, la lupta pentru putere.

Astfel, au fost înlocuiți atât cei din fruntea instituțiilor culturale importante (Academia Română, Societatea Scriitorilor Români etc.), cât și membrii lor. Ținând cont de faptul că *imagea* juca un rol imens în promovarea ideologiei sovietice, arta plastică și cei care o creau trebuia, implicit, să suporte o nouă orientare. Artiștii deja consacrați erau obligați, pentru a nu își „compromite” numele și pentru a nu-și rata drumul afirmării, să răspundă

cerințelor de partid printr-o pictură directă, figurativă și descriptivă în spiritul ideologiei.

Mulți dintre artiștii plastici au acceptat noua situație și au fost nevoiți să se adapteze acesteia (Traian Brădean, Sabin Bălașa, Adina Paula Moscu, Ciprian Radovan, Dan Hatmanu, Eugen Palade și alții, născuți sau formați în comunism) prin asimilarea tematică a portretului omagial. Comuniștii îl apreciau pentru simplitatea descrierii, tema predilectă a *portretului* fiind constituită din cei doi mari conducători ai țării: Nicolae și Elena Ceaușescu, ale căror realizări trebuia să fie aduse permanent în conștiința publicului. Sabin Bălașa a fost unul dintre cele mai vehiculate nume în acest context, el realizând portrete și compoziții prin intermediul U.A.P. și al Combinatului Fondului Plastic. Cei care nu acceptau tematica impusă și care nu înțelegeau să își trădeze principiile creației erau nevoiți să accepte exilul din țară, adesea prin mijloace nelegale.

Cea mai spectaculoasă ca tehnică a rămas *compoziția cu personaje*, imagini ample, de la scene clasice, până la repre-

zentări omagiale exagerate ce atingeau sfera supraréalului. Acestea din urmă aveau rolul de a cultiva cultul personalității conducătorului statului, mai ales după vizitele sale în China și în Coreea de Nord, din anul 1971. Grandomania sa se reflecta imediat asupra ideologiei esteticului în artă. Portretele și compozițiile celor „doi continuatori ai istoriei dacilor” și ai „conștiinței naționale milenare” trebuia să fie încadrate în categoria eroilor istorici (Decebal, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Avram Iancu etc.), iar temele abordate trebuia să evidențieze noua ipostază a conducătorului, de „sol al păcii”.

Numeroși pictori, de la amatori, până la noi profesioniști și mulți dintre cei deja consacrați, s-au folosit de acest prilej pentru a ieși în evidență. Imaginile reprezentate din dorința de a stârni interesul conducătorilor erau de cele mai multe ori hilare, sfidând grotescul. Scenele erau prezentate cu o vitalitate rigidă și ireală, ce propunea discursuri ritualice, fantasmagorice, în care *cel mai iubit fiu al țării, geniul Carpaților, marele cârmaci, iubitul conducător și savantul de renume mondial* monopolizau exprimările tematiche. Organizarea până la bizar a elementelor compoziționale stârnea senzații vizuale diverse. Naivitatea exprimării, neasumată de artiști, inconștientă chiar, avea rolul de a crea posibilitatea comunicării artei cu exteriorul prin lucrări a căror abordare, de tip modernist, se dorea a conține un discurs narativ profund.

Reprezentările picturale prin *peisaj*, urban sau industrial, erau de asemenea un mijloc prin

„Constituirea
gospodăriei
colective”
de Corneliu Baba

care trebuia să fie exacerbate realizările sistemului, prezentate exuberant. Din ele trebuia să transpară, de asemenea, cultul personalității *conducătorului iubit*. Abordarea naturii statice și a peisajului era însă mai puțin îngrădită ca exprimare decât portretul și compoziția, deși s-a încercat și aici impunerea direcțiilor ideologice. S-au manifestat în special în tematicile care prezentau peisaje agricole, unde câmpurile și livezile trebuia să apară abundant roditoare, sau care înfățișau realizările în privința producției agricole, reliefând importanța utilajelor agricole și scene industriale. De asemenea, casa natală de la Scornicești a dictatorului comunist era o tematică predilectă, abordată cu frecvență de majoritatea pictorilor care se puseseră deja în slujba sistemului.

Pictura abstractă și, în general, tot ceea ce avea o exprimare experimentală și sintetică, era

la rândul ei drastic sancționată, ajungându-se până la o interdicție artiștilor, care se și denunțau între ei. Înseși culorile utilizate în perspectiva retiniană, reprezentarea provenită din impresionism erau prezentate ca fiind „formaliste”, iar artiștii făceau eforturi mari pentru a putea realiza trecerea de la creațiile anterioare la cele impuse. Unii dintre aceștia (Ion Țuculescu, Hans Mattis-Teutsch ș.a.) au încercat să se sustragă cerințelor noii ideologii artistice, expunându-se unor riscuri încă insuficient cunoscute, chiar și prin faptul că erau absenți de la tot felul de apeluri și convocări programate de atașatii sistemului. Alții alegeau acceptarea, precum Alexandru Ciucurencu, ale cărui încercări de a se conforma comenzilor oficiale sunt înduioșătoare, uneori par de-a dreptul caraghioase. Un alt exemplu a fost Corneliu Baba, autorul operei „Constituirea

gospodăriei colective”, a cărui viziune eroică și monumentală asupra omului și a existenței sale era greu de asociat cu scenariile propagandistice ale realismului socialist. Din acest motiv, a fost multă vreme ignorat și sancționat, chiar marginalizat prin scoaterea sa din învățământ – era profesor la Institutul „Nicolae Grigorescu”.

În acest context complex, expoziția Pinacotecii București – „De la realismul socialist la comunismul național” –, vernisată în decembrie 2025 și expusă până la 30 august 2026 – își propune să prezinte publicului evoluția artei românești din perioada comunistă, punând accent pe modurile de manifestare artistică specifice epocii: realismul socialist și arta de propagandă.

Demersul curatorial nu are rolul de a judeca, de a glorifica sau de a condamna, ci de a documenta și contextualiza istoric un fenomen cultural esențial pentru înțelegerea artei românești din secolul al XX-lea. Expoziția își propune să evidențieze felul în care artiștii s-au poziționat față de regim – de la conformismul impus până la subtila rezistență prin estetică – și să arate că, în pofida limitărilor ideologice, creația plastică a continuat să evolueze, să caute forme și sensuri. ■

Radio
România
București fm

[98,3 FM]

O VIAȚĂ DEDICATĂ POLIȚIEI: LILIAN WYLES

DORINA MIHALCEA

În S.U.A., unde poliția se înființa la începutul veacului al XIX-lea, primele două femei angajate în sistemul penitenciar al orașului New York au apărut în 1845.

În schimb, peste Ocean, englezii s-au arătat mai reticenți. Abia în 1883, Poliția Metropolitană a decis să angajeze persoane de sex feminin pentru a servi ca intermediare între deținute sau urmăritele penal și poliștii sau anchetatorii bărbați. Inițial a fost vorba de o singură angajată; cea de-a doua a venit după trei ani. Marea majoritate erau soții de poliști, cunoscătoare deja ale sistemului. Încă de la început, bărbații nu au văzut cu ochi buni ca o asemenea meserie să fie încredințată unei doamne. Deoarece, în opinia lor conservatoare prin definiție, cum să poată asista la altercațiile bețivilor o persoană care se dorește a fi respectabilă, să facă față injuriilor celor revoltați sau certați cu legea?!

Intrearea în noul veac, dar, mai ales, prima conflagrație mondială și sarcinile pe care femeile au fost nevoite să le îndeplinească din cauza lipsei mâinii de lucru masculine, au schimbat, oarecum, percepția generală.

În continuare însă, femeilor le-a fost dificil să performeze în anumite domenii – iar cel al apărării cetățenilor a fost unul dintre cele mai complicate. În primii ani ai veacului al XX-lea s-au evidențiat câteva încercări – mai mult sau mai puțin reușite – de a face poliția să primească

și ajutor feminin. Succes a avut și a fost remarcată favorabil de populație inițiativa serviciului de patrulare al femeilor – o acțiune voluntară, organizată de Sophia Stanley (1873 – 1953), o scoțiană bătrânoasă, care a decis să își apere suratele tinere venite să lucreze în fabricile din marile orașe în timpul războiului, fete ce puteau deveni prăzi sigure ale lumii interlope sau chiar să își piardă viața.

11 noiembrie 1918: o zi ca oricare alta de toamnă târzie. În Londra vremea era mohorâtă, rece, dar fără

precipitații. Aproape de prânz, situația s-a schimbat radical. Fix la ora 11 dimineața sirenele au trezit tot orașul din monotonie și amorțeală. La doar câteva minute după semnarea armistițiului din pădurea Compiègne, populația era anunțată că războiul încetase.

Stanley a înțeles pe dată că activitatea depusă de voluntarele conduse de ea putea rămâne fără obiect: odată încheiat conflictul, multe fabrici de muniție se vor închide, iar marea majoritate a tinerelor vor fi obligate să se întoarcă acasă.

Se pare că astfel au gândit și unele oficialități din fruntea Poliției Metropolitane. Conducătorul serviciului londonez, sir Edward Henry (1850 – 1931, cunoscut astăzi drept cel care a introdus metoda amprentării și care a insistat pentru introducerea câinilor poliști), a convocat-o pe doamna Stanley. Conducătoarea voluntarelor nu spera la nimic bun... Odată intrată în biroul înaltului comisar, a fost înștiințată că vechiul contract se anula. Sophia a oftat, însă nu se putea da așa ușor bătută. Când era pregătită să-și apere fetele, comisarul a zămbit și i-a făcut o altă propunere: ce ar zice să devină prima femeie super-intendent al Poliției Femeilor?! Și-ar continua și activitatea, alături de colegi mult mai pregătite, și ar și primi o remunerație de 200 lire pe an...

Era o propunere de nerefuzat!

Sophia Stanley

zată! Așa că Sophia s-a pus pe treabă și a început să recruteze. Existau multe femei hotărâte să-și schimbe viața, să sfideze cutumele și, mai ales, să se implice în apărarea concetățenilor...

Într-o asemenea Londră se reîntorcea și Lilian Mary Elizabeth Wyles, o tânără destul de greu încercată de soartă în ultimii ani. Se născuse la 31 august 1885, într-o familie din clasa mijlocie, relativ înstărită, din orașul Bourne (comitatul Lincolnshire), din partea central-estică a Angliei. Clanul Wyles, care deținea o berărie, l-a obligat pe tată, Joseph, să renunțe la visul de a deveni avocat și să se implice în afacerile familiei. Asta a făcut ca, împreună cu soția și fiica, să își schimbe destul de des locuința, mergând acolo unde trebuia deschis un nou punct de desfacere sau de producție. Însă Joseph nu a putut uita cu totul ce își dorise în tinerețe și a început să-și pregătească copila să iubească dreptatea și apărarea confrăților. Așa s-a ajuns ca Lilian să fie înscrisă la Facultatea de Drept, dar izbucnirea Primului Război Mondial i-a spulberat și ei visul...

Au urmat ani grei. Tânăra s-a implicat, fără să se plângă: a lucrat zi și noapte în spitale, pentru ajutorarea răniților; a gătit; a pansat; a ascultat jelațiile celor întorși de pe front; s-a rugat la patul muribunzilor... Atât de mult au consumat-o toate acestea, încât, trei ani mai târziu, familia a fost nevoită să o trimită în Africa de Sud, la niște prieteni, pentru a se reface, cel puțin fizic.

Una dintre primele imagini care au uimit-o, reîntoarsă în patrie, la sfârșitul verii anului

Sir Edward Henry

1918, a fost cea a femeilor care patrolau pe străzile Capitalei, purtând, cu mândrie, o banderolă de culoare albastră, cu însemnele Poliției Metropolitane. Peste puțin timp, Lilian se afla în fața doamnei Stanley, la un interviu ce avea să îi schimbe viața.

Când a fost acceptată, abia împlinise 33 de ani. A obținut relativ ușor slujba, în ciuda competiției acerbe. Fusese simplu, deoarece îndeplinea și restul de cerințe – minimul de înălțime (1,62 m) și nu avea copii mici în întreținere.

Alături de alte 24 de tovarășe, la sfârșitul anului 1918, Lilian a început procesul de instrucție la Peel House, sediul oficial de pregătire al Poliției Metropolitane. Femeile au învățat alături de colegii bărbați, nelăsându-se doborâte de ironiile acestora. Însuși fratele domnișoarei Wyles fusese atât de convins că sora nu avea cum să ajungă polițist, încât a pus un pariu cu aceasta, mizând pe 100 de lire, o sumă măricică pentru acele vremuri. Cum a pierdut rămașagul, a fost nevoit să

Membre ale serviciului de patrulare al femeilor

plătească. Până la urmă, Lilian a acceptat să primească câștigul în tranșe.

După aproximativ două luni de pregătire, la 17 februarie 1919, Lilian Wyles a semnat un

contract de angajare cu o durată de un an. În însemnările oficiale apărea ca „Lilian Mary Elizabeth Wyles, înălțime 1,65 m, înscrisă cu numărul 23, parte a Patrului de Femei nr. 4”.

În martie a fost promovată sergent și i s-a încredințat supravegherea zonei centrale a orașului și o parte din adevăratul nucleu istoric al estului Londrei, așa-numitul East End. Spațiul cuprindea multe zone rău famate, precum cele ale docurilor și ale cartierelor chinezești, așa că Lilian avea să se confrunte cu multe probleme, mai ales că femeilor polițiste nu li se acordase și dreptul de a aresta. Reținerea unui suspect se putea face doar în prezența unui polițist bărbat, astfel că ea și colegile erau nevoite nu numai să patruleze, să supravegheze activitățile ilegale, ci și să alerge în căutarea supervisorului, când observau un suspect. Astfel că, de multe ori, numeroși răufăcători scăpau...

După cum avea să descrie ani mai târziu, în autobiografie

Un caz din 1928 avea să schimbe percepția colegilor bărbați asupra lui Lilian Wyles. Era vorba de chestiunea „Savidge”. Povestea, aparent simplă, a căpătat, rapid, conotații importante, lovind atât în cutumele conservatoare ale epocii, cât și în legăturile strânse dintre mediul politic și conducerea forțelor polițienești.

Era o după-amiază liniștită de 23 aprilie, când polițiștii ce patrulau pe aleile din Hyde Park au arestat un cuplu destul de ciudat, surprins în poziții și activități indecente și ilegale. Cei implicați – o frumoasă tânără brunetă și un destul de prezentabil domn în floarea vieții – au fost conduși la secție. Acolo s-a descoperit că bărbatul era un membru al elitei politice și sociale, Sir Leo George Chiozza Money (1870 – 1944), un italian emigrat în Marea Britanie, fost membru al Parlamentului, jurnalist și scriitor. Iar tânăra, o anume Irene Savidge (1905 – 1985), născută în Tottenham, despre care autoritățile au aflat că era înregistrată ca muncitoare într-o suburbie a Londrei. Polițiștii din patrulă au notat în registru cele descoperite. Colegii lor

au trecut la punerea sub acuzare. Însă Sir Money a reacționat rapid: era doar o simplă neînțelegere... El doar îi dăduse câteva sfaturi despre viață și carieră domnișoarei. Polițiștii au fost cei grei de cap, trebuia să își ceară scuze. Nu putea să fie acuzat astfel. Erau o rușine pentru nație... A dat telefoane peste tot, și-a adus toți prietenii sus-puși să-l susțină.

Agitația a fost atât de mare, încât inspectorul șef Alfred Collins a fost trimis să caute probe solide la locul faptei, lucru greu de îndeplinit... Dar oficialul s-a gândit la o soluție salvatoare

– dacă ar interoga-o pe tânăra și, punând presiune pe ea, întreaga vină să cadă asupra-i. Fata trebuia să fie acuzată că l-a ademenit și înșelat pe onorabilul Sir.

Zis și făcut:

Sir Leo George Chiozza Money

(*A Woman at Scotland Yard: Reflections on the Struggles and Achievements of Thirty Years in the Metropolitan Police*, O femeie la Scotland Yard: Reflecții despre greutățile și realizările din 30 de ani dedicați Poliției Metropolitane, 1952), implicarea doamnei Stanley nu a cunoscut limite. Odată terminat instructajul, șefa le-a dus pe cele 25 de femei la celebrul magazin Harrods, unde a comandat raionului de croitorie uniforme pe care le credea potrivite pentru proaspetele polițiște. Și ele se pare că au fost plătite din contul doamnei super-intendent! Prima ieșire pe străzi cu noua înfățișare avea să se petreacă la 17 mai 1919.

Lilian s-a dovedit, încă de la bun început, foarte pricepută: răspundea la orice

Joan Lock

solicitare în timp record, era eficientă și arăta, mereu, o minte deschisă și un solid bun simț. Nu a fost deloc o mirare că i-au tot fost reînnoite contractele anuale. Mai mult chiar, la 8

ianuarie 1921, a fost promovată: inspector clasa a II-a.

În 1922 se vorbea că experimentul început în 1919 trebuia să fie încheiat; multe oficialități susținând că rezultatele

Irene a fost escortată de la locul de muncă și adusă la sediul poliției. Acolo, Lilian Wyles era de serviciu și aștepta să îi ia ea declarația, după cum stipula regulamentul. Însă Collins a decis să conducă el interogatoriul, fără ca Wyles să fie prezentă. Domnișoara Savidge s-a plâns mai târziu de comportamentul inspectorului, care, după unele surse, ar fi lovit-o, după altele, ar fi încercat să o atingă în moduri nepermise.

Cazul a luat amploare, mai ales că Money fusese clar un protejat al lui David Lloyd George în zilele acestuia de glorie. Chiar și după ce Lloyd George a fost forțat să părăsească fotoliul de premier, în octombrie 1922, și influența italianului scăzuse, mulți politicieni s-au simțit amenințați de acțiunile poliției în asemenea cazuri. Ca atare, a fost înființată o comisie regală de investigații. Re-

Irene Savidge

zultatele anchetei oficiale au criticat zelul excesiv al poliției, însă anchetatorii care au condus cazul au fost exonerati de comportament inadecvat. În tot acel timp, Wyles s-a comportat exemplar, susținându-și colegii și, în special, pe Collins. Nu numai că a dat declarații în favoarea caracterului moral al acestuia și a calităților de investigator, dar i-a fost alături, împiedicându-l să-și înece amarul în alcool. O istorioară din acele vremuri spune chiar că i-ar fi dăruit o amuletă norocoasă, o sămânță de mahon. Atât de atașat ar fi fost Collins

de acea boabă, încât, odată, când soția ar fi trimis la spălătorie sacoul fără să verifice dacă o avea în buzunar, ar fi făcut un atac de panică...

După rezultatul pozitiv al audierilor, Wyles și Collins au rămas în bune relații, Lilian câștigându-și respectul colegilor! ■

nu fuseseră deloc unele satisfăcătoare. Petiții, audiențe, declarații în presă – un întreg arsenal a fost pus la bătaie și, până la urmă, doamnele au reușit. S-a decis ca echipa de 25 de polițiste să rămână în funcție, de astă dată cu aceleași drepturi cu cele acordate omologilor bărbați.

După cum avea să descrie o altă polițistă, Joan Lock, într-una dintre cele mai pline de vervă istorii ale poliției britanice din perspectivă feminină (*The British Police-woman: Her Story*, Povestea polițistei britanice, 1979), pe stradă, slujba nu a fost deloc una simplă. „La început, pe Wyles a descurajat-o felul cum o priveau, cu reticență și chiar ironie, oamenii. Apoi, încetul cu încetul, s-a obișnuit cu

faptul că ceilalți trebuia să le considere, pe ea și colegile ei, ca pe o imagine reprezentativă a Londrei. Precum Turnul sau Westminster Abbey, de pildă... Nu conta că oamenii se opreau și comentau răutăcioși. «Ce privești ciudată!» sau «Nu pare deloc să fie o femeie!» sau «Fata asta nu este nici pe departe una frumușică!»».

Odată cu noul statut, Wyles a devenit și membru permanent al departamentului de Investiții Criminale, prima asemenea instituție din cadrul Poliției Metropolitane. Iar, în februarie 1935, a fost promovată investigator clasa I (echivalent, astăzi, cu un inspector-șef), primind și șase recunoașteri oficiale pentru implicarea în rezolvarea unor cazuri de prostituție, expunere indecentă, incest și avort.

La 16 februarie 1949, după trei decenii petrecute în slujba cetățeanului, Lilian Wyles a decis să se pensioneze. Nu ceruse, în tot acel timp, decât o singură scutire pe motiv de boală... La scurt timp, acei ani îndelungați de serviciu dedicat i-au adus și o recunoaștere din partea regelui George al VI-lea, care i-a acordat, la 6 iunie, Medalia Imperiului Britanic. La acel moment, Poliția Metropolitană număra 338 de membre, dintre care 21 făceau parte și din Departamentul de Investiții Criminale.

Nu a găsit niciodată timpul pentru a se căsători sau a aduce pe lume urmași. După pensionare, s-a retras în regiunea natală a mamei, Cornwall. Acolo avea să se și stingă din viață, la 89 de ani, la 13 mai 1975. ■

UN CONFLICT UITAT

(Urmare din p. 20)

Recent (14 decembrie 2025), pe platforma media „NetEase Hao” a apărut un amplu articol, nesemnat, în care, evocând pierderile teritoriale ale Chinei, angajarea actuală a Rusiei în războiul din Ucraina și dificultățile economice interne cu care aceasta se confruntă, autorul opinează că, „dacă Rusia s-ar destrăma cu adevărat, 7 milioane de km² din Extremul Orient nu pot fi pierduți. China a suferit pierderi de-a lungul istoriei și acum trebuie să învețe lecțiile. Nu te gândești la anexarea cu forța, asta va atrage critici din partea întregii lumi, la fel ca în cazul Crimeii. Abordarea inteligentă

este să fim flexibili, să continuăm să investim bani și forță de muncă, să semnăm contracte pe termen lung și să sprijinim forțele pro-chineze din regiune, nominal independentă, dar practic dependentă de sprijinul chinez. În general, planurile Chinei pentru Extremul Orient trebuie să fie pe termen lung. Penetrarea economică este linia principală, iar opțiunea diplomatică este nava auxiliară. 7 milioane de km² nu pot fi pierduți, întrucât este vorba despre securitate și resurse.”

În anul 2001, Rusia și China au semnat un Tratat de bună vecinătate, prietenie și cooperare, în care se statua prietenia dintre cele două state „din generație în

generație”. Metafora lansată, poetic, cu trei sferturi de veac în urmă („Rusii și chinezii sunt frați pentru totdeauna”) a fost înlocuită, juridic, cu sloganul-manifest „prietenii pentru totdeauna și dușmanii niciodată” și consolidată, declarativ, de „parteneriatul strategic fără limite”, anunțat de cele două state în ajunul invaziei ruse în Ucraina.

Prudent, Rusia și China încearcă o revigorare, în condițiile specifice ale politicii mondiale actuale, a vechii „diplomații triumfătoare”. Greu însă de determinat dacă vor reuși și, esențial, cine ar urma să fie, de această dată, vârful de lance al acestei diplomații. ■

Deși nu se inventase încă breaking-news-ul, primul număr, ca numerotare, din noul an al ziarelor conține o astfel de știre. Iată cum suna ea pe prima pagină a Universului din 1 ianuarie 1926 (reamintim că zările din perioada interbelică erau antedatate cu o zi): „În ultimele zile s-au răspândit în public diferite zvonuri în legătură cu șederea prelungită a A.S.R. principele Carol în străinătate. Se știe că A.S.R. principele Carol a fost la Londra, însărcinat de M.S. regele să-L reprezinte la funeraliile reginei Alexandra.“

Se confirmă rapid că nu erau simple zvonuri. Carol a plecat de la Londra în Franța, după câteva zile în Italia, apoi s-a mutat în Elveția. Ministrul Palatului, Hiotu, a fost trimis să îl recheme în țară, dar a refuzat. I-a trimis regelui o scrisoare, în care îl informa că renunță la drepturile sale de succesiune. Regele a convocat un Consiliu de Coroană. Un tren special a plecat din Gara de Nord către Sinaia, cu cei mai mulți dintre participanții la Consiliu.

ROMÂNIA, ACUM 100 DE ANI

După sosirea trenului, Nicolae Iorga a fost urcat într-un automobil și dus de îndată la Peleş, unde îl așteptau regele și regina. Încercările unora dintre participanți de a stăruie pe lângă rege să se încerce convingerea principelui să nu renunțe s-au lovit de hotărârea fermă a lui Ferdinand de a accepta renunțarea.

La ora 16.00 au sosit la Peleş membrii Consiliului de Coroană. La ora 17.00 au sosit și suveranii. S-a citit scrisoarea lui Carol, prin care se obliga să nu mai revină în țară vreme de zece ani. S-a dat cuvântul participanților. Vaida-Voevod a spus: „Principele Carol ar putea, după un timp oarecare, să aibă un

amestec în politica țării, amestec care ar putea să tulbure viața noastră de stat.“ Iorga a declarat: „Situația mea este deosebit de grea. Deoparte e hotărârea irevocabilă pe care mi-o comunică Maiestatea Sa. (Regele intervine și spune că și decizia principelui este irevocabilă.) A mai fost o hotărâre «irevocabilă» și atunci, la Bistrița, am izbutit a readuce Maiestatea Voastră pe fiul său. Și nu pot uita cuvintele lui: «De ce nu mi s-a vorbit astfel?» [...] Și fiindcă se întâmplă că sunt și istoric, eu știu că regențele copiilor regali au fost totdeauna dezastruoase pentru o dinastie

*Pe peronul Gării de Nord,
la plecarea spre
Consiliul de Coroană
de la Sinaia,
de la stânga: I.G. Duca,
Ion I.C. Brătianu,
Tancred Constantinescu
și Gheorghe Mărzescu*

și pentru o țară. Doresc să nu fiu profet, dar vorbind așa am mântuit sufletul meu." Restul participanților se declară de acord total cu decizia regelui Ferdinand. Acesta desemnează rapid și regența: patriarhul Miron Cristea, principele Nicolae și G. Buzdugan, prim-președinte al Curții de Casație și Justiție.

Ziarul *Adevărul* din 14 Ianuarie anunță că Guvernul a luat decizia să generalizeze cenzura presei la toate ziarele din Capitală. La Poșta vor fi supuse unui control sever ziarurile străine care sosesc pentru abonați. Măsura era determinată și de unele articole apărute în presa străină după abdicarea principelui Carol. Într-un gest de solidaritate rară în presa noastră, directorii de ziare din București s-au întrunit la 15 ianuarie și au protestat contra instaurării cenzurii presei și a opririi presei străine. Dacă se va continua, vor suspenda apariția publicațiilor. Semnează: *Adevărul*, *Argus*, *Aurora*, *Bursa*, *Cuvântul*, *Dimineața*, *Lupta*, *Neamul Românesc*, *Rampa*, *România*, *Universul*. A doua zi Guvernul anunță că a renunțat la măsură.

În februarie se organizează alegeri locale. „Se pregătesc violențe, ilegalități și fraude” – vestește *Adevărul*. Într-adevăr, în perioada următoare sunt menționate în presă numeroase incidente. În comuna Bursucani, din județul Covurlui, cu ocazia depunerii listei de candidați a Partidului Național (Maniu), primarul comunei, Iancu Cujbă, cu toate rudele sale, membri ai Partidului Național Liberal, i-au luat la bătaie cu ciomegele pe cei veniți cu lista. Sunt patru răniți, câte doi de fiecare tabără. La Calafat, un candidat a invitat

Istoricul Radu Rosetti, tatăl generalului Radu R. Rosetti

cele câteva sute de persoane care semnaseră pentru candidatura sa, după depunerea listelor, așa cum se obișnuiește, să cinstească momentul. S-a băut mai mult decât se cuvenea și alegătorii au pornit spre primărie, unde au spart câteva geamuri și au tras cu revolverele. Poliția nu a reușit să-i potolească pe turbulenți și s-a făcut apel la armată. La final, au fost găsiți în curtea primăriei, loviți de gloanțe, doi cetățeni decedați. Într-o comună din Teleorman, lista alegătorilor cuprindea 253 de persoane, dar la tribunal, pentru înregistrare, nu a ajuns decât cu 142. Conform art.

Armata menține ordinea pe străzile Bucureștiului

167 și 168 din Legea administrativă, ministrul de Interne convoacă alegerile pentru municipii, arătând în convocare localitatea unde se fac alegerile, numărul consilierilor de ales, ziua alegerilor, orele de votare și data întrunirii consiliului ales. Această convocare se publică în *Monitorul oficial*, cu 21 de zile înainte de data alegerilor. Deși termenul a trecut de mult, s-a publicat doar convocarea pentru București. Cu o zi înainte de alegeri, s-au prezentat la Primărie domnii Virgil Madgearu, Dem. Dobrescu și Em. Protopopescu-Pache, pentru a reclama că nu se găsesc la judecătoriile respective cărțile de alegător. Madgearu a intrat în cabinetul ajutorului de primar și l-a agresat. A sosit un pluton de jandarmi. S-a luat hotărârea să se elibereze duplicate pentru alegătorii care nu-și primiseră cărțile de alegători. În final, puterea pierde în fața opoziției în toate orașele importante.

Marioara Ventura, societară a Comediei Franceze, va da la Teatrul Național o serie de reprezentații cu piesele *Ioana d'Arc*, de Bernard Shaw, *Secretul*, de Bernstein, și *Phedra*, de Racine. Societatea autorilor dramatici a sărbătorit la 11 februarie, printr-un banchet, pe Maria Filotti, societară a Teatrului Național și profesoară la Conservator. Ministrul Artelor, Al. Lapedatu, a anunțat cu acest prilej că deschide subscripția pentru înălțarea unui monument lui I.L. Caragiale. Academia Română a instituit un concurs pentru proiectul clădirii localului său, care va cuprinde biblioteca, sălile de ședințe și serviciile administrative. Nu se mai știe nimic despre carnetele cu însemnări ale lui Titu Maiorescu.

Dar se vor publica memoriile lui Alexandru Marghiolan. Ele se culeg acum la mașină. Se discută ce se va da publicității și ce nu, căci vor fi și părți ce nu se vor publica.

Scandal în diplomația română, între ministrul României la Washington, Anton Bibescu, și Nicolae Titulescu, ministrul României la Londra. Titulescu conduse o delegație care mersese la negocieri la Washington pentru datoriile acumulate în război de România, iar Bibescu nu fusese informat despre sosirea ei. Mai mult, Bibescu spunea că el obținuse deja condiții similare cu cele ale lui Titulescu. Titulescu i-a telegrafiat ministrului Afacerilor Străine, I.G. Duca, că dacă Bibescu este menținut la Washington, el, Titulescu, își dă demisia din diplomație. A avut succes și regele a semnat decretul de rechemare a lui Anton Bibescu.

Sâmbătă, 16 ianuarie, în Amfiteatrul Fundației Carol, s-a ținut ședința de constituire a Societății „Amicii Statelor Unite”. A participat W.S. Culbertson, ministrul S.U.A. la București. Ședința a fost deschisă de guvernatorul Băncii Naționale a României, N. Oromolu. Banca Națională a pus la dispoziție localul unde se va instala secretariatul Societății, iar Ministerul Afacerilor Străine a luat asupra sa cheltuielile secretariatului și ale bibliotecii, în primul an.

La 5 ianuarie Ministerul de Finanțe aduce la cunoștință posesorilor de titluri de rentă română evacuate cu Tezaurul la Moscova și caselor sau instituțiilor care au făcut evacuarea că a luat măsuri să elibereze

Ion Mihalache, în centrul imaginii, cu pantaloni albi, merge să inspecteze centrele de votare

duplicate după acele efecte. Deținătorii unor asemenea titluri sunt invitați să se adreseze caselor sau instituțiilor care au făcut evacuarea pentru a completa actele doveditoare. După 15 ianuarie vor fi înaintate Ministerului de Finanțe, Casei de Depuneri, Băncii Naționale sau administrațiilor financiare.

Ne-au părăsit în acest interval: Mihail Pherekyde, președintele Senatului, Fanny Seculici, cunoscută sub pseudonimul literar Bucura Dumbravă, istoricul Radu Rosetti și soprana Elena Theodorini.

„Ce se întâmplă – se întreabă *Universul* – când dai 8.000 lei pe un costum alb, de vară, treci pe strada Brezoianu, unde trotuarul se reduce în unele locuri la un decimetru și jumătate, un automobil transportând un burtoș cu câinele-lup pe genunchi sosește într-o goană nepermisă nici pe șoselele naționale și noroiul amestecat cu catranul de pe șinele de tramvai sare de sus până jos, pe pălărie, pe obraz, pe mâini și pantaloni. Ați încercat vreodată să opriți un șofer și să-l rugați să plătească nu hainele, ci spălatul lor? Faceți proba și comunicați-mi rezultatul. Dacă sunteți curioși să cunoașteți părerea sergentului din post, i-o puteți cere. Aveți multe șanse

să aflați opinia umerilor lui flexibili.”

Doctor Y – pseudonimul dr. Haim Glüksman – comentează o știre despre femei izgonite din biserică prin Transilvania pentru că veniseră prea decoltate la slujbă. Din punct de vedere medical însă, constată doctorul, femeile fac mult mai rar pneumonie decât bărbații bine îmbrăcați, pentru că pielea lor este mai expusă și devine mai puțin sensibilă la frig și, în plus, razele ultraviolete își exercită mai bine efectele binefăcătoare asupra lor decât asupra bărbaților.

Doi copii din Cetatea Albă – anunță *Adevărul* –, unul de 12 ani, celălalt de 13, s-au dueltat cu pistoalele. Ambii sunt răniți. Motivul duelului: o carte. „Poate salvarea-i în generația nouă, care, pentru o carte, e gata să facă moarte de om.” *Universul* este mai sceptic: „Este, din nenorocire, prea cunoscută concepțiunea contemporană a grăbitei noastre generații, lipsită de idealuri și preocupată doar de simpla satisfacție imediată, concepțiune crudă, care a făcut să apună toate înaltele postulate morale. Ireverențioasă, generația ceasului nostru nu mai cunoaște nimic din nobilele avânturi ale trecutului romantic. Captând fulgerul în laborator și analizându-l ca pe un simplu bulgăre de minereu, contemporanii resping tot ce nu cade sub propria lor experiență. Ei reduc nu numai cadrul, dar însuși sensul existenței, al cărei nobil final era, odinioară, de căutat în cer.” ■

Rubrică realizată
cu sprijinul Bibliotecii
Academiei Române

În numărul trecut am prezentat începutul domniei faraonului Seti I și prima sa campanie militară. Urmează evenimentele ce au survenit după supunerea cetății Tir, din Libanul de astăzi.

CAMPANIILE MILITARE ALE FARAONULUI SETI I

ANDRÉ VON EISENACH PATRICIO
(Portugalia)

Revenind la inscripțiile de la Karnak (Magazin istoric, nr. 4/2018), supunerea căpeteniilor libaneze ar fi avut loc odată cu sosirea faraonului Seti I, în aceeași zi sau în cea următoare. Dacă Stela Retorică din Tir descrie fapte istorice, după cum presupunem în continuare, se pare că Seti I a trebuit să înăbușe o mică răscoală, pe care a învins-o rapid. Se pare că a ajuns de asemenea la o înțelegere cu elitele locale, care s-au angajat să taie cedri și să pregătească transportul acestui lemn în Egipt, conform inscripțiilor din a doua scenă a Registrului Mijlociu de est de la Karnak.

Asediul cetății Dapur, victorie a fiului lui Seti I, Ramses al II-lea, împotriva hitiților, reprezentare din mormântul fiului

După ce a dat aceste porunci, Seti I a lăsat un detașament în urmă ca să supravegheze desfășurarea lucrărilor și pe prizonieri. A plecat de-a lungul *Via Maris* (numele latin al drumului comercial mai vechi ce lega Egiptul cu Siria, Anatolia și Mesopotamia de-a lungul coastei Mării Mediterane) spre Simira, punctul cel mai nordic în care a ajuns în prima sa campanie. Conform listelor topografice din vremea lui Seti I, faraonul a supus vremelnic acest oraș în domnia sa.

NU DOREAU UN CONFLICT CU EGIPTUL

Odată ce și-a stabilit controlul asupra acelor porturi, Seti I s-a întors în Tir, unde i s-a alăturat detașamentul pe care îl lăsase în urmă. Prizonierii și copacii defrișați erau gata de transportat spre sud. Au plecat a doua zi spre Meggido, unde s-au întâlnit cu

detașamentele pe care faraonul le trimisese împotriva răsculaților înregistrați pe Stela din Beth Shan. Înaintarea ar fi încetinit din acest punct. Au trecut de Meggido la mijlocul celei de-a treia zi de marș de la granița cu Regatul Amurru spre sud. Seti I, oștirea sa și prada au sosit în Pa-Canaan după șapte zile.

De aici a urmat un marș de 12 zile până la Sile, punctul de plecare al campaniei. Seti I s-a întors în Egipt în ziua a 19-a a celei de-a patra luni a „anotimpului apei coborâte și al recoltei”. A încheiat cele trei faze ale primei sale campanii militare în aproximativ 65 de zile.

După cum ne arată papirusurile analizate de istoricul Brent Nongbri, în cea de-a 24-a zi a celei de-a patra luni a „anotimpului apei coborâte și al recoltei” Seti I s-ar fi aflat în Memfis. Nu există vreo dovadă arheologică sau vreun alt motiv care să contrazică desfășurarea evenimentelor.

Cetatea Kadesh; locuitorii sunt înfățișați îngroziți în fața atacului lui Seti I, Registrul Superior de vest

lor în acest mod. Prin urmare, latura de est a Zidului Exterior al mării Săli Hipostil din Templul din Karnak cuprinde o singură campanie militară, împărțită în trei (sau două, a treia inscripție fiind pierdută).

Revenind asupra inscripției de pe Zidul Exterior, aflăm încă trei registre ce includ descrieri cu caracter militar, de data aceasta pe latura de vest.

Nu cunoaștem data în care Seti I s-a întors în Orientul Apropiat, dar presupunem că a avut loc în anul al treilea de domnie din mai multe motive. Cel mai important este faptul că faraonul, urmând același traseu pe care l-a folosit și faraonul Tuthmose al III-lea (1479 – 1425 î.H.), intrase și cucerise mai multe porturi din Amurru, ceea ce ar fi tulburat rețelele comerciale ale regatelor vasale Imperiului Hitit. Însă, până în acel moment, hitiții nu au dat niciun semn că ar fi încercat să recucerească teritoriile luate de Seti I din regiune. Se pare că au început în schimb să folosească alte porturi, nedorind să intre în conflict direct cu Egiptul. Însă această atitudine se putea schimba oricând, având în vedere situația politică instabilă din regiune. Așadar, nu ar fi fost o mișcare înțeleaptă din partea lui Seti I să aștepte mult timp înainte să atace din nou Amurru, dacă faraonul intenționa să extindă teritoriile Egiptului în regiune, după cum s-a și întâmplat.

DISTRUGĂTORUL ȚINUTURILOR KADESH ȘI AMURRU

Dacă privim registrele din vest de la Karnak, va trebui de data aceasta să le citim de sus în jos (registrele din est, prima campanie, fiind aranjate cronologic invers, de jos în sus), întrucât, logic, prima țintă a lui Seti I ar fi fost Kadesh, elementul surpriză fiind cheia succesului în această campanie. Vom aborda Registrul Mijlociu de vest, „Campania libiană”, mai târziu și vom presupune că evenimentele din Registrul Inferior au urmat imediat celor din Registrul Superior.

Prima scenă ce apare în Registrul Superior din vest al mării Săli Hipostil din Templul din Karnak este bătălia pe care a purtat-o Seti I la Kadesh. Observăm că nu este reprezentată cucerirea orașului Tunip, despre care știm că a avut loc, întrucât cetatea apare în registrele topografice ca parte componentă a Egiptului – este posibil ca evenimentul să fi fost menționat în porțiunea pierdută astăzi a registrului.

Registrul Superior de vest descrie prima fază a celei de a doua campanii a lui Seti I în Orientul Apropiat, „Campania din Kadesh și Amurru”. Scena, alături de o bătălie, include și următoarea descriere interesantă: „Urcușul pe care l-a făcut Faraonul, [cel care este]

Viață, Prosperitate și Sănătate, ca să distrugă Ținutul Kadesh [și] Ținutul Amurru”. Obiectivul regelui la plecarea din Egipt ne este clar. După cum au propus istoricii Murnane și Spalinger, Seti I voia să continue înaintarea fără întrerupere din Sile până la Kadesh, în interiorul Regatului Amurru.

Presupunem că această campanie s-a desfășurat astfel: armata, condusă de faraon, a plecat din cetatea Tjaru (Sile) de-a lungul „Drumului lui Horus” spre nord. A urmat apoi *Via Maris*, trecând prin porturile din Amurru pe care Seti I le cucerise în primul său an de domnie.

După calculele lui Murnane, ar fi trecut 21 de zile de la plecarea armatei din Sile până la sosirea în Tir. Conform lui Spalinger, Seti I ar fi atacat orașul mediteranean Tunip, pe care l-a ocupat în cele din urmă. De acolo, faraonul a început atacul spre Kadesh, cea de-a doua parte a campaniei sale, urmând întocmai strategia lui Tuthmose al III-lea cu două veacuri în urmă. Înaintând cu armata pe teritoriul unui stat vasal Imperiului Hitit, Seti I ar fi provocat reacția ce a urmat în a doua parte a campaniei sale.

Kadesh era, și avea să fie în continuare, un oraș critic pentru a controla rutele comerciale din regiune. Seti I era conștient că avea să urmeze o replică. Kadesh era la fel de important și pentru Egipt, și pentru hitiți (*Magazin istoric*, nr. 8/2006). Viceregele hitit, aflat la Karkamiș, a înțeles rapid planurile lui Seti I când a aflat că armata egipteană se afla în interiorul Regatului Amurru. I-a scris imediat regelui din Hat-tusa, capitala Imperiului Hitit, cerându-i instrucțiuni.

O VICTORIE, DE NU S-A MAI ÎNTORS NICIODATĂ

Seti I încălcăse pacea dintre cele două mari imperii când a trecut granița Regatului Amurru spre nord și spre interiorul continentului. De data aceasta, nu avea de gând să se oprească în orașele de coastă. Seti I și-a continuat înaintarea spre Kadesh, armata sa aflându-se deja în adâncul regiunii când a sosit replica. Regele

Seti I le obligă pe căpeteniile libaneze să defrișeze cedri, Registrul Mijlociu de est

hitit a poruncit ca armata sa să se îndrepte spre sud, să-l oprească pe faraon. Regiunea s-a transformat într-o zonă de război complexă, unde au avut loc mai multe bătălii, armata egipteană reușind în cele din urmă să cucerească cetatea Kadesh. În Registrul Superior de vest din Karnak, victoria este însoțită cu inscripția „Capturarea căpeteniei din Kadesh”.

În cinstea victoriei s-a ridicat un monument în acest loc, Stela lui Seti I de la Kadesh (astăzi Tell Nebi Mendo, Siria). Este destul de deteriorată, însă încă se vede clar scena superioară, unde faraonul aduce ofrande zeilor Amun și Mut sub un disc înaripat.

Cele două imperii se aflau, oficial, în stare de război, iar hitiții au reacționat imediat după victoria de la Kadesh, în pofida faptului că a fost capturată căpetenia lor. Această ipoteză este susținută de faptul că, în listele topografice, Kadesh apare sub domnia Egiptului inclusiv în timp ce Seti I se lupta cu armata hitită. Singurul mod în care orașul nu ar fi fost recucerit de hitiți este dacă, imediat după Bătălia de la Kadesh, Seti I ar fi atacat armata hitită, după cum vedem în Registrul Inferior de vest din Karnak, și ar fi continuat să dobândească victorii.

„Campania împotriva hitiților” cu siguranță ar fi putut să apară într-un registru separat, având în vedere cât de important era vrăjmașul cu care s-a luptat Seti I. Un război cu hitiții, unul dintre cei mai puternici

adversari ai Egiptului, în niciun caz nu ar fi putut să fie trecut cu vederea în registrele din Karnak, ar fi avut un loc de cinste.

Nu se cunoaște locul unde a avut loc această confruntare, însă, după egiptologul Faulkner, cu siguranță a avut loc la nord de Kadesh. Conform narațiunii de la Karnak, Seti I a ieșit biruitor.

După această campanie, nu mai este atestată prezența faraonului în Orientul Apropiat. Aceasta ar fi fost posibil doar dacă s-ar fi încheiat o înțelegere de pace între Egipt și hitiți. Așadar, încheindu-se de comun acord ostilitățile între Seti I și Muwattallish al II-lea, regele hitiților, faraonul Celor Două Țări (denumire a Egiptului Antic ce făcea referire la împărțirea veche în Egiptul de Jos și Egiptul de Sus) nu ar mai fi avut motiv să se întoarcă în Levant.

Această pace din Orientul Apropiat i-a permis lui Seti I să se dedice marilor construcții, care au păstrat inscripționată istoria domniei lui. Însă campaniile militare ale faraonului nu s-au încheiat în anul acesta. Au mai existat două momente unde a trebuit să intervină în forță, însă în teatre de operațiune cu totul diferite, în Egiptul propriu-zis și în Nubia.

(Va urma)

În românește de
Andrei OPREA

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 martie 2026, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista *Magazin istoric*.

– Cine a semnat nota informativă din 13 noiembrie 1965,
când se discuta dacă hărțile cu regim special de la
Biblioteca Academiei să fie predate Ministerului Forțelor Armate?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din decembrie 2025 este:

„în spatele unei pietre de lângă un altar de biserică”

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Ion Stoica**, din **Moreni**, jud. **Dâmbovița**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2026.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București

E-mail-ul nostru: mistoric@gmail.com

MORTALA SOPHIE

O reprezentare de secol XIX a personajului

● Falimentul tatălui a condus la o căsătorie aranjată ● Un soț bătrân și... ● ... un iubit ofițer străin ● La Berlin, îi farmecă pe toți ● Rând pe rând, cei apropiați și cu avere încep să-și piardă viața ● Soțul moare subit, după ce primește de la consoartă un tratament ● Mătușa bogată cade la pat și se stinge, imediat după vizita nepoatei mult-iubite ● Amantul trădător se stinge de... tuberculoză tocmai când se întorcea să o vadă ● Un servitor prea curios – aproape omorât ● Arestată la petrecere ● Pentru prima oară, un test științific pentru depistarea arsenului ● După 30 de ani de detenție, recucerește Berlinul

THEO STĂNESCU-STANCIU

Afacerile cu otrăvuri au fost, încă de la începuturile istoriei, unele dintre cele mai pasionante, mai ales atunci când au fost implicate femei frumoase, trădări în iubire sau bogății impresionante. Seduși de chipurile angelice și vorbele mieroase, mulți dintre contemporani nu au putut crede că realitatea era cu totul alta: în spatele îngerului, pândeau, periculos și letal, demonul!

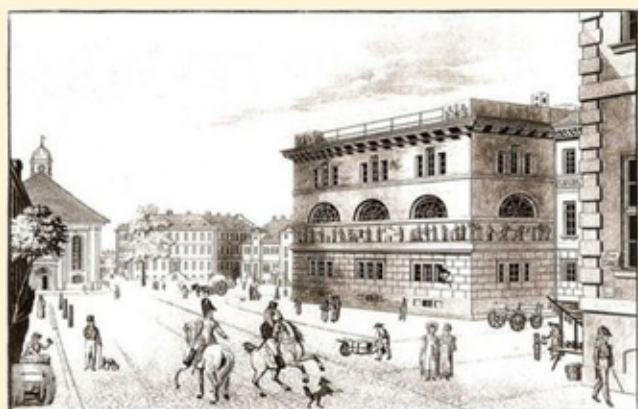
Când a venit pe lume, la 5 mai 1760, în Glatz, Silezia de Jos (astăzi Klodzko, în Polonia), micuței Sophie Charlotte Elisabeth părea că soarta avea să îi ofere totul. Părinții făceau parte din elită. Tatăl, Maximilian von Wein-garten (1721 – 1781), ocupa o poziție importantă la Legația austriacă, iar mama, Ernestine Henriette Witte, provenea din-

tr-o familie cu tradiție. Însă o decizie greșită avea să schimbe totul. Acuzat de trădare, Maximilian a pierdut poziția și averea, fiind obligat să-și schimbe numele (în von Weiss), pentru a-și pierde cât de cât urma.

Cum familia intrase în dizgrație, pentru Sophie nu era cale să facă nazuri atunci când un pretendent a venit să îi ceară mâna. Căsătoria cu Theodor

Ursinus (n. 1749), un consilier la Înalta Curte din Stendal (o localitate din landul Sachsen-Anhalt, în nord-estul Germaniei), a fost aranjată pe dată. Diferența de vârstă, de caracter sau de înfățișare nu mai contau. La 19 ani, Sophie a fost pusă în fața faptului împlinit.

Cuplul a petrecut peste zece ani în Stendal, până când Theodor a fost avansat

Berlin, în vremea când a ajuns Sophie acolo

director guvernamental la Berlin. Mutarea în Capitală, în 1792, a fost ca o gură de aer proaspăt pentru doamna Ursinus. Și nu numai... mutarea. Cum gurile rele ale epocii au sugerat că Theodor s-ar fi sustras/retras din motive medicale de la „îndatoririle conjugale”, Sophie și-a găsit un partener mult mai frumos și mai tânăr – un ofițer olandez,

Ragay (van Ragay, după alte surse) –, legătura având, după cum se pare, și acceptul soțului.

Însă vremurile bune nu au durat prea mult. Nu se cunosc astăzi prea multe despre cauze, dar, prin 1796, olandezul a decis să se retragă din ciudatul triumfi amoros. Încercările lui Sophie de a-l aduce înapoi nu au avut succes. Și, la scurt timp după

despărțire, căpitanul a început să se simtă din ce în ce mai slăbit. A dat vina pe epuizare. Brusc, corpul i-a cedat și, în 1797, s-a stins. Medicul venit să declare decesul a consemnat că motivul ar fi fost probleme complexe pulmonare. Nimeni nu a bănuțat că ar fi fost ceva necurat la mijloc și nici nu a făcut legătura cu recent părăsita Sophie.

Au mai trecut trei ani și viața în familia Ursinus părea să fi reintrat pe un făgaș normal. La 10 septembrie 1800 Sophie a organizat o petrecere fastuoasă pentru Theodor, care împlinea 51 de ani. A doua zi, încă de dimineață, soțul a început să se simtă rău. Crezând că suferă de indigestie, după felurile copioase consumate cu o seară înainte, Sophie i-ar fi administrat, cu de la sine putere, fără să consulte vreun medic, un vomitiv. Nu s-a îngrijorat nici când Theodor i-a spus că

Valentin Rose rămâne astăzi o figură destul de obscură în istoria toxicologiei generale, dar și a studiului arsenului, sublinia scriitoarea britanică Linda Stratmann, autoarea bestsellerului *The Secret Poisoner: A Century of Murder* (Otrava secretă: Un secol de crime, 2016). În ciuda faptului că a fost autorul primului test fiabil pentru detectarea prezenței arsenului într-un țesut uman, el este astăzi aproape complet absent din cărțile de istorie.

Între 1778 – 1782, Rose a studiat tainele farmacologiei la Frankfurt. La întoarcerea în Berlin, a lucrat alături de părinte, în farmacia familiei. După moartea tatălui, în 1791, a preluat-o. S-a făcut remarcant, în special, drept co-editor al celei mai cunoscute publicații de specialitate din Germania, împreună cu un alt chimist, Adolf

Ferdinand Gehlen (1775 – 1815).

Stratmann arată că cel mai probabil drumul lui Rose spre detectarea prezenței arsenului într-un țesut uman ar fi început în același mod ca și al omologului său englez de mai târziu, James Marsh (1794 – 1846,

James Marsh

cunoscut astăzi ca primul autor al testului pentru arsen, denumit chiar Testul Marsh). Participarea la un proces de crimă i-a inspirat pe ambii să caute o metodă de detectare a arsenului.

Pentru Marsh decisiv a fost cazul uciderii bătrânului George Bodle, în 1836. Nepotul acestuia, John Bodle, a fost trimis în judecată pentru crimă, dar Marsh nu a reușit, inițial, să convingă juriul; astfel că a fost nevoit să inventeze un test special. A construit un aparat simplu, realizat din sticlă, capabil să detecteze urme minuscule de arsen și să-i măsoare cantitatea.

nu simțea nicio ameliorare. I-a recomandat să se întindă și să încerce să doarmă. A doua zi a fost găsit mort... În ochii multora, situația a început să pară puțin ciudată. Întrebarea de ce nu a fost chemat un doctor a ajuns pe multe buze. Însă nu exista cu adevărat un caz, așa că autoritățile nu au intervenit să investigheze.

Mult mai greu a cântărit însă un al treilea deced, care, din nou, avea legătură cu aceeași doamnă Ursinus. La doar câteva luni, la 24 ianuarie 1801, a fost anunțată moartea lui Christiane Regina Witte, mătușa bogată (din partea mamei) a lui Sophie. O avere considerabilă îi revenea, prin testament, prea-iubitei nepoate, care tocmai își vizitase ruda, ce locuia într-un oraș din zonă.

Au început să circule tot felul de zvonuri, dar elita berlineză nu prea le putea da creza-

re. Sophie Ursinus nu avea nicio legătură, era doar o biată victimă a destinului nefast – spuneau mulți. „Văduva consilierului privat de justiție și directorului guvernului, Ursinus, a trăit, respectată și mereu dorită în cele mai importante cercuri ale societății Berlinului” – consemnau Julius Eduard și Alexis Wilibald, autorii unei istorii contemporane a poveștilor criminale din toate timpurile (*Der Neue Pitaval. Eine Sammlung der interessantesten Criminalgeschichten aller Länder aus älterer und neuerer Zeit*, prima ediție, 1842 – Noul Pitaval. O colecție a celor mai interesante istorii criminale din toate țările din timpurile antice și moderne). „Rangul și presti-

Marie-Madeleine d'Aubray,
marchiză de Brinvilliers

giul soțului, care a murit în urmă cu câțiva ani, averea ei considerabilă, silueta, trăsăturile atrăgătoare, precum și intelectul și educația au transformat-o într-un personaj cunoscut și iubit de societatea vremii.”

Schimbarea radicală a sur-

Adăugarea unei mostre de țesut sau lichid corporal într-un vas de sticlă cu zinc și acid ar produce un component gazos, denumit arsină, care, când era aprins, se oxida, producând astfel o glazură metalică neagră-argintie. Cu toate că tânărul Bodle a fost atunci eliberat (deși, mai târziu a mărturisit crima!), testul Marsh a fost folosit cu succes într-un alt proces, patru ani mai târziu, în cazul Mariei Lafarge (1816 – 1852), acuzată și condamnată de uciderea soțului prin otrăvire cu arsen.

Incapacitatea de a determina dacă arsenul era sau nu prezent în țesutul lui Theodor Ursinus, în 1803, l-a determinat pe Rose să lucreze din greu, pentru a rezolva problema. În 1806, după ce a obținut stomacul unui bărbat despre care se știa cu exac-

titate că a murit otrăvit cu arsen, a prelevat mostre și le-a fiert în apă distilată. Amestecul rezultat l-a filtrat, îndepărtând, cu ajutorul acidului nitric, toate urmele de materie organică. Din ce a rămas, Rose a produs o substanță

greu solubilă, un precipitat, pe care l-a testat pentru arsen, folosind o metodă lansată de un alt chimist, Johann Daniel Metzger (1739 – 1805). Acesta descoperise că, atunci când un compus ce conține arsen este încălzit într-o eprubetă, folosindu-se o flacără de cărbune, pe părțile mai reci ale sticlei se formează depuneri strălucitoare de arsen metalic. Datorită aspectului lor strălucitor, reflectorizant, au fost denumite *oglinzi* de arsen.

Când i-au apărut așa-numitele *oglinzi*, Rose a fost sigură că a creat testul mult dorit. ■

Marie Lafarge

venit peste încă doi ani. La sfârșitul lunii februarie 1803, unul dintre servitorii doamnei Ursinus, un anume Benjamin Klein, după o discuție aprinsă cu stăpâna, a acuzat probleme stomacale. Doamna a intervenit, încercând să-l ajute. Din nou bolnavul a primit un vomitiv și o supă caldă. Sophie i-ar fi recomandat și lui puțină odihnă. Însă și starea lui Benjamin s-a înrăutățit. Ceilalți servitori i-au sărit în ajutor: stăpâna părea prea implicată, parcă le amintea de situația din urmă cu doar trei ani, când își pierduseră stăpânul. Suspiciunea a atins apogeul când Sophie a revenit, încercând să-i ofere domnului Klein și câteva fructe, spunând că l-ar ajuta și mai mult.

După unele surse Benjamin însuși (sau un apropiat) a dus pe dată prunele să fie inspectate. Toți erau aproape siguri că era ceva în neregulă cu ele. O simplă examinare a unui chimist a scos la iveală că ele fuseseră injectate cu arsen.

Norocul lui Sophie se pare că ajunsese la capăt...

Povestea, cum a fost relată de Julius Eduard și Alexis Willibald, pare una de film. „Vestea arestării ei a fost cu atât mai surprinzătoare. Modul în care s-a desfășurat încă trăiește în memoria multora ca un eveniment atât de extraordinar, încât a întrerupt complet fluxul liniștit al vieții de zi cu zi a Berlinului. Pe cât de puțin se așteptau ca dealurile de nisip din jurul orașului să erupă și să scuie foc, la fel de puțin erau pregătiți să găsească o succesoare a otrăvitoarei Brinvilliers [Marie-Madeleine d'Aubray, marchiză de Brinvilliers, 1630–1676, acuzată și, ulterior, condamnată pen-

tru uciderea tatălui și a doi dintre frați, cu scopul de a le moșteni averile. După decesul marchizei au existat zvonuri că ar fi făcut experimente pe mai bine de 30 de bolnavi din spitale pentru a-și testa otrăvurile și perfecționa tehnica, dar ele nu au fost niciodată confirmate – n.a.] în cercul doamnelor berlineze. [...]

În seara zilei de 5 martie 1803 Sophie a participat la o petrecere. Stătea la masa de jocuri de noroc, când un servitor a intrat în fugă, anunțând că, pe coridor, se aflau ofițeri de poliție, care vor să îi vorbească. Doamna Ursinus a rămas impasibilă. Și-a lăsat din mână cărțile de whist, și-a cerut scuze celor din jur pentru întrerupere și s-a ridicat, spunând că totul era doar o neînțelegere și spera să se întoarcă în scurt timp. A plecat și nu s-a mai întors la jocul ei de whist. După câteva minute de așteptare plină de neliniște, s-a aflat că a fost dusă la închisoare, fiind acuzată de otrăvire.

Inițial, prima acuzație a vizat uciderea soțului. Corpul lui Theodor a fost exhumat, la cererea dr. Georg Welper, inspectorul medical pentru Berlin. Însă examinătorii oficiali, chimistul și farmacistul Martin Heinrich Klaproth (1743–1817, cel care descoperise, între 1789 și 1803, trei elemente chimice, uraniul, zirconiu și ceriu, considerat cel mai de seamă reprezentant al domeniului în Germania acelor vremuri), ajutat de asistentul său, Valentin Rose (1761–1807), nu au putut confirma otrăvirea cu arsen. Cu toate ace-

Martin Heinrich Klaproth

tea, starea generală a organelor și contracția convulsivă a membrilor le indica specialiștilor că otrava ar fi fost prezentă în corp.

Autoritățile au recurs la o a doua acuzare: implicarea în decesul suspect al iubitului. Nici acolo nu s-au găsit probe clare împotriva lui Sophie.

Situația a fost cu totul alta când a fost exhumat corpul matusii. Examinătorii au declarat fără nicio urmă de îndoială: arsenul i-a produs moartea femeii. Și cum anchetatorii aflaseră că nepoata achiziționase cu doar câteva zile înainte otrava, singura concluzie rămânea că aceasta i-a administrat-o.

Procesul s-a încheiat la 12 septembrie 1803. Cu toate că Sophie a depus toate eforturile pentru a se apăra, renunțând la avocat și răspunzând chiar ea întrebărilor, a fost condamnată la închisoare pe viață pentru uciderea matusii și tentativa de omor a servitorului.

A fost transferată la închisoarea Glatz. Dar, grație averii considerabile și a imaginii pe care și-o construise în societate, i s-a permis să aibă servitori și chiar să-și mobilizeze aripa specială pe care o ocupa. A organizat și petreceri, unde își etala toalete somptuoase și îi invita atât pe aristocrații locali, cât și pe turiștii curioși de povestea ucigașei.

După trei decenii petrecute în spatele gratiilor în... auriata închisoare, în 1833 a fost grațiată. Sophie și-a continuat traiul încă trei ani, fiind reacceptată de societate. Cu banii

rămăși, și-a ridicat o locuință somptuoasă, care a fost mereu deschisă atât pentru sindrofii, cât și pentru acte de caritate. La un asemenea eveniment monden, povestesc Julius Eduard și Alexis Willibald, o doamnă ar fi tresărit, speriată, când doamna Ursinus, folosind zaharnița, ar fi scăpat și câteva cristale de zahăr pe farfuriușara acesteia. Cu un zâmbet batjocoritor, venerabila doamnă Ursinus i-ar fi replicat: „Nu-ți face griji, nu este arsen!”

Sophie Ursinus s-a stins din viață la 4 aprilie 1836.

Înmormântarea ei s-a transformat într-una dintre cele mai fastuoase organizate vreodată în epocă. După cum a relatat Jay Robert Nash, autorul unui *Almanah al crimelor din lume* (1981), au participat sute de membri ai aristocrației berlineze; membrii clerului i-au omagiat generozitatea față de cei năpăstuiți, dar au uitat complet să pomenească despre crimele comise. Coruri de copii au înălțat imnuri de laudă pentru cea care le-a oferit o masă caldă sau un acoperiș deasupra capului. ■

CUM ÎI VEDEAU ROMÂNII PE STRĂINI?

(Urmare din p. 57)

Figurile de străini ce revin cu cea mai mare frecvență în sursele noastre au fost legate de diversele populații/popoare cu care locuitorii din provinciile românești au intrat în contact. Astfel, turcii, tătarii, nemții, rușii, ungurii (polonezii chiar, cu deosebire în zona Moldovei) aparțineau unor popoare cu care românii au avut diverse conflicte militare, relațiile dintre autohtoni și străini fiind influențate de raporturile de putere. Percepția asupra acestora era majoritar negativă, de respingere, căci prezența lor în spațiul autohtonilor părea invazivă, periculoasă pentru identitatea comunitară.

O notă aparte facem cu privire la diferențierile religioase, căci majoritatea străinilor agresivi, pe care am putut să-i recunoaștem, erau etichetați drept păgâni, fie că se numeau nemți, fie că se închinau Isla-

mului. Practic, creștinătatea devenea unul dintre cele mai importante elemente de definire a identității autohtonilor, și nu orice fel de creștinătate, ci aceea ortodoxă, deoarece „letinii” (catolicii) erau asociați adesea cu „păgânii”.

Să mai spunem că străinii, așa cum erau ei prezentați de informatorii lui Nicolae Denșianu, aveau detalii alimentare, culturale (religioase), fizice ori vestimentare net deosebite (în sens negativ) față de autohtoni, ceea ce ducea adesea la excluderea lor din interiorul frontierelor comunitare. Pe de altă parte, mărturiile care trimiteau uneori la imaginea „bunului străin” (turcii fondatori de localități sau apărători ai oamenilor de rând) erau legate de experiențele particulare ale unor comunități ce vor fi avut interacțiuni pozitive cu veneticii, acceptându-i parțial.

Cea de-a doua categorie de străini erau cei care sosseau/

se stabileau pe meleagurile românești mai degrabă pe cont propriu, oricum nu în urma unor incursiuni militare. Era vorba cel mai adesea de popoarele vecine (bulgari, sârbi), de greci, de evrei sau de străini veniți din țări occidentale (italieni) ori orientale (chinezi, indieni – negustori cu cămile, ce traversau întreaga lume cu „calabalăcul [lor] turcesc”). Imaginea lor părea mai estompată și mai diversificată în funcție de regiunile geografice, iar mărturiile trimiteau cu preponderență la obiceiuri alimentare și caracteristici fizice ori de caracter.

Deși în general apăreau imagini negative, aceștia nu erau asociați cu practici abominabile ori cu figuri nenaturale. Așa cum știm din studiile istorice, acești străini erau într-o oarecare măsură acceptați în comunitățile locale (uneori și turcii aveau reflecții pozitive). ■

MORMÂNTUL REGELUI GEORGIAN

În timpul săpăturilor din 2025 de la castelul Ardanuç, din nord-vestul Turciei, clădit de regii medievale ai Georgiei, s-a descoperit un mormânt de piatră, aflat sub ruinele a două biserici. Mormântul este gol, nu s-a găsit niciun trup și nici artefacte. Însă descrierea sa – dimensiunile și locația exactă – se potrivește întocmai cu descrierea mormântului regelui georgian Așot cel Mare (813 – 826; a nu se confunda cu vărul său, Așot cel Mare al Armeniei, *Magazin istoric*, nr. 2/2022) din cronicile georgiene. Monarhul, care a reunificat principatele georgiene, devastate de epidemii și de invaziile arabe, este cel care a restaurat și a mărit cetatea, după ce ea fusese distrusă în urma unui asediu arab din 744. Descoperirea este cu atât mai importantă, întrucât, până acum, dintre monarhii Georgiei, doar mormintele lui Așot cel Mare și al reginei Tamara (1184 – 1213) nu fuseseră descoperite.

SPORT ÎN EVUL MEDIU

Concursul de tir organizat la Augsburg, în 1509, a fost un eveniment festiv tipic orașelor imperiale germane, combinând exerciții militare, probe fizice (cum ar fi alergarea) și divertisment. Competițiile de tir (*Schützenfest*) erau foarte populare în Sfântul Imperiu Roman, întărind legăturile dintre orașe și bresle. Miniaturile de epocă redau adesea scene în care apar bărbați și femei întrecându-se în competiții de alergare. Aceste festivaluri exprimau mândria civică, onoarea și puterea militară a unui oraș, care primea delegații din alte orașe. Festivalul din Augsburg din 1509 a fost un moment crucial în viața socială a orașului, îmbinând exercițiile fizice, competiția și festivitățile, esențiale pentru identitatea cetățenilor vremii.

MAUSOLEU CE ÎL IMITĂ PE AL LUI AUGUSTUS

Arheologii au descoperit un mausoleu roman foarte bine conservat la Saint-Romain-en-Gal, aproape de Lyon, Franța. Datat în jurul anului 50, clădirea are dimensiuni impresionante: diametrul de 15 m și înălțimea probabil de peste 6 m. Pe malul celălalt al râului Ron se afla orașul roman Vienna (a nu se confunda cu capitala Austriei, în antichitate castrul Vindobona). Mausoleul era poziționat în așa fel, încât să fie văzut de oricine sosea în Vienna urmând drumul de-a lungul Ronului. Aici a fost înmormântat un membru al elitei aristocratice romane, rămas încă necunoscut. Mausoleul a fost modelat după cel al primului împărat roman, Augustus. Este singurul mausoleu așezat pe o înălțime ce s-a păstrat atât de bine pe teritoriul Franței.

În apropiere, au fost descoperite trei magazine, dateate în secolele I – II, ce făceau parte dintr-un complex comercial descoperit în anii 1980. Două erau ocupate de piuari, lucrători care se ocupau cu împăslirea lânii, folosită pentru hainele aristocraților romani. În al treilea s-a descoperit un cuptor, folosit fie pentru mâncare, fie pentru obiecte din sticlă. Magazinele au fost distruse în urma unui incendiu, dar paradoxal, focul a conservat mai bine uneltele din interior și structurile lor. ■

SCRISORI DIN EXIL

Continuăm prezentarea începută în numărul trecut a documentului din 26 septembrie 1958, păstrat în Fondul Constantin Vișoianu, la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a-l prezenta cititorilor noștri.

In mod individual, membrii Comitetului au participat la diferite congrese și manifestațiuni politice sau culturale, atât în Statele Unite, cât și în afară. Astfel, dl. Iancu Zissu a luat parte la un congres al organizațiilor muncitorești și a exprimat, cu acest prilej, punctul de vedere al Comitetului în ceea ce privește situația țării noastre, precum și situația internațională; dl. Augustin Popa a luat parte la Congresul americanilor de origine română, unde a vorbit în numele Comitetului; dl. profesor Veniamin a participat la congrese științifice sau umanitare (privind soarta refugiaților) la Haga și la Viena; dl. dr. Sabin Manuilă a făcut o comunicare la Congresul internațional de sociologie ce a avut loc la Nürnberg și la München, la Radio Free Europe, a avut diferite convorbiri privitoare la îmbunătățirea programelor de radio către România.

Dl. Ghiță Ionescu, secretar general al Comitetului Național Român, a fost numit șeful serviciului românesc la Radio Free Europe din München. În locul domniei sale a fost numit ca secretar general al Comitetului Național Român, domnul Ion Vardala, fost membru al corpului diplomatic român.

În cadrul Adunării Națiunilor Europene Captive, Comitetul Național Român a dezvoltat o activitate rodnică, luând parte, ca membri, ca raportori sau ca președinți și vice-președinți, la

*Ghiță Ionescu (1913 – 1996)
a fost un important politolog,
autor al mai multor cărți
despre regimul comunist*

lucrările tuturor Comitetelor speciale.

Adunarea Națiunilor Europene Captive a trimis multe memorandumuri atât Departamentului de Stat american, cât și guvernelor libere, în legătură fie cu proiectata conferință a șefilor de state, fie cu chestiunea ungară, fie cu situațiunea din țările noastre, pe baza ultimelor informații ce au putut fi obținute. În ziua de 23 septembrie, a început a cincea sesiune ordinară a Adunării Națiunilor Europene Captive, ținând o primă sesiune consacrată examinării situației internaționale în legătură cu țările noastre. Cu acest prilej, președintele Comitetului Național Român a ținut o cuvântare în care s-a ocupat

în special de chestiunea propagandei. Această a cincea sesiune ordinară va continua, mergând paralel cu activitățile Adunării Națiunilor Unite. În ședințele viitoare, Adunarea Națiunilor Europene Captive se va ocupa, mai ales, de chestiunile înscrise pe ordinea de zi a Națiunilor Unite care au o directă legătură cu interesele țărilor noastre. Memorii și rezoluții sunt de pe acum pregătite pentru a fi înmânate tuturor delegațiunilor reprezentând țările libere la momentul potrivit. Astfel, Adunarea Națiunilor Europene Captive se va ocupa de Convenția Drepturilor Omului; de libertatea informațiunilor; de coexistență și de chestiunea ungară.

(Va urma)

CIVILIZAȚIA GETO-DACĂ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Istoric, arheolog și epigrafist român care a efectuat studii și cercetări privind istoria regiunii, autorul lucrării *Așezările dacice din Munții Orăștie* (Hadrian, 1932 – 1984). 2) Rege (sfârșitul secolului al III-lea î.H. – începutul secolului al II-lea î.H.), menționat de istoricul Trogus Pompeius în legătură cu luptele sale împotriva bastarnilor – Eră, epocă (fil.). 3) Soția lui Mircea cel Bătrân – Arheolog și istoric al Antichității și al epocii geto-dace, care a efectuat săpături în așezările neolitice de la Huruiști, Izvoarele, Corlăteni, Calu și în cetățile getice de la Piscul Crăsani, Poiana și Popești (Radu, 1899 – 1982). 4) Doctorand (abr.uz.) – Specific artei, pentru civilizația dacă reprezentările cu desene geometrice, motive zoomorfe și antropomorfe. 5) Împărat care, în două campanii militare (101 – 102; 105 – 106), a transformat cea mai mare parte a regiunii în provincie, colonizând-o masiv și ridicând în amintirea victoriei sale o

împunătoare columnă în I 13, care îi poartă numele (Marcus Ulpius Nerva, 98 – 117). 6) Istoric și arheolog care s-a implicat în cercetarea sitului numit Șanțul Mare, unde a considerat că s-a aflat așezarea Ziridava, menționată de Ptolemeu (Horațiu Crișan, 1928 – 1994) – Pieptănătură caracteristică femeilor acestei civilizații, cu părul strâns la spate – Trecute în apel! 7) A avea o stare de euforie, provenită la locuitorii acestei civilizații de la consumul prea mare de vin, fapt ce, conform unei interpretări a operei lui Strabon, îi făcea inapți de luptă, determinându-i pe conducătorii lor să poruncească distrugerea viilor – Metal prețios extras din Munții Apuseni, 165.000 kg aflându-se într-un tezaur luat în urma cuceririi, cu care împăratul cuceritor a construit un magnific for ce-i poartă numele. 8) Poreclă dată poetului Ovidiu, exilat la Tomis de împăratul Augustus, unde a intrat în contact cu locuitorii și a învățat limba getică – Scoase din fire! – Perioadă istorică. 9) Epigrafist, arheolog și istoric care a studiat dezvoltarea cetăților grecești Histria, Tomis și Callatis și legăturile lor cu populația traco-getică (Dionisie M., 1905 – 1993). 10) Localitate în județul Prahova unde au fost descoperite vestigiile unei așezări din a doua perioadă a bronzului (mileniul II î.H.) și o așezare din secolele II î.H. – I d.H. – Obiect din ceramică, caracteristică fiind ceașca simplă, tronconică, având gura mai largă și fundul mai strâmt.

VERTICAL: 1) Împărat care a inițiat o campanie împotriva lui Decebal în 87 și 88, ca răspuns la atacurile asupra Moesiei, încheiată printr-o pace de compromis în 89 (Titus Flavius, 81 – 96). 2) A brăzda terenul; în această civilizație se făcea cu plugul cu brăzdar de fier, tras de vite – Popor originar din Peninsula Italică, care a cucerit o parte a Daciei în urma războaielor din 101 – 102 și 105 – 106 (pl.). 3) Istoric bizantin de origini gotice din secolul VI, care a scris o istorie a goților, *Getica*, confundându-i cu geții. 4) Limpezi – Element de compunere savantă cu sensul de „loc”, „regiune”. 5) Inimă de poet! – Denumire dată în izvoarele antice populației tracice din spațiul carpato-dunărean (pl.) – Centru în Pisa! 6) Vest-sud-vest – În înțeles! – Inter-Parliamentary Union (sigl.). 7) Pusă la centru! – Membru al unei populații care a locuit în teritoriul de la est de Munții Carpați (secolele II – IV), organizată într-o puternică uniune tribală. 8) Triburi indo-europene, care formau în mileniul I î.H. majoritatea populației din Europa Apuseană și Centrală, care au migrat spre est, ajungând și pe teritoriul țării noastre – Ion Voicu. 9) Vechi port în Palestina – Istoric al Antichității care s-a ocupat în special de relațiile acestei civilizații cu grecii și consecințele acestui proces asupra dezvoltării culturii locale (Florentina, n. 1930). 10) Principalele mijloace de muncă folosite în acest teritoriu la prelucrarea fierului (clești, ciocane, nicovale etc.) și pentru prelucrarea lemnului (dălți, tesle, fierăstraie, rindele, cuțitoaie și sfredele) – Reverie.

Dicționar: IOPI.

Gheorghe BRAȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

URĂRI

Dorim să le mulțumim doamnei GHERGHINA STANCIU și unchiului dumneaei, VASILE TIBERIU CIOATĂ, câștigătorul concursului aniversar de 55 de ani al revistei noastre, din 2022, pentru urările de Anul Nou!

Doamna ELENA MIHAELA PRISĂCARIU, din Comănești, jud. Bacău, a dorit să îi adreseze mulțumiri doamnei MIHAELA DIACONEASA din Brașov, jud. Brașov, pentru donația de reviste Magazin istoric pe care a făcut-o bibliotecii Colegiului Tehnic „D. Ghika” din Comănești. Îi mulțumim de asemenea corespondentei noastre pentru urările de sărbători!

Le transmitem salutări, la rândul nostru, domnilor SEBASTIAN DOREAN, care ne-a scris din Centennial, statul Colorado, S.U.A. și

CONSTANTIN HINTA, din Brașov.

VERBA VOLANT, SCRIPTA MANENT

Domnul PETRU GALIȘ, din Cizer, jud. Sălaj, ne întreabă: Mai sunt corespondenți ca mine, care vă trimit scrisori cu „scris de mână”?

Internetul a făcut mult mai facilă comunicarea, într-adevăr. El nu pune problema eventualei ilizibilități a textului și este mai puțin probabil ca o epistolă să se piardă „pe drum” spre noi. Fotografiile, de asemenea, sunt mult mai ușor de transmise electronic. Mai ales după pandemie, s-au înmulțit cititorii care ne scriu pe e-mail sau pe pagina de Facebook. Acestea fiind spuse, mai sunt și corespondenți care preferă să ne trimită scrisori prin Poștă, cărora le mulțumim pentru efortul depus.

De exemplu, aproximativ un sfert din răspunsurile pe care le primim la Blitz... Concursul lunar sosesc în forma aceasta.

COLECȚIA DE O VIAȚĂ

Domnul CRISTIAN MORAR a vrut să ne împărtășească această fotografie cu colecția Magazin istoric, strânsă de bunicul său. Ea include toate numerele revistei, de la apariție, din 1967, până în anul morții bunicului, 2021. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica Arhiva de pe website.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) C. Bacalbașa A statue in honour of Eugeniu Carada

● **I.-A. Pop** Stephen the Great, the defender of Moldavia and of Christendom ● **N. Șerban** Interview given by Aurel Crăciun, a participant in the revolt against collectivization in the former Galați region, 1957 ● **A. Spânu** Queen Maria and Alexandru Marghiloman ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XXXV) ● **P. Otu** The officers who dethroned Alexandru Ioan Cuza (II) ● **I. Schipor** What happened to the cultural treasures returned by the Soviets in 1956 (II) ● **H. Neubacher, C.M. Florian** Nazi Germany needs Romanian oil (III) ● **L. Vlad** How foreigners were seen at the end of the 19th century ● **A.-I. Cruceru** An invitation to the Academy Library: Maps classified during the Communist era ● **A.M. Măciucă-Pufu** Stories of Bucharest: Art and artists under the umbrella of the Communist regime ● In Romania, 100 years ago ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXXXVIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К. Бакалбаша В честь Еуджена Карады –

статуя ● **И.-А. Поп** Штефан Великий, защитник Молдовы и христианства ● **Н. Шербан** Интервью, взятый у Аурела Крэчуна, участника восстания против коллективизации в бывшей области Галаци, в 1957 г. ● **А. Спыну** Королева Мария и Александру Маргиломан ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XXXV) ● **П. Оту** Военные, которые свергнули Александру Иоан Кузу с престола (II) ● **И. Скипор** Что случилось с культурными ценностями, возвращёнными Советским Союзом в 1956 г.? (II) ● **Г. Нойбахер, К.М. Флориан** Румынская нефть необходима нацистской Германии (III) ● **Л. Влад** Как воспринимались иностранцы в конце 19 в. ● **А.-И. Кручеру** Приглашение в Библиотеку Академии: Секретные карты коммунистического периода ● **А.М. Мэчукэ-Пуфу** Истории Бухареста: Искусство и художники под эгидой коммунистического режима ● В Румынии 100 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXXXVIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

